

Liget

2023-5
május

TARTALOMJEGYZÉK [XXXVI. évfolyam 5. szám]

A HONOLULU-STAR REGGEL INDUL

Kapitány Máté | **MÁR MEGINT EGY** 4

Pásti Csaba | **NEM INDUL REGGEL...** 11

Kállai Katalin | **A KÜLDETÉS** 15

Noszikai Gábor | „... **TÖBB HAZÁT KÍVÁNTAK VÁGYAINK**” [1] 18

Varga Zoltán Zsolt | **LEVÉL VIDOR MIKLÓSNAK** 50

HÁTTAL – VÁLOGATÁS A FORTEPAN KÉPEIBŐL

Szirmai Panni | **KIRÁNDULUNK** 59

Taizs Gergő | **EMBEREMBER; SZÖKŐÁR** 61

Lackfi János | **A SEMMINEK LÁTSZÓKAT VÁLASZTJA KI** 65

Benyó Tamás | **EGY PILLANATRA** 80

Inczédy Tamás AZ ŐR HÁTRAHAGYJA ÁLLOMÁSHELYÉT	82
Győri Orsolya A BALETTOZÓ LÁNYOK ÉS A RÉGI SZAVAK DICSÉRETE	91
Hetényi Zsuzsa KIS MAGYAR MAMMOGRÁFIA	93
HORGAS BÉLA MŰVEIRŐL	
Fecske Csaba TÉLI LIGET	100
Nacsinák Gergely András JÖNNEK-MENNEK	102
Vörös István A SÖTÉT ÉS AZ ÁRNYÉKA	107

Kiadja | Liget Műhely Alapítvány
1122 Budapest, Kissvábhegyi út 4-6.
info[kukac]ligetmuhely.com

ISSN 1789-4980

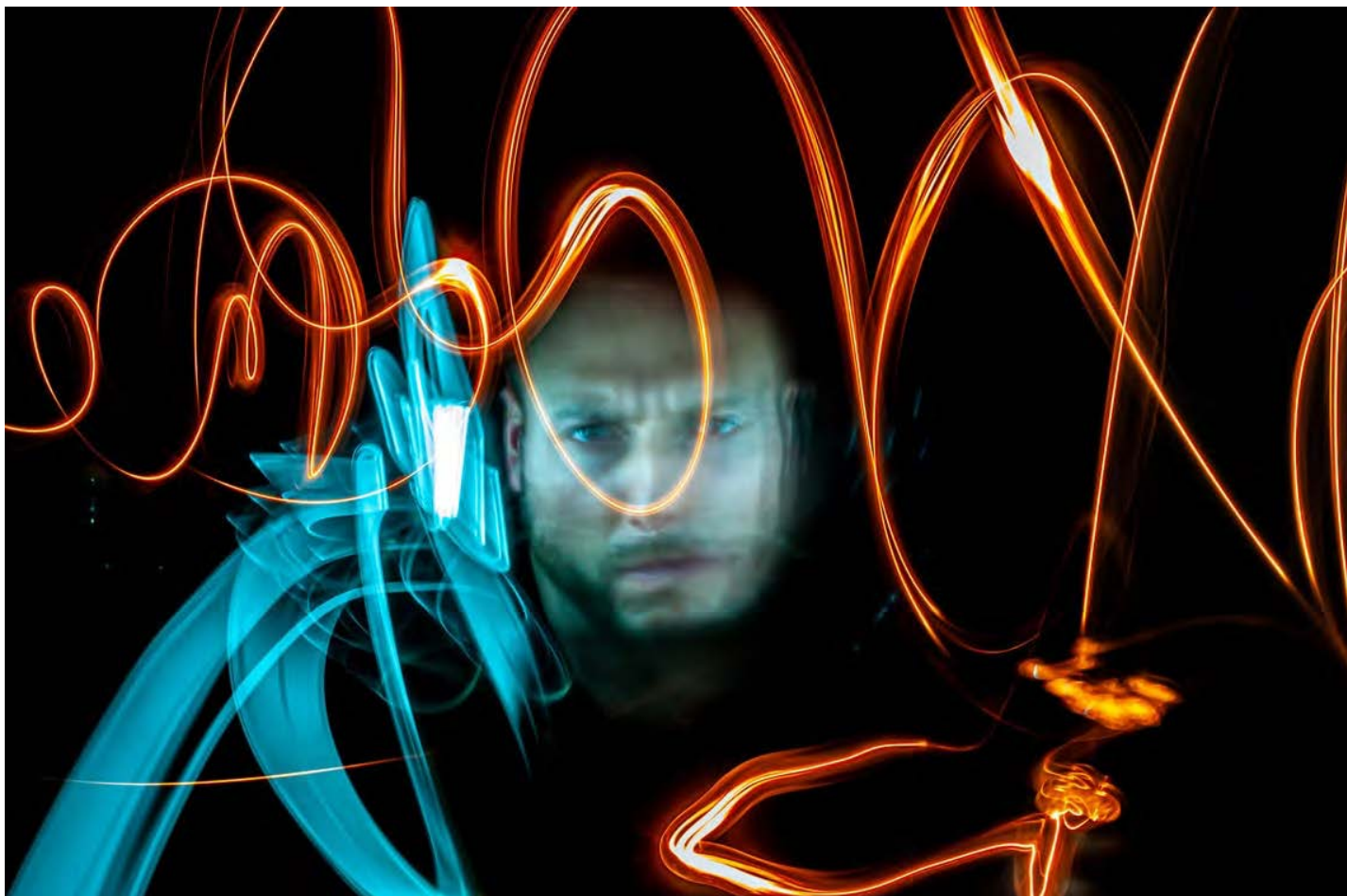
Alapító szerkesztők | Levendel Júlia, Horgas Béla
Felelős szerkesztő | Horgas Judit
Tervezőszerkesztő | René Margit
Főmunkatárs | Szirmai Panni
Olvasószerkesztő | Bognár Anikó
Tudományos lektorok | Kiss Lajos András, Victor András

Kapitány Máté

MÁR MEGINT EGY

[A HONOLULU-STAR REGGEL INDUL]

2023-05-01 | A HONOLULU-STAR REGGEL INDUL, NOVELLA

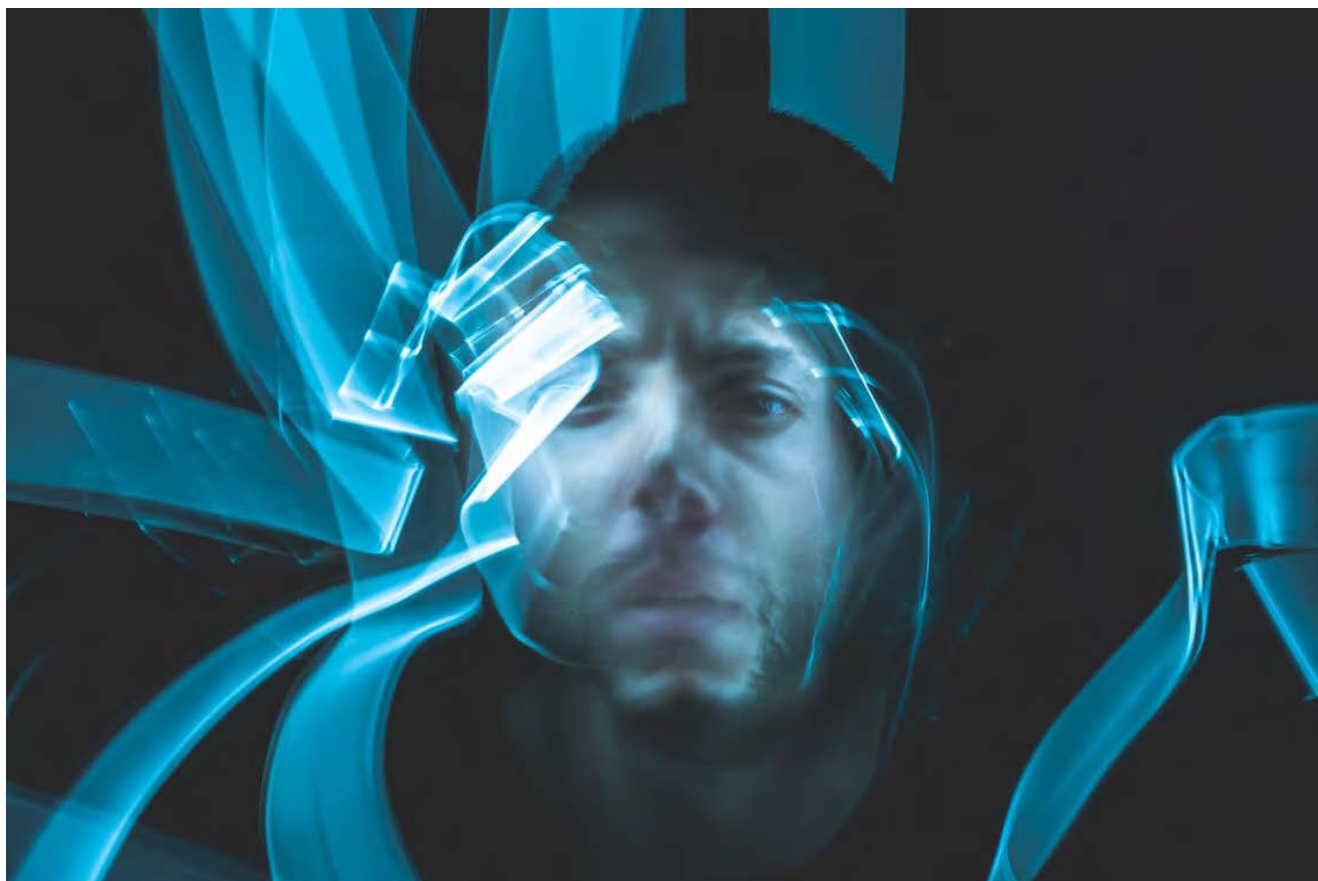
Ahogy meghallom a távoli fűjtatást, rögtön tudom, ez csakis a kocsmáros lehet. Kikászálódok az ágyból, amit épphogy csak meglangyosítani sikerült, belelépek a papucsba, azzal kicsoszogok a konyhába. Fényt gyújtok a petróleumlámpában, végigsimítok ónozott fogantyúján, ez a mozdulat mindig megnyugtat, szeretem, ha valaminek simább a tapintása, mint az emberi testnek. A vákuumkannában felfőzöm

a kávé, kitöltöm a horpadt fémcsészébe, és leülök az asztalhoz. A fújtatás mellett most már azt a nyivákoló, csörömpölő hangot is hallom. Már megint az ócska triciklijén jön ez a barom, gondolom, miközben megfújom a kávé. Az asztalon kiterítve az újság, most belenézni sincs kedvem. Hörpintgetem a forró kávé, valamelyest felélénkít, az iménti álom már úgyis elszállt tudatomból. Egy nagy döndülés, és szentségelés. A kocsmáros átzuhant a triciklin. Három, kettő, egy..., számolok vissza magamban. Mindjárt jön az untig ismert dörömbölés. Így is van, durr-durr-durr, mintha vezényszóra. Felhajtom a maradék kávé is, megdörzsölöm a szememet, ajtót nyitok. Doktor, doktor, hadarja a melák, azonnal, gyorsan, már megint egy! Jó estét, köszönök nyugodt hangon, hátha tanul némi illemet, bár lehet, hogy ezt is csak el kellene engedni, mint annyi mást, itt, a kikötői világban. Intek neki, hogy egy pillanatra foglaljon helyet, amíg visszavedlem nappali öltözetbe. Utoljára a keménykalap, annak is végigsimítok a karimáján. Az ívelt, kemény perem azt a benyomást kelti, hogy van még rend, van még szabályszerűség a Földön. A kocsmáros dobol a lábával, úgy kémeleli a szobát, mintha először ülne itt. A pályám elején még átragadt volna rám a drabális állapot feszültsége, zavart volna a lábdobogás sürgető üteme, a tág orrlikak szuszogása. Most csak arra készítek, hogy még komótosabban öltsem magamra kabátomat. Mehetünk, jelentem ki csendesen, mikor már elég vörös a feje az idegtől. A kocsmáros felpattan, szinte félrelök az ajtóban, úgy ugrik vissza a triciklire. Menjen csak, bátorítom, gyors léptű vagyok, hamar utolérem majd. Úgy tapossa a pedált, mintha neki kellene életet mentenie.

orvost azért mégsem ölnek

Több útvonalon is eljuthatok a kocsmába. A leghosszabbat választom. A tenger felől hideg, sós fuvallat tolul végig az utcán, egy pillanatra félresöpörve még a sikátorokból áradó szarszagot is. Elhaladok a félkarú Ahmed El Sayed Ibrahim órásmester boltja mellett, felnyúlva elérem az ovális cégért, finoman megpaskolom, mintha ló oldalát veregetném. Éjjel van, aki ilyenkor még az utcán lófrál, az vagy veszélyes vagy veszélyesen hülye. Mondanám, hogy orvost azért mégsem ölnek, már csak saját érdekből sem, de az itteni matrózok, kurvapecérek, zsupások, hímrinygók és egyéb sötét alakok meghatározott jövő nélkül élnek, magasról tesznek hát tetteik

következményeire. Nemrégiben épp a kocsmában zsigereltek ki egy kollégát. A lóvasút sínein haladok tovább. Lepillantva elképzelem, hogy talpamra végtelen síléceket rögzítettem, azokon suhanok a borzongató éjszakában. Aztán lefordulok, a kikötő felé, nemsokára a Viktória szökőkút mellett ballagok el. A királynő félembernyi szobra magasan fölöttem árválkodik, hátát a tengernek veti, Port Said első számú képeslap portréjává avanszáva. Mikor idekerültem, és szüleim levélben faggattak mindennapjaimról, én is a szökőkútról készült fotóval igyekeztem abba az illúzióba ringatni őket, hogy valami kulturált helyen viszem a praxist. Vissza a főutcára. Ezen a szakaszon lépten-nyomon cigarettaboltok, úgy sorakoznak egymás mellett, mint a szuvas fogak az egyiptomi birkapásztorok szájában, akik olykor felbukkannak itt a kikötőben, könnyű örömeikért, de végül mindig megriadnak a forgatag beláthatatlan erejétől, és némi csalódott bámészkodást követően visszafutnak a nyáj melegébe. A kihalt főutca most egyszerre megnyugtató és lidérces hangulatú. Az egyik cigarettauzlet lépcsőjén mozdulatlan férfi hever. Morzsányi megmaradt kötelességtudatomtól vezérelve lépek csak oda hozzá, hogy ellenőrizsem pulzusát. A reggelt megéri. Más nem érdekel.

A kocsmá már csak egy saroknyira van. Nem, nincs több kitérő. Vajon ezúttal mivel nézek szembe? Szétroncsolt koponyával, melynek szilánkjait egyenként kell kihúzkodnom a vértől ragacsos hajszálak közül? Helyéről kiütött szemgolyóval, mely a látóidegtől elszakadva az örök homályban csüng? Ripityára szakadt állkapoccsal, pozdorjává forgácsolt orrcsonttal, felhasadt szájjal, leharapott füllel? Vérömlennyel, spirális lábszárcsonttöréssel, légcsőrepedéssel? Odabentről meleg, hívogató fény borul ki az utca sötétjére és tócsába gyűlik a bejáratnál. Már-már bennem is megjelenik valami vágyakozásféle: bemegyek és csak hagyom beszippantani magam a ködbe, amiben a kocsmatöltelékek éjjeleik nagy részében botorkálnak, nem foglalkozva a gazdasági válsággal, az aggasztó külpolitikai hírekkel, feleségük szomorúságával, szeretőjük hűtlenségével, elhanyagolt, zsugorfejű gyermekeik fejlődési rendellenességeivel, az ágyékukban tomboló megannyi nemibajjal, saját otthontalanságukkal. Jó volna, legalább egyszer, elmerülni ebben a langyos mocsárban, és csak vedelni, ütni, vedelni, dugni, amíg a szememre hullt fátyol elég sűrűvé nem fonódik, hogy egy kolléga fejcsóválva megállapítsa az exitus időpontját. De nem. Én nem tehetem meg. Valakinek a ködön kívül is kell maradnia. Talán ha akarnám, se tudnék így létezni. Túl erősek a fékek, amik visszatartják ösztöneim robbanásait. Meg vagyok kötve. Végül is majdnem mindegy a miért. Megszorítom kopott bőrtáskám fogantyúját. Tömör, alig nyomódik össze markomban. Halovány erő járja át testem. Gyerünk. Benyitok.

az erőszaktól merevedik

Fejbe kólint a testek párájából, a részeg klimpírozás és dajdajozás zajából, a vastag füsttől tompa fényekből, a verejték, hányás, fing és böfögés szagából kevert elegy, ami úgy kavarog odabent, mint egy lázas látomás. Hamar észreveszem a kocsmárost. A csapos mellett ül, a pultra könyökölve, és neheztelő pofával várja, hogy odaérjek. Számonkérni nem mer, én azért jóindulatú mosolyt erőltetek arcomra, és ekképpen exkuzálom magam: uraim, értsék meg, az egyik cigarettabolt lépcsőjén életet mentettem, ezért kicsivel később tudtam csak idejutni. No, mutassák, hol a kedves kuncsaft! A kocsmáros és a csapos zavartan összenéz, néhány szemvillantással lerendezik, melyikük legyen a szószóló. Khm, köszörüli meg torkát a kocsmáros, az

illető már odébb állt. Leülök melléjük, felvonom szemöldököm. A padlón még ott van a jókora vérfolt. A kocsmáros tanácstalanul pillant a csaposra, aztán újra felém fordul. De... nincs akkora baj, folytatja, mintegy önmagát bátorítva, hasznos tanáccsal láttam el az illetőt. Őszinte érdeklődéssel nézek rá. Miféle tanáccsal, ha szabad megtudnom? A kocsmáros megvakarja borostás tokáját. Hát... mondtam neki, hogy a kihúzott kés helyére egy másikat kell betolni, tudja... hogy... tudja, mint egy dugasz, ami nem engedi, hogy a vér kifolyjon, így valahogy... Azzal, mert szemem döbrent kerekedését nyilván értetlenségnek véli, megfogja a rongyot, amivel a csapos a pultot szokta törölgetni, és alaposan belegyömöszöli az egyik korsóba, majd fejfelé fordítja, nem titkolt büszkeséggel prezentálva, hogy a korsó alján lötyögő sör nem csöpög ki a földre. A csapos bőszen bólogat, valaki mellettem horkantva felröhög, és nagyot tapsol elégedettségében. Oldalra pillantok. Tagbaszakadt matróz ül jobbomon, valóságos monstrum, aljas tekintetű, roppant vállú, az a fajta, aki kizárólag az erőszaktól merevedik. Bárszékét nagy csikorgással közelebb húzza, egészen nekem nyomódik, nyakamon érzem forró leheletét. Igyekszem nem foglalkozni vele, a gyomromban fészkelő rossz érzés ellenére sem. Visszafordulok hát a kocsmároshoz, és nyugalmamat megőrizve újabb kérdést intézek hozzá. Ugye, most csak viccel, ember? A kocsmáros krákol, segélykérően figyeli a csapost. Amaz derék cimborának bizonyul, átveszi a szót szorult helyzetbe került társától. Doktor, az a szállásmester, mert azt szúrták meg, azzal a legénnyel lépett le, aki hátba döfte, ráadásul végül a kést is kihúzta belőle, és másikat nem helyezett el benne. Ebből is látszik, hogy nem volt akkora a baj, de persze azért maga is igyekezhetett volna kicsit jobban, hogy előbb idejusson. Aha, tűnődöm magamban, a csapos tehát úgy döntött, védekezés gyanánt támadásba lendül. Nem mintha csodálkoznék. Ezek a primitív tahók máshoz sem értenek. Kifogynak az érvekből, előveszik hát a dühüket. Máskor talán annyiban hagynám, jó éjszakát kívánnék, és sietnék haza, hogy legalább pirkadatig aludjak még egy keveset, de most felpisztáltak valami különös indulatot. Ne haragudjon, kedves uram, mondom akkor a csaposnak, jól értem tehát, hogy ahelyett, hogy érkezésemig itt marasztalta volna a hátba szúrt szállásmestert, maga hagyta elmenni egy nyílt sebbel, és éppen azzal az emberrel, aki megkéselte őt? A csapos éppen válaszolna, de a jobbomon ülő bivaly megelőzi. Te ezt sosem érted meg, nagyokos, nem vagy közülünk való. Kellemetlen, érdes hangja úgy hatol az ember lelkébe, mint valami

recés penge, ám ennél is rémisztőbb a mohóság, amit fénytelen szemében fedezek fel. Igen, szinte éhezi a baljós pillanatot, ami felé a beszélgetést tereli, méghozzá rohamléptekkel, melynek első mozzanataként a hivatásom tekintélye által nyújtott csekélyke védőfalat bontja le azzal, hogy tegezve szólít meg, és nagyokosnak hív. Magam előtt titkolnám leginkább: jeges félelem mar szívembe. A csaposra és a kocsmárosra tekintek. Hátha helyre teszik helyettem ezt a förtelmes matrózt, megelőzve, hogy nekem kelljen szembeszállnom vele. Hátha maradt még bennük annyi hála, vagy legalábbis észszerűség, hogy megvédenek, ezáltal biztosítva további szolgálataimat. Csalódnom kell. A két jómadár helyeslően bólogat, láthatóan örülnek a kialakult helyzetnek. Itt már öltek orvost is... Néhány pillanatra minden más gondolatot kiszorít fejemből ez a néhány szó. A monstrum foghíjas vigyorra húzza cserepes száját. Még közelebb húzódik, szinte kibillent egyensúlyomból, meg kell kapaszkodjak a pultba, hogy ne essek le a székemről. Lehunyom szememet. Mit keresek én még itt? Hisz ellátni nem kell senkit, jelenlétem az első perctől okafogyott. Csak lekászálódok a székről, büszkeséget mímelve elköszönök, lassan, igaz, remegő lábbal, de méltóságom látszatát fenntartva kivonulok a kocsmából, és majd odakint, ahol már senki sem lát, szabadon engedem testemet, hadd repüljön át a tengerszagú éjszakán. De ezzel egyidőben eszembe jut az a rengeteg kínkeserves év az orvosi egyetemen, szüleim büszkesége, hogy fiúkból doktor lett, a megmentettek mosolya, a tudat, hogy ebben a gázságtól és végtelen ostobaságtól terhelt világban addig pislákolhat az értelem fénye, amíg valaki még óvja a kihunyástól. Kinyitom szemem, és belebámulok a lélektelen kútba, ami igyekszik elnyelni bátorságomat, tisztességemet, a mások iránti felelősség utolsó morzsáit, belebámulok, és bár akadozva, de megszólalok. Nem, valóban nem vagyok önök közül való. És nem áll szándékomban változtatni ezen. A vigyor összehúzódik, mint ahogyan a var rántja kisebbre a gyógyuló sebet. Mit mondtál, hombre, hallom a hangot, mely újabb és újabb rétegeket hánt le vékonyodó akaratomról. A csapos, a kocsmáros és mind a többi mozdulatlanra dermed. És mintha el is csendesedne a kocsmá. Haza akarok menni, szól bennem egy gyámoltalan emlék. Ismét lehunyom szemem. Az ágyamat látom, még langyos, érzem, ahogyan végigsimítok a ránctalanra húzott lepedőn. Csak feküdni akarok, nem törődve a következő nappal.

Mikor kinyitom szemem, döbbenetesen veszem észre, hogy a kocsmá egészen üres. Csak én ülök benne, és mellettem a rettenetes matróz. Most szinte meleg a tekintete, és a hangjában valami figyelmesség csendül. Hogy csináljuk, kérdezi, a keze ökölbe szorítva. Odakint hajnalodik. A hajók nemsokára elszakadnak a parttól. Talán, ha mégis közéjük tartoznék, gondolom ekkor, bárhogyan is ütlegelne a matróz, rám is érvényessé válnának e világ groteszk szabályai, és túlélném. Igen, csak ennyi kellene, feladni az utolsó elveket is. Mindenki megértené.

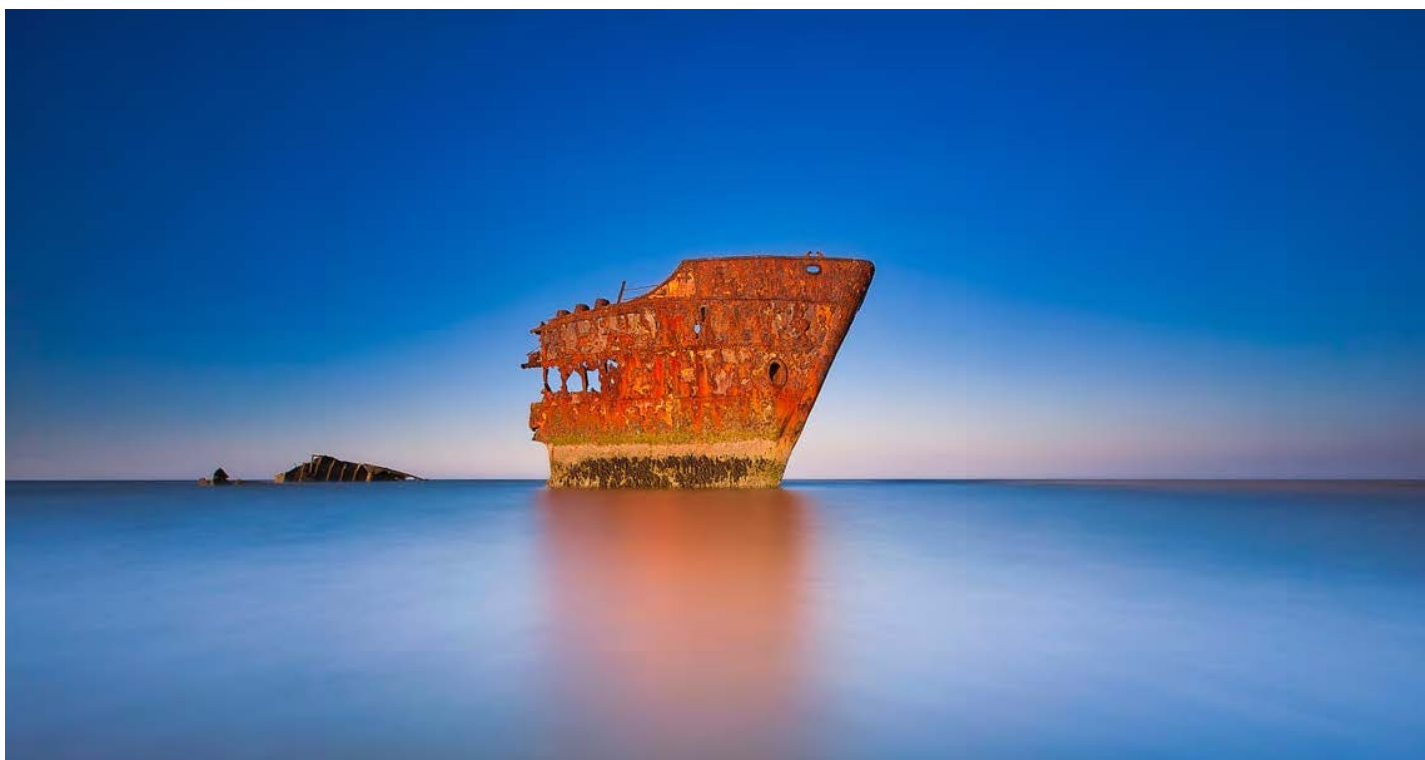
kép | shutterstock.com

Pásti Csaba

NEM INDUL REGGEL...

[A HONOLULU-STAR REGGEL INDUL]

2023-05-08 | A HONOLULU-STAR REGGEL INDUL, PRÓZA

El kellene menni innen. Elindulni minél hamarabb, akár holnap reggel, elindulni, amíg még lehet. Sokan elmentek már. Hányan elsütötték, hogy „az utolsó kapcsolja le a villanyt”. Jól hangzik, de hülyeség, itt egy ideje nincs mit lekapcsolni.

Egyesek szerint azért kell elmenni, mert hát mit is keresel egy kalózhajón, ha te magad nem vagy kalóz? Ezen rágódom. Kalóz lennék? Vagy utas? Fogoly? Valószínű, hogy sokakkal együtt csak sodródok valahová, nem tudom, hová. Jó ideig nem foglalkoztatott, van-e cél – vitt az ár.

nem mi irányítjuk

De manapság sokszor eszembe jut, hogy ki kellene szállni. Látszik ugyanis, hogy egyre vadabb vizekre visznek bennünket. Meglehet, a végén jó helyen kötünk ki, mondogatjuk, de közben persze, tudjuk, milyen kicsi erre az esély. A hajót réges-régen nem mi irányítjuk. Jegyet se mi vettünk rá, csak úgy kaptuk ajándékba. Eleinte örültünk is, mintha luxusutat nyertünk volna az egyik legmodernebb tengerjáróra.

Ki sejtette, hogy ez a Titanic?!

Hányan leadták a vészjelzést – hiába. Legtöbben a süllyedés tényét is letagadnák. Sokan tudják, hogy süllyedünk, de még közülük is többen abban bíznak, hogy majd csak eljönnek értünk. Kik? Miféle mentőhajó? És hogyan fér fel arra ennyi ember? Sehogya, gondolja–nem gondolja némelyikük; sehogy. Nem kell, hogy mindenki felférjen, elég, ha csak ő maga helyet kap.

Közben a hajó tovább sodródik és süllyed – de azért adódik alkalom, hogy felmenjünk a fedélzetre, és olyankor még azt is elfelejtjük, miért akarunk elmenni innen.

Mert a fedélzetről – ez tagadhatatlan – sok szépet látni: amott éppen egy hosszú szárnyú bálna merül fel a hullámokból, távolabb csodás sziget sejlik. Zöldellő pálmafákkal és tengeri madarakkal.

S valljuk be, maga a hajó is mutatós. Legalábbis egykor az volt. Fedélzetét ugyan régen nem mosták fel, árbócairól lepattogzott a festék, faanyaga is korhadásnak indult. Néhány matróz morgolódott, időszerű javításokat emlegetett, de az első- és másodtiszték szerint minden a legnagyobb rendben van. A matrózokat azóta nem látták.

Igen. El kellene menni innen. Ami szép és jó, ami miatt érdemes volt itt maradni, az is eltűnőben van.

De végtére miért mi menjünk el, miért nem azok, akik miatt élhetetlen ez a hely? Mert ők maguktól nem fognak elmenni. És ez nem a Bounty, itt nem lesz zendülés.

Szóval mégis nekünk kell elmenni.

De hogyan?

úszni is alig tud

Kikötni valahol ismeretlen helyen és bízni abban, hogy nem gyűlölnék eleve, mert erről a hajóról jöttünk? Vagy mentőcsónakkal pattanni meg és reménykedni, hogy a parti őrség néhány emberséges tagja nem hagyja, hogy vízbe fúljunk? Még úszni is alig tud közülünk valaki...

Vagy csak meglapulni az egyik kabinban, és tovább várni, hogy elmúljon ez az egész?

Nem szállhatnánk át egy másik hajóra?

Talán már reggel indul is egy. Félgőzzel persze ott nincs esélyünk, még a teljes erő is kevés. Két ember helyett kell dolgozni, mint Fülíg Jimmynek a Honolulu Staron. De ha szerencsénk van, ezen a holnap reggel induló hajón nemcsak a fűtő és a szakács hiányzik. Lehet, hogy a kapitány és a kormányos feladatát is nekünk kell ellátni. És végre úgy vezethetjük a *hajónkat*, ahogy mi szeretnénk. És ahonnan többé nem akar majd elmenni senki.

Félek, hogy ez a hajó nem indul reggel. Még sokáig hiába várjuk. Akkor pedig itt fogunk élni.

Itt fogunk élni és túlélni. Kinek hogy sikerül. Az értelmiség előtt két út van, de a másik – mint tudjuk – járhatatlan. Sokan hát részeg tengerészek lesznek, azokkal a közhiedelemmel ellentétben nincs baj. „Azért ezt a kevertet még nem tudták elrontani, mi?”

Mások megpróbálják mutatni a helyes irányt, és jó felé fordítani a hajót, de őket hamar helyre teszi a kormányos. Lassan elhallgatunk hát mindannyian és a léptenyomon olvasható jelmondaton mosolygunk keserűen. „*Navigare necesse est...*”

Rájövünk, hogy ebben is hazudtak: valójában *vivere necesse est, navigare non.*

Élni kötelező, hajózni nem.

Maradunk hát. Még.

kép | shutterstock.com

Kállai Katalin

A KÜLDETÉS

[A HONOLULU-STAR REGGEL INDUL]

2023-05-17 | A HONOLULU-STAR REGGEL INDUL, VERS

a négy nációból amelyik
az asztalnál tanyázott
csupán a páрмаi sonka volt
úgy-ahogy magánál a francia

három matrózkoktél után
kidőlt a cseh tíz
sörig bírta akit pedig

(az egyszerűség kedvéért)

magyarként emlegettek
elunt várni a nyolcadik
pohár borára
hazament

így lett vége a világméretű
forradalomnak amelyet
évszázadok óta jóstak

az univerzum megnyugodott
távoli galaxisok adták
egymásnak a hírt
maradt még *nekik* kis

idő
miután a végtelenül
véges univerzumban
vegyszerek andalító illatába

burkolózva beköpködték égi
szeméttel a helyet
ahol nemrég valami
transzcendenst kerestek

de már belátták csak magukban
bízhatnak fényezni kezdték
a kövek közé szorult

fűszálakat benzinmotoros
szerszámaikkal hogy
kihasználják a keveset
ami még maradt

szerették a gyerekeiket
de rémmesét már nem
mondtak nekik
megelégedtek a valósággal

azután fölszálltak egy
úrhajóra hová megyünk
kérdelte egy selejtezésre

váró mesterséges
intelligencia de
ők csak
hallgattak

kép | adobe.com

Noszikai Gábor

„... TÖBB HAZÁT KÍVÁNTAK VÁGYAINK” – 1. CS. SZABÓ LÁSZLÓ ÉS SZABÓ ZOLTÁN BARÁTSÁGA

2023-05-20 | ESSZÉ

Cs. Szabó László (1905–1984) és Szabó Zoltán (1912–1984) életútja több ponton találkozik, a lexikális adatoknál azonban izgalmasabb szellemi szövetségük története. Mindketten a *húszévesek reformnemzedékét* (Szekfű Gyula elnevezése) képviselték, különböző kezdeményezéseikkel válaszra, állásfoglalásra készítették a kor közéleti szereplőit. A társadalom állapotáról, európai példákról írtak, de tartózkodtak a

kortársaik többségét befolyásoló osztályharcos szemlélettől és minden forradalmi átalakítás, mozgósítás ösztönzésétől. Számukra lényegtelenek voltak a vallási különbségek. Elődeik és kortársaik hitvitáit az ország jövője szempontjából károsnak tekintették. A népi mozgalmat ugyancsak kritikusan értékelték. A 30-as évekre jellemző parasztramantika áradásának valóságérzékük és személyes tapasztalataik vetettek gátat.

A 20. századi történelem eseményeinek – honfitársaik többségével együtt – kárvallottjai voltak. Személyes veszteségeik mégsem homályosították el tekintetüket. A magyar társadalmat is sújtó világkatasztrófákat követően a különböző politikai csoportok által végrehajtott konszolidációkat önállóan értékelték.

a hatalmi önkény elutasítása

Saját döntésük következménye volt több évtizedes külföldi tartózkodásuk és részvételük a nyugati magyarság fórumainak fenntartásában. Szerzői és

előadói tevékenységük tartalma és minősége nagyon különbözött a magyar emigráció tagjainak közéleti és sajtó-megnyilvánulásainak többségétől. Közös jellemzőjük volt a hatalmi önkény elutasítása és ezzel együtt a nép egyenjogúsítására esélyt kínáló demokrácia igenlése. Minőségük, árnyaltságuk, a tabuk figyelmen kívül hagyása okozta hazai mellőzöttségüket.

Lehetséges-e két fontos író műveik jelentőségét csonkító besorolások nélkül, barátságuk egymást ösztönző erejére és műveik tartalmára figyelve megjeleníteni?

Erre tesztek kísérletet.

Cs. Szabó gyermekkori élményei Kolozsvárhoz kötődnek. *Gyerek voltam, nem élhettem igazság nélkül. Mátyás volt az igazság, meg akartam ölelni. (Azóta gyáva is, bölcs is lettem a kereséshez. Igazság nélkül nem lehet élni, de az igazság sok vérrel és siralommal jár.)* ^[1] [...] *Kísértetek és csodák közt éltem.* ^[2] [...] *Egy ideig a [házsongárdi] temető mellett laktunk, ablakunk alatt vitték a halott tiszteket, Ferenc József csákója állt a koporsón, két katona feszes nadrágban, párnán vitte a kitüntetések, egekbe zengett a gyászmuzsika. Ravaszul a menet után is az ablakban maradtam. Nemsokára visszajött a banda, víg indulókat ropogtatott.* ^[3]

Szabó Zoltán fővárosi gyerekkori élményeit idézi: ... *határszálen laktunk. Persze a szónak nem a szokásos, hanem a társadalmi értelmében: a város és a külváros között, a polgárság és a munkásság között, két osztály határán. (...) egyik osztályhoz sem tartoztam, (...) egyforma érdeklődéssel néztem befelé menet az egyre fényesebbé váló boltokat és kapualjakat, s kifelé menet az egyre kormosabbá váló utcákat s egyre ablaktalanabb és hosszabb gyárépületeket, melyeknek oldalán zord tekintetű és sötét ingű munkások álltak estefelé. (...) Még a szaga is más volt az utcának a házunktól északra, mint házunktól délre, s a belvárosi iskola és a külvárosi kölcsönkönyvtár szagkülönbségein közvetlenül észlelhettem szinte naponta, hogy az emberi egyenlőség csak valamivel a halál után kezdődik.* ^[4]

Diákkor

A Monarchia I. világháborús vereségének Magyarországot sújtó következményeit fővárosi diákokként élik át. Cs. Szabó a Lónyay Református Gimnáziumban, Szabó Zoltán a katolikus Piarista Gimnáziumban tanul. Műveltségük alapját a görög kultúra adja. Mindketten igen korán, iskolatársaikkal együtt irodalmi kiadványok létrehozásában vesznek részt. ^[5] Az érettségi után Cs. Szabó közgazdaságtant tanul diplomácia szakon, az 1925/26-os tanévben Párizsban ösztöndíjas. Gróf Teleki

Pál [6] egyik első mentoruk. Az erdélyi származású gróf személye kettejük pályakezdésében meghatározó: Teleki fia, Géza 1922-től Szabó Zoltán piarista évfolyamtársa, az ő révén Zoltán bejáratos a József nádor téri Teleki palota könyvtárába is.

Cs. Szabó Teleki tanítványa a budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen. Teleki lesz egyik felkért bírálója 1931-ben megvédett diplomamunkájának, amely Franklin Delano Roosevelttel *New Deal*-jét elemző gazdaságtörténeti értekezés. Közgazdászként értékeli a gazdasági világválság kezelésének amerikai politikai irányzatait.

diktatórikus eszközök nélkül

Cs. Szabó érdeklődését a világválság leküzdésének új, tengerentúli módszerei keltik fel: hogyan lehetséges határozott, mégsem önkényen és

erőszakon alapuló eszközökkel úrrá lenni az egész világot megrázó gazdasági, társadalmi és politikai válságon? Következtetése: lehetséges a válságkezelés diktatórikus eszközök nélkül is, határozottan irányított végrehajtó hatalom által és demokratikus törvényhozás működtetésével. A dolgozat hitvallásnak is beillő mottója: *Az alkotás nem az erő, hanem a meggyőzés diadala.* [7] Mentori feladatvállalásain túl Teleki Pálnak döntő szerepe volt kettejük ifjúkori nyugat-európai tapasztalatszerzésében: Cs. Szabót 1928-ban egy diákkongresszusra Oxfordba küldi ki a Trianon utáni közép-európai határokról folytatott vitára. [8]

Az érettségi után Szabó Zoltán felsőfokú tanulmányokat folytat ugyan, de egyik diszciplína sem ösztönzi diploma megszerzésére: *intellektuális sterilitásuk miatt sorra föladott műegyetemi, bölcsészeti, állam- és jogtudományi tanulmányok s a Teleki Pál följánlotta, de elhárított Eötvös Kollégium...* [9] korán jelzik a teóriáktól idegenkedő, ám a magyar társadalom valóságát mindennél jobban megismerni vágyó ember tájékozódásának irányát. Több mint egy évtizeddel később ugyancsak Teleki közbenjárásával jut először Párizsba. Teleki nemzeti szocializmus-ellenességével mindketten azonosultak. Antiszemita meggyőződése egyikük világképét sem befolyásolta.

Korai publikációk

A Válasz folyóirat 1935 tavaszán megjelent két számában mindketten kétrészes munkáikkal szerepelnek: itt közli Szabó Zoltán *A magyar ifjúság mozgalmairól* szóló elemzését. [10] Itt kap szélesebb nyilvánosságot Cs. Szabó Roosevelt-tanulmánya is. [11] Cs. Szabót az elemzők többsége a nyugatos *urbánusok* közé, Szabó Zoltánt a *népi írók* táborába sorolják. Annak ellenére, hogy kezdetben Cs. Szabó is publikál a népi írók legjelentősebb fórumának tekintett Válaszban, a folyóirat szerkesztőivel és több szerzőjével is szívélyes kapcsolatban maradt.

szellemi otthon

Szabó Zoltánnak kezdetben fenntartásai vannak a Babits szerkesztette folyóirattal szemben. Az ifjú falukutató szeretné meghaladni az általa hanyatlónak tekintett, az 1930-as évek elejére folytathatatlanak vélt polgári hagyományt. Húszéves korától kritikus, de nem ellenséges a Nyugattal, amely *megvan mint a magyar irodalom legnagyobb volt jelenségeinek egyike, mint az apák műve, amit a fiú folytatni nem tud és nem is akar.* [12] Eltérő gyakoriságú megjelenésüknek a Nyugatban több oka volt. Babits és Illyés hatására Cs. Szabó kezdettől azonosul a lap világképével, szellemi otthonának tekinti a folyóiratot: első Párizsról szóló beszámolójának kiadója szintén a Nyugat. [13]

Kívülállók

„A két Szabó” besorolásának önkényességével szemben érdemes megjegyezni, hogy egyikük sem vett részt a népi–urbánus vita frontharcaiban. ^[14] A vitát kezdettől – tragikus kimenetelig – a magyar kultúrát és nemzeti azonosságtudatot pusztító, káros jelenségnek tekintették. Cs. Szabó írta: *A következő félszázadban valószínűleg értelmét veszti az a valamikor villamos töltésű tétel, hogy népi és urbánus költőkből állt a magyar líra a két háború között. (...) Kortörténeti adatként tudomásul kell venni ezt a politikai színezetű, hamis megosztást; semmiképpen sem tekinthető értékmérőnek. Megvan a jelentősége a magyar élet eltorzulásának patológiai anyagában, de irodalmilag értelmetlen.* ^[15]

Pályakezdésüktől immunisak a marxizmus és leninizmus utópista forradalmi eszméivel szemben. A szovjethatalom hétköznapijainak valóságáról Szabó Zoltán Illyés útirajzából értesül: [Oroszországban] *sokkal többet törődnek a jövő társadalommal, általában a jövővel, mint az emberekkel.* ^[16] Ugyanez a marxi elmélettel szemben kritikus világkép ismerhető fel Cs. Szabó angolai útirajzából is: *Marx minél több gépre vágyott, s nem minél több munkáslakásra.* ^[17]

Kozma Miklós, a Magyar Távirati Iroda elnökeként – Németh László távozását követően – 1935-ben Cs. Szabó Lászlót nevezi ki a Magyar Rádió Irodalmi Osztályának élére. Irodalmi szerkesztőként kilenc éven át rádióadásokban szólaltatja meg a Nyugat szerzőit éppúgy, mint a népi mozgalom íróit. Csak a saját meggyőződése

szerinti minőség követelményére figyel. Kozma ismeretségi körébe tartozott Szabó Zoltán is, erre utal egy levélrészlet: *Egyoldalúan úgy gondoltam, már hosszú ideje, hogy barátságunk sietség nélkül, de egyenletesen nő, a bájos Kozma-villa Földváron, s olyannyira akadálymentes beszélgetéseink (...)* ^[18]

Szabó Zoltán és Cs. Szabó László lírai eszközökkel formált prózát alkotnak különböző műfajokban, eltérő témaválasztással. Korai köteteik kiadója: Cserépfalvi Imre. Cs. Szabó: *A doveri átkelés* (1937) című kötetének utolsó lapjain a kiadó *A tardi helyzet* (1936) második kiadását népszerűsíti. Szerzőink világképében közös a klasszikus és nyugat-európai műveltségen alapuló patrióta szemlélet. A magyar függetlenségi és szabadelvű hagyomány mellé rendelt európai racionalizmus. A kultúra egyetemességébe vetett hitük kizárta, hogy a nacionalista, irredenta és sovinszta világkép gondolkodásukban és írásaikban megjelenjen. Számukra a magyar kulturális hagyományt az 1930-as években sem a hatályos békeszerződések és a módosult országhatárok befolyásolták. Nemzetképük alapját a magyar kulturális közösség egésze jelentette. Meggyőződésük szerint ezt a közösséget a múlt századok klasszikusai, az önálló kortárs fórumok és alkotótársaik éltetik. Esszéikben elválaszthatatlan egymástól az irodalmi megformáltság és a társadalom állapotáról szerzett ismeretanyag.

Baumgarten-díjasok

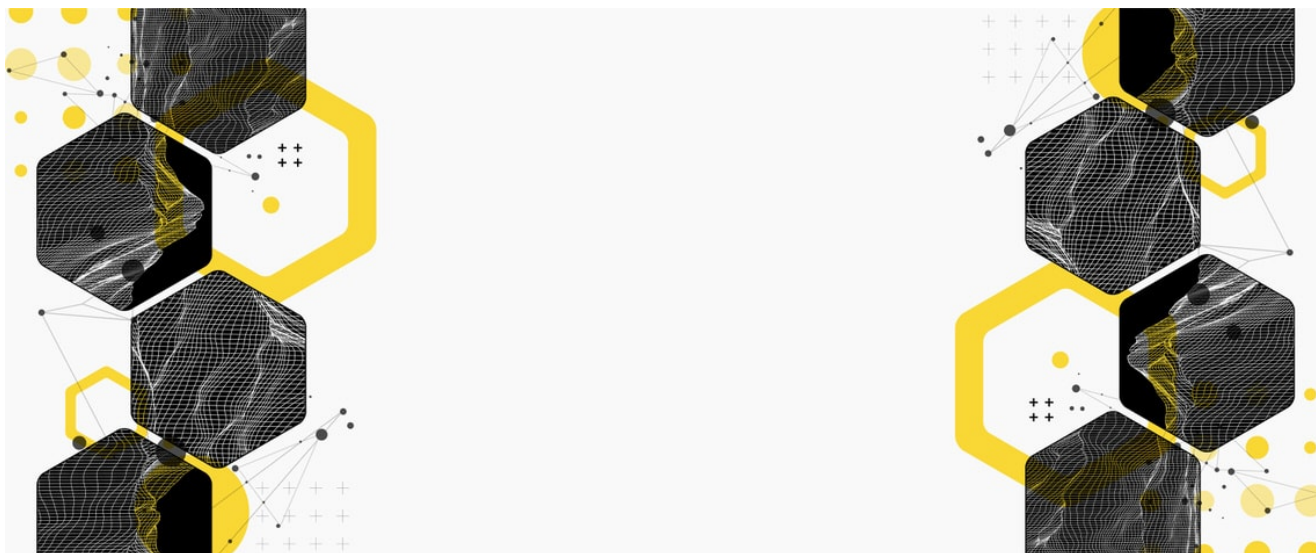
Cs. Szabó László 1936-ban, az előző évben megjelent Rooseveltt-esszéjéért, Szabó Zoltán 1939-ben *A tardi helyzet* és a *Cifra nyomorúság* című szociográfiáinak elismeréseként részesült a kor legrangosabb (nem állami) irodalmi elismerésében.

tündökölni kezd a rész

Szabó Zoltán munkáira – mások mellett – a Nyugat kritikusa is felhívta a közönség figyelmét. ^[19] Az 1930-as évek második felétől Cs. Szabó László kötetei Szabó Zoltán

könyv-ismertetéseinek visszatérő darabjaivá válnak: *A Doveri átkelésre* ^[20] két helyen is felhívja olvasóinak figyelmét. ... *olyasmért megy nyugatra, amit nem talál idehaza. Cs. Szabó László nyugatra ment a demokráciáért, ugyanúgy, ahogy egykori*

protestáns fiatalok nyugatra mennek a teológiáért. (...) egyik hóna alá a történelmet szorítja, másik hóna alá a közgazdaságtant, magyar földön áll és szemét nyugatra irányozza. Hagyományos szerepet tölt be, idehaza európai, Európában magyar, mindkét helyen száműzött egy kissé, idehaza száműzve van a demokráciától, melyben otthonosan mozog, odakinn száműzve van a hazai földtől. [21] Ez a kettőség a Párizsról szóló részben így jelenik meg: ... *minden ember több hazát rejteget magában s nékem is kisebbik hazámként nőtt a szívemhez ez a kis hegy, szent hegyecske a város közepén, kajla, zegzugos utcáival a Panthéon mögött. [22]* A méltatást néhány nappal később az Új Szellem [23] lapjain folytatja: *Az útirajzok jó részében közös: az aggodalom a hosszabb-rövidebb időre elhagyott országért, és maguk ezek az útirajzok is aggodalmas írókat jelentenek. Tájékozódni, megismerni, észrevenni, fölmérni, megmutatni mindenáron! – ez a vezérszólam, mely írók utazásai és utazások leírásai mögött mindenütt ott van. [24]* Cs. Szabó László új könyvére – nem sokkal a II. világháború kitörése után – önálló ismertetésben hívja fel a figyelmet: *Az író ebben a könyvben túl van mindenben, ami írókat kötni szokott, túl szerkezeten és műfajon, túl van időn és eseményeken. Csak kettőn nincs túl: Magyarországon és Európán. (...) Írna-e ennyit Cs. Szabó László Európáról, ha nem féltene? (...) A romlás virága ez a könyv, a műfajok romlásának virága. A vén kontinens a szétoldódás állapotában él, írói még ugyanúgy írnak, mint eddig, de nem ugyanabban a szellemi keretben, (...) az irodalmakban szinte mindenütt haloványulni kezd az egész és tündökölni kezd a rész! A rész, melyből újabb és jobb egész épülhet. (...) Azokat a köveket csiszoljuk, melyekből új házat-hazát is lehet építeni, ha kell. (...) Cs. Szabó László, az első magyar író, akire szemmel láthatóan hatott a rádió, annak is csak az utóbbi időben felmerült műfaja: a napihír. (...) Persze mindez Magyarországot ér. Az elutazások és csapongások a visszatérésért, s ez teszi a könyv nemességét. (...) Figyeld meg, hogy ebben a korban nem fejeződött be már se regény, se napló, se műfaj, sőt a mondat is alig, mert nem lekerekítették, hanem elvágják. Csupán egy dolog fejeződött be. A régi világ. [25]*

Szellemi frontokon

A *Szellemi Honvédelem Naptára az 1940-es évre* című kalendárium kiadója, szerkesztője és egyik szerzője Szabó Zoltán. [26] Az almanach élére kér verset Babits Mihálytól. A *Szellemi Honvédelem Naptárának adta nemzetféltő aggodalmainak sok politikai éleslátással s az őrszem nem kevesebb visszafogó szorongásaival írt intelmeit:* [27] *„Immár a népeket terelik mint nyájat, / emberek futkosnak, mint riadt patkányok, / városok lángolnak telhetetlen tűzben, / nemzetek halálát engedte az Isten”* (Babits Mihály: *Ezerkilenszáznegyven*).

megleltem a lelkét

A népi kalendáriumok szerkezetét idéző – fényképekkel és rajzokkal illusztrált – kiadvány célja a hazai szellemi élet ellenálló erőinek megszólítása, megszólaltatása és mozgósítása, a Harmadik Birodalom európai térhódításával szemben fellépő francia népfrentmozgalom mintájára, egyfajta *szellemi népfrentba* szervezni a magyar írókat, újságírókat és ellenzéki politikai szerepet vállaló szerzőket. Kezdeményezésüket áthatja a múltbéli ellentéteken felülemelkedés szándéka, a háború pusztításával szemben a humanista tradíciók igénye. [28] Cs. Szabó László *Budapest nyomában* című írásában megvallja: *Előbb ismertem a külvárost, mint a belvárost, előbb a holtakat, mint az élőket.* [29] *Egy város lélek nélkül, egy nép múlt nélkül nem lehet az otthonod. (...) Nem gyűlölöm, összeszoktam a lakóival s megleltem a lelkét. Ha messze járok a világban,*

megnyugodva a Nemzeti Múzeumra gondolok. A haza fővárosára. [30] Szabó Zoltán ismét összefoglalja az általa kezdeményezett mozgalom tartalmát: *a Szellemi Honvédelem harcából, mely ma idegen áfiumok ellen való függetlenségi harc szellemi eszközökkel – a magyar nép szabadságharca lehet a magyar maradiság ellen, s nem csak szellemi eszközökkel.* [31]

Háborús tapasztalatok

1940 elején Cs. Szabó Lászlót gróf Teleki Pál második miniszterelnöksége ideje alatt titkos küldetéssel bízta meg. Az úticél Párizs, ahol egy magyar zászlóalj Finnországba küldése érdekében az önkéntesek vízumügyeit intézte. [32] A náci Németország megkerülésével – részben Kozma Miklós által – szervezett misszió a magyar állam szovjetellenes beállítottságát, egyben a Harmadik Birodalom politikájától távolodni szándékozó magyar politikai útkeresést akarta a Szövetséges Hatalmak előtt bizonyítani. [33] Ugyanakkor Teleki segítette Szabó Zoltán tanulmányútját Párizsba. [34] Ott tartózkodását aztán megszakítja Franciaország német katonai megszállása. A Magyar Nemzetben megjelent tudósításainak sorozata, majd az útinaplóvá szerkesztett *Összeomlás* című gyűjteménye menekülésének krónikája. A polgári lakosság menekülésének folyamatát és a menekülés tömegpszichózisát ábrázolja, de a megszálló hadsereget nem jeleníti meg.

Az *Összeomlás* első kiadója a Nyugat. [35] Itt lát napvilágot Keresztury Dezső méltatása. [36] 1941 tavaszán szerzőink mindketten publikálnak a folyóiratban.

[37] Cs. Szabó töretlenül hűséges Babbitshoz, és barátian támogatja Illyést. Szabó Zoltán a polgári kultúrát illető kritikája is enyhül, különösen a német megszállásról szerzett tapasztalatainak hatására. A 40-es évekbeli Nyugathoz közeledés háttérében nála is ott sejthetjük Illyés következetes biztatását és felkéréseit.

Kozma Miklós, Kárpátalja kormányzói biztosaként 1941 áprilisában mintegy három hétig tartó kulturális rendezvénysorozatot szervez. Az eseményen Hóman Bálint vallás- és közoktatási miniszter is megjelenik. **[38]** A kárpátaljai Gyöngyösi Társaság rendezésében megtartott ungvári Művészeti Hetek megnyitóján május 17-én szerzőink együtt szerepelnek ... *egy irodalmi és zenei est keretében. A nyitóbeszédet Harsányi Zsolt felvidéki író mondta, és előadást tartott többek között Cs. Szabó László és Szabó Zoltán is. Felléptek a budapesti Operaház és a Nemzeti Színház művészei.* **[39]** Utóbbiak *Az ember tragédiáját* adták elő Szabó Sándor, Lukács Margit és Kovács Károly főszereplésével. **[40]**

Az év őszén ott találjuk szerzőinket a Babits-életrajv hetvenkét szerzője között: a kötet *Szellem* fejezetében emlékeznek a 20. századi magyar irodalom első felének legbefolyásosabb alkotójára. Cs. Szabó szerint: *A szabad akarat, amelyet halála felé hittételszerűen, katolikus értelemben és egyre büszkébben vallott, a szellem egész területén szinte embertelen tisztasággal testesült meg Babitsban. Ez volt az egyik legfőbb tanítása. A nemzet költőjeként halt meg, mint Vörösmarty vagy Arany, de a tanítványok munkáiban úgy fog visszajárni, mint Sókratész, Szent Ágoston és Dante: hitvallónak, a lélekszabadság szilaj és mégis szelíd jelképének.* **[41]** Szabó Zoltán a Babits életművet méltató lírai elemzését így zárja: *Ha a tömegek egykor majd a szabad nép rangjára emelkednek, helyet kap szívükben.* **[42]**

Cs. Szabó László – korábbi beszámolóival rokoníthatóan – 1940-ben egyszerre ír útirajzot és művelődéstörténetet: *Erdélyben hamarabb kezdődött a magyarság s később a magyar államrend, mint a Királyhágón innen.* [43]

egyetemes műveltség

Szabó Zoltán személyes erdélyi élményeit 1935 nyarán éli át Németh László, Keresztury Dezső és Boldizsár Iván társaságában tett al-dunai hajóútjukon. [44] Az erdélyi történelmi személyiségeket és szerzőket fél évszázadon át figyelemmel kísérő és méltató írásai arra a meggyőződésére hívják fel figyelmünket, hogy az országhatárok állapotánál időtállóbb az egyes életművek születésük helyén túlmutató tartalma. A Szabó Zoltán méltatta erdélyi alkotók művei az egyetemes műveltség elválaszthatatlan darabjai maradnak. [45]

1942-ben Cs. Szabó Makkai Lászlóval közösen rendezti sajtó alá az *Erdély öröksége* című gyűjteményt. [46] Szerzőink erdélyi tárgyú írásai tükrözik kultúra-értelmezésük hasonlóságát. Erdély – benne a magyarság – kettejük azonos értelmezése szerint: egyszerre a magyar műveltség maradandó forrása és a sokféleség szimbóluma. Az év nyarán – amikor az európai, afrikai és ázsiai frontokon is dúl a II. világháború – Szabó Zoltán ismerteti Cs. Szabó László: *Három költő* című kötetét, [47] amely az ifjúkori halál, pontosabban az ifjúkori költőhalál problémájáról szól. (...) Mindhárom olyan angol, akit megigézett Itália szépsége, az antik formák, az antik élet gyönyörűsége. Mindhárom olyan költő, aki megismerte az irodalompolitikai üdöztetés minden keserűségét (...) [Cs. Szabó] az a modern író, akinek stílusa leginkább háborús a szó legmodernebb értelmében. Üteme a pergőtűz, hatása a telitalálaté. (...) Ha a magyar tollforgatók világa végre eljutna ahhoz, ami olyan az irodalomban, mint a kétszer kettő a számtanban, ahhoz, hogy pontosan abban kell becsülnünk egymást, amiben különbözünk, akkor ezt fölösleges lenne elmondanom. Azonban ettől igen messze vagyunk. [48]

Babits halála után szerzőink együttműködése folytatódik a Nyugat utolsó szerkesztőjével, Illyés Gyulával. A magyar szerzők II. világháború alatti közös kiállításának egyik legjelentősebb dokumentuma, az 1941 nyarán Illyés által kezdeményezett – a francia írásbeliséget annak középkori forrásaitól a 20. század kezdeteiig bemutató – gyűjtemény. [49] A francia felvilágosodás filozófiája, a líra és szépróza, esszé- és memoárirodalom klasszikusainak és kortárs szerzőinek műveit legkiválóbb műfordítóink sorakoztatják fel. Köztük a legnagyobb munkát a szerkesztő-műfordító Illyés mellett Cs. Szabó László végezte, aki középkori és 19. századi francia szerzők [50] huszonöt munkáját fordította. Szabó Zoltán ritka műfordításainak egyikével vett részt a vállalkozásban. [51]

a valóság leplezésének ipari mértékű gyakorlata

A világháborúból kimaradás reménye 1941 tavaszától megsemmisül. A Nyugat hatósági beszüntetését követően Illyés és szövetségesei továbbra sem adják fel folyóirat-

alkotási szándékukat. Új orgánumuz, a Magyar Csillag [52] hónapról-hónapra szorongatottabb körülmények között vállalkozik a Nyugat hagyományának folytatására. Az őszi lapindításkor az írók, szerkesztőségek és irodalmi csoportosulások közötti korábbi rivalizálás – rokonszenvek és ellenszenvek – tétje megváltozik. A változás nyomon követhető Illyés három évvel korábbi szemléletének és szerkesztői magatartásának megváltozásában is. [53] A Magyar Csillag számai következetesen közöltek írást minden szerzőtől, akinek ez az orgánuz jelentette az utolsó irodalmi menedéket. [54] A folyóirat kezdettől egészen – az ország német megszállását két héttel követő – betiltásáig a szélsőjobboldali politikai propaganda célpontja volt. [55] Szerzőink kiállását a szerkesztő és fenyegetett szerzőtársaink mellett egyebek között a Magyar Csillag 1943. szeptemberi számában találjuk: Cs. Szabó László francia irodalomtörténeti esszéje így kezdődik: *Kevés könyv éli túl a korát, kevesebb, mint ahány író.* [56] Szabó Zoltán ugyanitt egy – fiktív – külföldi megfigyelő szemszögéből tekinti át a háborúba sodródó ország tömegszórakoztatása mellett továbbra is kitartó filmiparát. Kritikájának központi eleme a valóság leplezésének ipari mértékű gyakorlata és a gyakorlattal rokonszenvező tömegigények találkozása: *... az a Magyarország, amely a filmvászon síkján pergett előttem, nemigen emlékeztetett arra a Magyarországra, amelyben egyébként éltem. (...) azok a kitűnő magyarok, akiket ismerek, még álmukban sem látják ilyennek a hazájukat, véletlenül se, amilyennek filmjeiken megmutatkozott.* [57] Az érdekes az ilyesmiben az, hogy az író, filmíró, filmrendező ugyanúgy tud hazudni az élet dolgairól, mint az a tömeg, amelynek 'alkot'. *Birtokában van annak a szemüvegnek, amely hajszálpontosan úgy torzítja el a dolgok képét, mint a társadalom egy rétegének a szemlélete. Azokból a banalitásokból, amelyek közönségük lelkeiben élnek, világot szerkesztenek közönségük örömére. Műveik ilyenformán őszintén vallanak a maguk közönségének világszemléletéről.* [58]

Politikai hisztéria egy színikritika ürügyén

1944 februárjában Szabó Zoltán a Vígszínházban jelen van a korszak államilag elismert szerzője, Herczeg Ferenc *Aranyszárnyak* című darabjának bemutatóján. Horthy Miklóst, Kállay Miklóst, Keresztes-Fischer Ferencet látva a páholyokban egy hanyatló korszak közeli bukása tűnik fel előtte: *A régi magyar államiség összes vezető*

figuráit... láthattam együtt, először és utoljára. [59] Iróniától áthatott kritikája több egy – díszelőadásá fényesített állami protokoll eseményről szóló – tudósításnál: ... *a darab oly fakó, mint középosztályunk egy részének magyarság- és hagyomány szemlélete.*

(...) Ez a darab figyelmeztet arra, hogy középosztályunk képe a magyarságról majdnem pontosan ugyanolyan sablonos és külsőséges, mint az idegenké, itt az ideje, hogy ezek a szavak: haza, hagyomány kerüljenek ki az érzelgősség levegőjéből s teljenek meg értelemmel a munkások és parasztok szívében. [60] Szabó Zoltán szokatlan beszámolója botrányt okoz. Horthy utasítására a miniszterelnöki kabinetiroda lemondja a Magyar Nemzet előfizetését. A cikk megjelenésének másnapján Barankovics István [61] a szerzőt a szerkesztőségbe rendeli. Szabó Zoltán – három évtizeddel később – rögzítette a történeteket. *(Barankovics) 'Felrobbant a cikked a palotában. A kormányzó tegnap reggel átrendelte a palotába Kállayt. Felrendelte Bethlen [István]t. (...) Hangsúlyozták, hogy a Kormányzó Úr egyenes és személyes utasítására mondják le a lapot. A cikked miatt. (...) Kérlek, Kállay Micut teljesen kihoztuk a sodrából.' (...) Lehordott, hogy (...) Pellengérrre állítottuk Herczeg*

Ferencet. Gúnyt űztünk Magyarország kormányzójából. (...) Szó se volt róluk a dolgozatban. 'Magukra vették, kérlek, az inget.' Bethlen is dühöngött? 'No nem. Csak mondta, hogy meglepte: ezért rángatják fel a várba.'

(...) Indultam a Duna-korzóra, a kávéházba a Nyugat asztalához.

– Olvastuk – jegyezte meg Illyés, holott még le se ültem –, már osztályoztuk is a dolgozatot!

De nem a következményeit, mondtam is már Horthyt és Bethlent és Kállayt, vidéki ország vagyunk, kétségtelenül. Az asztal túloldalán Cs. Szabó lehunyt szemmel, földöntúli élvezettel hallgatta a történeteket (...) [62]

Távozók

Magyarország német megszállásakor tiltakozásul lemondanak tisztségeikről: Cs. Szabó László a Magyar Rádió Irodalmi Osztályán 1935 óta betöltött állását adja fel: *1944. március 19. volt. Volksbund katonák szállták meg kora reggel a Magyar Távirati Iroda és a Magyar Rádió Sándor utcai [63] székházát, bemenet már ők igazoltattak a kapun kívül. Életemben nem esett könnyebben életbe vágó döntés, habozás nélkül fölmentem a vezérigazgatóhoz s bejelentettem, hogy gondoskodjanak azonnali utódról, mert én máris megyek, itt se vagyok, még fiókjaimat sem ürítem ki. [64]*

Szabó Zoltán mintegy fél évtizedes rovatvezetői munkájával szakítva, a *Magyar Nemzet* szerkesztőségéből távozik. Döntése mellett így érvelt a március 19-én kora délután kétségbeesetten telefonáló Székely Lászlónak: [65] *„Nézd Laci – mondtam csendesen –, a Magyar Nemzet már megszűnt! (...) Mi szüntetjük be a megjelenést. Önként. Meggyőződésből (...) mert a Magyar Nemzet a német megszállás alatt nem jelenhet meg. Ezt franciául s'abordage-nak mondják. Az értendő rajta, hogy ha az ellenséges hajóhad a kikötőt körülveszi s a kikötőben veszteglő hajók a harcot nem vehetik fel s kifutásra sincs lehetőség: akkor hajóját a kapitány és a legénység elsüllyeszti ...” [66]*

1944 nyarán szerzőink szerepet vállalnak a Nyugat kiadóvállalat fenntartása érdekében szervezett utóvéd-küzdelmekben. [67] A felügyelőbizottság négy tagja között ott találjuk Csécsy Imrét, Halász Gyulát, Ortutay Gyulát és Szabó Zoltánt is. [68]

menekülése regényes

Az ország német megszállását követően mindketten az illegalitást: a menekülést és az elrejtőzést választják. Cs. Szabó László kezdetben Balatonföldvárra menekül. Innen tér vissza

Budára. Szabó Zoltán menekülése regényesebb: kelet felé indul, a háborús frontvonalon át a Mátrába. Jól emlékszik, mit meséltek a tardiak, hogy a török időkben a megszállók hadereje a sík vidékeken tört előre, a hegytetők meghódításával a hadvezérek és a frontharcosok kevésbé törődtek. Az Ideiglenes Kormány alakulása idején Szabó Zoltán már Debrecenben tartózkodik.

Hasonló gondolataikat a kis népek helyzetéről a világhatalmi összecsapás idején és közvetlenül a második világháború után rögzítik. Elemzéseik mentesek a hamis felsőbbrendűségi tudattól és a szolgálai alázattól. A Szovjetunió, Nagy-Britanniának, az Egyesült Államoknak hadat üzenő, Jugoszláviával egy éve hadban álló Magyarország helyzetéről Cs. Szabó így vall: *Azt tanultam, hogy kis népnek lenni a legszebb és legveszélyesebb állapot; életveszélyes erény. A sátán csak a nagy népeket viszi föl a hegyre, az ő fülükbe súg világhatalmat. Így hívják a világhatalmat a kísértő nyelvén. A kis népek sohasem lehetnek a sátán kiválasztottjai, nekik nincs erejük a világhatalomhoz. Nekik nincsenek szent háborúik, amelyekből kegyosztóként vagy megszegyénítve kerülnek ki, mint a nagy népek. Mert a nagy nép a legvéresebb háborúban is csak a hiúságát kockáztatja. A küldetés kudarcba fúlhat, a szerep elveszhet, a nagy nép életben marad. S egy idő múlva előlről kezdi a bűnt, ismét fölmelegszik a sátánnal a hegyre.* [69]

Szabó Zoltán a háború vége után egy magyar ifjúsági delegáció élén jut el Angliába. Úti élményei között rögzít egy holland pilótával folytatott beszélgetést: *Kérdezem Hollandiáról. Válat von: 'A tengertől elhódított földeket, látja, elárasztották. Tíz évi*

munka.' S egyébként? – kérdezem, 'Egyébként – mondja fanyarul –, egyébként, a magunkfajta kis népek szabadsága ez: bármit végeznek róla, ezt mondhatja a nagyoknak: merci'. [70]

Az 1945–49 közötti időszakban sok közszereplő számára élesen vetődött fel a kérdés. Mi a fontosabb: szabad környezetben létezni és alkotni, vagy ragaszkodni a beszűkülő hazai szellemi és politikai közeghez. A publikáció szabadságához ragaszkodó írók és társadalomkutatók számára mindkét döntés következménye (távozás és/vagy otthoni elszigetelődés) életre szóló hatással volt. Szerzőink huzamos nyugat-európai tartózkodásuk ideje alatt hozzák legdrámaibb döntésüket: Szabó Zoltánt 1947. október 1-én nevezték ki kulturális tanácsosnak a Károlyi Mihály vezette párizsi magyar követségre. [71] 1949 nyarán lelkiismereti okok miatt mondta fel a kulturális ügyek vitelére szóló szerződését: *Alulírott, Szabó Zoltán író, ezúton jelentem be, hogy a párizsi magyar követségen viselt kulturális attachéi állásomról, továbbá az UNESCO párizsi központja mellett viselt állandó magyar delegátusi tisztségemről lemondottam. Lemondásomat a magyar külügyminiszterrel Corshamból (Wilts) [1949.] június 25-én küldött táviratomban, és ugyanez nap a londoni magyar követségnek továbbítás céljából megküldött levelemben közöltem.*

Az említett levélben lemondásomat így okolom meg:

‘Lemondásom okai részben magánjellegűek, részben abban az összeférhetetlenségben keresendők, amely a magyarországi politikai gyakorlat és az én szemléletem között már régebben fennáll, s a múlt év karácsonya óta számomra egyre tagadhatatlanabbá vált. Hosszabb ideje képtelennek érzem magam arra, hogy a magyarországi kormány politikai módszereivel általában, irodalommal és művészetekkel szembeni igényeivel szűkebben egyetértsek. (...) morálisan egyre lehetetlenebbnek éreztem, hogy a magyar szellemi életet e kormányzati gyakorlatok ellenére külföldön továbbra is képviseljem. Ezért az a meggyőződés érlelődött meg bennem, hogy munkaköröm ellátását legfeljebb Károlyi Mihály követ hivatalban maradásának végső időpontjáig folytathatom. Erre az ő személye iránti tiszteletem kötelezett, s az adott módot, hogy munkaköröm a párisi magyar követségen olyasminek helyeslésére és kifejezésére, amit önmagammal elfogadtatni nem tudtam, nem kötelezett. Károlyi Mihály nyugalomba vonulása angliai szabadságom idejére esvén [72], módomban állt szándékomat vidéki magányomban megfontolni és innen közölni, ezzel is kifejezve azt, hogy az lelkiismereti és személyes, róla tudomása, rá befolyása senkinek nem volt.

Szinte szükségtelen megjegyezni, hogy az utolsó magyarországi események elhatározásomat már nem érinthették. Ezúton confirmálok [73], hogy lemondásomat távirati úton e levél megküldésével egyidejűen közvetlenül jelentettem.’ [74]

eltökélt szándék

Szabó Zoltán 1949. július 1-én politikai menedékjogért folyamodott az Egyesült Királyság Belügyminisztériumához. Döntését hónapokon keresztül érlelte. Távozásának terve Mindszenty József letartóztatásakor (1948. december 23.) szilárdult végleges döntéssé. Az érsek elítélése (1949. február 8.), az 1949. májusi közös listás országgyűlési választás és az egykori belügyminiszterből 1948. december 10-én külügyminiszterré kinevezett Rajk László 1949. júniusi letartóztatása után nem változtatott korábban eltökélt szándékán.

Cs. Szabó 1948 karácsonyán háromhónapos tanulmányútra utazott Rómába, a Magyar Akadémiára. Évtizedekkel később így tekintett vissza távozására: „... kapva kaptam a bizalmas ajánlaton, hogy a Külügyminisztérium hajlandó Jugoszláviára s Olaszországra érvényes, (...) féléves útlevelet adni, ha kutatni akarok előadásaimhoz. ... Aztán utolért méltó büntetésem: láncos kutya lett Titóból, és lezárták a határt Jugoszlávia felé.

Megsemmisülve felhívtam csodatevő jóakarómat a Külügyminisztériumban, hogy próbálják Jugoszláviáról Ausztriára átírni a puszta tranzitot; egy fagyos hangtól megtudtam, hogy betegszabadságon van az illető. Rosszat sejtve, rémülten telefonáltam közös barátunknak, aki tudott az ügyről, hasonló rémülettel eltanácsolt még a pisszenéstől is. 'Hallgass, és bízz a szerencsédben. Múlt héten lebukott az angyalod.' Korai zuhanás volt a koalíciós égboltról. De a szerencse kivételesen szerény mosolyára méltatott: karácsony előtt váratlanul ismét kinyílt a magyar–jugoszláv határ.” [75]

1949 februárjában Bóka László államtitkár hazarendelte. Olaszországból Ortutay Gyulához címzett táviratában lemondott a Képzőművészeti Főiskola – négy évvel korábban alapított – művelődéstörténeti tanszékének vezetéséről. Rómában maradt – megélhetés nélkül. Ezt megelőzően januári naplójában már felmerült a visszatérés lehetetlensége és a határozatlan ideig tartó külföldre távozás kényszere. Februári döntése véglegessé teszi korábbi latolgatásait. Nyár végére „*törvénytelen kenyérkereső Firenzében.*” Távozásáról szóló döntésének okait 1949 nyarán *Curriculum vitae*-ben ismerteti: „*1948-ban a British Council író-vendégként meghívott hat hétre Angliába, de a magyar rendőrség megtagadta útlevélem kiterjesztését erre az országra. Az útlevél kizárólag Olaszországra volt érvényes. Ugyanennek az évnek az őszén megindult a magyar egyetemek teljes átszervezése marxista szellemben. A tananyagot pártutasítás alapján nagyrészt kommunista diákok szabják meg a párton kívüli tanárok számára. Egyidejűleg három kész vagy készülő könyvem kiadását tiltotta meg az 1848-ban felállított Állami Könyvhivatal. Tanári szabadságomban korlátoztak, írói munkásságomat megtiltották, tehát nem láttam több módot arra, hogy hazában képviseljem a szabad görög-római-keresztény kultúrát, amelyben felnőttem, s amelyet írásaimmal és tanításommal képviseltem először a nácik, aztán a kommunisták ellen.*” [76]

a hazai alkotói szabadság beszűkülése

Döntésüket egymástól távol, egymáshoz közeli időpontokban, hasonló lelki állapotban és személyes indokokkal hozták meg. Visszatérésük lehetetlenségét a hazai alkotói

szabadság beszűkülésében – és előre láthatóan hamarosan bekövetkező teljes hiányában – ismerik fel. Külhoni kapcsolatfelvételük – több évnyi szünet után – az ekkor már szintén emigrációban élő „*Maxi bácsi*”, a Nyugat egykori szerkesztője, Fenyő Miksa jóvoltából jön létre.

A két író 1950 májusa és 1951 júniusa közötti levélváltásai mindkettőjük számára fontos. Barátságuk új szakaszba lép, amikor Szabó Zoltán 1950 tavaszán – értesülve barátja olaszországi címéről – első levelével jelentkezik: ... *ma Oxfordból visszajövet találtam a küszöbön Fenyő Maxi kártyáját a címeddel. Végre. Közel egy éve*

nyomozom, Laci. (...) Végre fölfedeztem Fenyő Maxit Párizsban, mármint a párizsi címét, írtam neki, válaszolt Rómából, hogy (...) Párizsban utána néz. Végre ma megjött tőle a címed egy olyan párizsi képeslapon, amiben kedved telnék. Enfin. [77] (...) Felőlem mit írnak? Eddig meglettem volna, csak hát roppant bizonytalanságban a jövő felől. Mivelhogy megtakarított pénzünk már elfogyott, egyetlen gördülő vagyontárgyunkat pedig még nincs jogunk pénzzé tenni. (...) Judit [78] szülei Dél-Franciaországban, s ez még jó, mert ők rokonnak még sokkal rosszabbak, mint politikusnak. Írogatok azonban, afféle Arany János-i kedvvel. [79] Sajnos attól félek nem sokáig, mert valami hasznosabb foglalatosság után kell néznie. Roppantul örültem annak idején, amikor hallottam, hogy Rómába érkezvén kiléptél. Különösen tetszett az is, hogy a pályaudvarról egyenes a postahivatalba mentél táviratozni – nekem legalább így mondták. Akkor én még hivatalban voltam Párizsban, vagyis igyekeztem Csontváryval és más ilyenekkel menteni azt, amit otthon csináltak. [80] Jókor. Írj és hamarosan,

Laci, az ember otthonabbul érzi magát idekinn, ha Csészaróval válthat jelet. Régi szeretettel régi barátod Zoltán [81]

Az év nyarán:

1950. július 15. Laci lelkem,

(...) Hosszabb ideje tűnődöm azon, hogy nem volna-e okosabb ide átjönnötök valami módon, elég nehéz sajnos, taljánok és taljánizálók közül, jó szíve itt senkinek sincsen, mivel az ilyen puha testrészekről nem illik szólni. Viszont a világ valahogy reális és ekképp kilátástalan. Bármily groteszk, de van megnyugtató abban, hogy itt mindenki úgy él, mintha a második világháború még nem fejeződött volna be, viszont a harmadik már régen elkezdődött volna. (...) Hiába, akkor legjobb Itáliában, ha az ember kissé ott van Angliában. Erre a feltevésre különben Te tanítottál Három Költőddel [82], magadra vess. Hát elhibáztuk. A helyet is, a kort is. Annyi baj legyen. Mégis azt gondolom azonban, hogy előbb-utóbb át kéne származnotok Angliába, ha Európában akartok maradni. (...) [83]

Nyár végére sem csillapul Szabó Zoltán lelkesedése, amint tervének további részleteiről derűlátóan számol be:

1950. augusztus 22. Laci lelkem,

(...) Épp a leveled érkezése előtti napokban vettem le a polcról a Doveri átkelést elolvastam nagy gyönyörködéssel az angliai fejezetet. ^[85] (...) Ez az előzmény levelednek azt a mondatát húzta alá, hogy téged Isten is ebbe az országba rendelt, ha már éppen távol Erdélytől. (...)

Ez okból összeszedtem minden erőmet, bevettem egy hányinger elleni szert, és felhívtam Tarján ^[86] volt pesti színművész urat a Bush-házban. ^[87]

Ez egy ritka buta, de egyébként nem kellemetlen ember. A BBC Kelet-európai Osztályának helyettes vezetője lett, valószínűleg az említett okból. Következésképp együtt ettünk a Bush-ház vendéglőjében, (...) előadtam neki, hogy Te Firenzében létezel, Bözsivel ^[88] együtt.

Fogalmam sincs, mi volna a véleményed arról, hogy én ilyen egyéni akcióba kezdek megkérdezéssel nélkül, de nekem az a lelkiösméreti véleményem, hogy Ti mindketten főnyeremény volnátok a BBC nevű intézménynek (...) és elmondtam rólad minden jót. Vagyis, hogy politikailag teljesen érdektelen egyén vagy. A népi demokráciával még véletlenül se működöttél együtt. Képviselő nem voltál hál' istennek! A rádiót ama [1944] március tizenkilencedikén Bözsivel együtt sértődötten, de emelt fővel ti ketten hagytátok ott. (...) Elmondtam továbbá, hogy mélyen zengő és kitűnő mikrofonhangod van, hogy több nyelven írsz helyesírási hiba nélkül, és elhallgattam, hogy mindegyiken kizárólag azt írod, amit magad gondolsz.

elvileg lehet szó a dologról

Közöltem vele, hogy Te ugyan Amerikába készülsz, de én azt gondolom, hogy úgy érzed, jobb volna neked Angliában, bár nem tudom, hogy a BBC-vel való együttműködés megfelel-e elképzeléseidnek. Fölteszem azonban, hogy e gondolatot számodra Oxford másfélórás és Stratford-on-Avon háromórás megközelítési lehetősége önértékénél vonzóbbá teszi. (...) Végül (...) kijelentettem, hogy sürgősen tudnom kell, hogy mi a véleményük erről a dologról, amíg át nem megy Amerikába, aminek az a hátránya, hogy messzebb van Oxfordtól. Erre ő azt mondta, hogy teljes egészében átlátja a propozíció roppant előnyeit... (...) Ha elvileg lehet szó a dologról, akkor kapcsolatot teremtenek veled Firenzében, technikai próbatétel ^[89] végett, mert ez ugyancsak a szabályzatokhoz tartozik. Je te préviens: ^[90] ha ez az egyén honfitársunk lesz, hazánkfiának majd nem lehet nevezni, és aligha viseled el. Ha a dologról részéről nem lehet szó, akkor írd meg, hogy kajánul közöljem Tarjással. Ha nyitva akarod tartani ezt az ügyet, akkor várjunk. Előnyök: heti tíz font, cca húszezer líra, 5-6-ból megélsz, vízum, rezidencia akadály nélkül, roppant kevés elfoglaltság, úgy heti húsz óra (...) Ne haragudj, hogy megkérdezéssel nélkül ilyen rohamba kezdtem, úgyse sok remény van rá, hogy sikerrel. Azért tettem megkérdezéssel nélkül, hogy a tapasztalat, amit szerzünk az én kontómra menjen. (...) [Károlyi] Judit köszönt mindkettőtöket, s szép ősz kíván Itáliába régi barátod Zoltán

Az ősz folyamán a Szabó Zoltán korábbi optimizmusát a kétség és remény közti bizonytalanság váltja fel:

1950. szeptember 23. Lacim,

(...) Írtam neked a BBC dologban, amíg az még ilyen *in statu nascendi* ^[91] állapotban van.

Első elképzelésem az volt, hogy egy mukkot se szólok, mert így, ha negatív választ kapok, akkor a kudarcot én vágom zsebre nevedben, és én jövök méregbe a Nívótlanság Szervezett Érdekvédelme, mint Legnagyobb Nemzetközi Nagyhatalom ellen. Ez érzelemben roppant praxisom van. Mint kiderült mégis okosabb volt, hogy megírtam neked Tarjánnal volt beszélgetésemet, mert a mi nemzetiségünkkel teljesen irreális az az elképzelés, hogy valamit valahonnan a dologról ne hallj. Képzelem.

Sajnálom, hogy így kiszivárgott, én az égvilágon senkinek sem szóltam az egészeről, mondom, még neked se akartam szólni, mert ilyen lehetetlen diszkrét természetem van. (...) De hát a BBC-emberek úgy látszik, nem ilyenek. (...) Mindezt főként azért írom meg, hogy lásd milyen helyre kerülsz, ha ugyan, s hogy legyen valami vigasztalásod, ha nemcsak a magam, hanem Téged illető szándékaim is karikára buknak e cégnél. (...) ... mindent meg kell próbálni a BBC dologában, mert ahogy leveled igazolja, nemcsak nekem volna jó, hanem neked is aránylag a legjobb út volna, hogy itt légy a

BBC által és kenyeren. (...) Referenciáid részben nem jók: én annyival vagyok jobb számodra, mint a magam számára, hogy szabadon szavalhatok arról, ami különben meggyőződése, hogy Te nekik (...) főnyeremény volnál. (...) Mit gondolsz, Laci, nem az volna-e a legegyszerűbb, ha ketten együtt íránk a pápának, hogy írjon Macdonaldnak. [92] Körülbelül ez az egyetlen módszer, amely biztos sikert ígér. (...) Szavamra, ha netán sikerülne, eléd megyek a doveri partra. Micsoda ünnep lesz.

Rögtön iszunk egy áldomást, hm, e nice cup of tee [93] , a vonatban. Ha nem sikerül, akkor se reméld, hogy a levelezést beszüntetem. Erről nem lehet szó, mert akkor nem kapok választ. S arról szó se lehet, hogy lemondjak a magyarságról és az emberségről, amely ez idő szerint olasz bélyeggel érkezik Firenzéből gépelt levelekben. És nem másként. De inkább sikerüljön. Nem a kéztől, amely elgurította, hanem a golyótól várom, hogy ki tudja ütni a kuglibabákat. A Te honnan-hová-d jobb e célra, mint az enyém, főként ebben reménykedem. (...) [94]

dilemma

1950 végén Washingtonból az Amerika Hangja rádióállomás állást ajánl Cs. Szabó Lászlónak. A kényszerűvé váló itáliai tartózkodásának véget vetni szándékozó író dilemmája ekkor az Egyesült Államokba vagy Angliába költözés mérlegelése volt. Az

Európában maradás melletti elhatározást minden bizonnyal tovább érlelték Szabó Zoltán levelei:

Édes Laci,

(...) alighanem otthagytátok már Firenzét, és ez a levél hűlt helyeteket leli. De hát magamra vessek. (...) Nehéz volt a búcsú? Alighanem életed legnehezebb és legszebb szakaszát töltöttem ott.

Honvágyad, (dehogy hibáztatok, nekem is ilyesmim volt, nagyon is értem), itt majd erősödni fog: a makaróni, a keserű sör főként ezt fogja hizlalni, a honvágyadat. De hát nem is igaz ember, akinek nincs honvágya is onnan, ahol szeret lenni. Úgy rémlik, valahogy mindig így voltunk: több hazát kívántak vágyaink.

(...) Ha csakugyan megírod a menetrendet, akkor (...) leszaladnék elétek a Csatorna-partra, legyen Dover vagy Newhaven. (...) Ha ez sehogyan se megy, akkor várlak a Victoria pályaudvaron. Minden kontinentális vonat oda fut be. (...) Szóval a hívás fennáll, aznap estére vagy másnapra, ahogy jólesik, válasszatok kedvetekre, s ne csináljatok gondot belőle.

Alapjában véve hihetetlen, hogy két héten belül itt vagytok. Várlak, gondolhatod. Addig is kézzszorítás, Zoltán ^[95] Czigány Lóránt írja: „Halálukig tartó szövetségüket attól a pillanattól számíthatjuk, hogy e két író a Viktória pályaudvaron, világok pusztulása után, ismét kezét szorított.” ^[96]

folytatjuk

1. Cs. Szabó László: *Kolozsvári gyerekkor* (Nyugat, 1940/8. sz.). In: *Erdélyben*. Magvető, Bp. 1993. 26. o. ↑
2. i. m. 34. o. ↑
3. i. m. 37. o. ↑
4. Szabó Zoltán: *Szerelmes földrajz – VI. fejezet, melyben a szülőföld helye meghatározatik*. Nyugat Könyvkiadó Bp., 1942. 19–20. o. ↑
5. „Sokszorosított kéziratot is csináltunk, kihívó kacsintással a 'fogatlan' Nyugatra, Kelet volt a neve. Kírtottunk egy teljes évig... Kézírtások lapjain jelent meg első novellám s Farkas Ferenc első zenekritikája.” Cs. Szabó László: *Hűlő árnyékban*. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Bern, 1982. (a továbbiakban: *Hűlő*) 60. o. Szabó Zoltán barátaival húszévesen, 1932 májusában hozta létre a Névtelen Jegyző című folyóiratot, melynek az év októberéig négy számát adták ki. ↑
6. Teleki Pál (1879–1941) egyetemi tanár, földrajztudós, miniszterelnök: 1920–21, 1939–41, a cserkészmozgalom vezetője, a Magyar Diákszövetség elnöke. ↑
7. *Creation is the victory of persuasion and not of force*. (F. D. Roosevelt: *On our Way*. Faber & Faber, London, 1934.) ↑
8. „A területi integritásról szóló vitát viccel kell kezdeni és nem a mohácsi vésszel”. Csekefalvi Szabó László: *Diákkongresszus Oxfordban*. Újság, 1928. április 12. 6. o. ↑
9. *Külhoni Szövegtár I. – Magyar Irodalmi Évkönyv* (Szerk.: Bikich Gábor, kiadja: Koncz Lajos. Boston, 1979. 126–127. o. ↑
10. Szabó Zoltán: *A magyar ifjúság mozgalmi. VÁLASZ, 1935. március 196–207.; 2. rész: A Fiatal Magyarság; a Turul Szövetség; a fiatal generáció különféle mozgalmi. VÁLASZ, 1935. április 279–285. o. ↑*
11. Cs. Szabó László: *Franklin Delano Roosevelt*. VÁLASZ, 1935. március 152–157., április 225–254. o. ↑
12. „Anonimus Pugnans” [Szabó Zoltán]: *Herceg, hátha megjön a tél is!* Névtelen Jegyző, 1932. július–augusztus), kötetben: uő.: *Hazugság nélkül. Szabó Zoltán Összegyűjtött Munkái* I. köt. Héttorony Könyvkiadó, Sorozatszerk.: András Sándor, Gyurgyák János, Kenedi János. é. n. [1990] 54–66. o.
HN I. köt. 54–66. o. ↑

13. Cs. Szabó László: *Hét nap Párizsban, Útikalauz felnőtteknek*. Nyugat, 1936. ↑
14. Nagy Sz. Péter szöveggyűjteményében (A népi-urbánus vita dokumentumai 1932–1947. *Rakéta Könyvkiadó* Bp. Vál., szerk. és az utószót írta: N. Sz. P., 1990. 7–491. o.) nem találunk egyiküktől sem a kezdetben folyóirat-szerkesztőségek (*Szép Szó, Válasz*) tagjai közti párbeszédre, később társadalom-átalakító programtervezeteik rivalizálására, végül az elmérgesedő, kölcsönös személyeskedésbe, rágalmakba és gyűlölködésbe torkolló írást. ↑
15. Cs. Szabó László: A magyar vers századai (1961), in: *Ország és irodalom*. Nagy Imre Politikai és Társadalomtudományi Intézet, Brüsszel, 1963. 70. o. ↑
16. Illyés Gyula: *Oroszország*. Nyugat, 1934. 193. o. ↑
17. Cs. Szabó László: *Doveri átkelés* (NYUGATEURÓPAI HELYZETKÉP), Cserépfalvi, 1937. 14. o. ↑
18. Szabó Zoltán levele Londonból Cs. Szabó Lászlónak [1950. június 12.] közli: Varga Katalin: „... az ember otthonabbul érzi magát idekinn, ha Csészábóval válthat jelet”, Szabó Zoltán hat levele Cs. Szabó Lászlónak (1950–1951) Irodalomismeret, 2013/1. 82. o. ↑
19. Nagypál István (Schöpflin Gyula): *CIFRA NYOMORÚSÁG* – Szabó Zoltán könyve. Nyugat, 1938. 8. sz. ↑
20. L. a 17. sz. jegyzetet. ↑
21. Szabó Zoltán: *Bujdosók* (Cs. Szabó László: *Doveri átkelés*; Kodolányi János: *Suomi, a csend országa*) Pesti Napló, 1937. május 2. 99. sz. 43. o. ↑
22. Cs. Szabó László: *Doveri átkelés* Cserépfalvi, 1937. 191. o. ↑
23. **Új Szellem** Kultúr- és nemzetpolitikai szemle (Prága, 1937. február– 1938. november). Főszerk.: Szvatkó Pál. Havonta kétszer jelent meg. Azonosulva az egyesült és választási sikereket elért jobboldali ellenzéki pártok céljaival, igyekezett kialakítani a kisebbségi szellemi élet egységét. Minőségi elveit nem adta fel. A magyarországi urbánusok (Bálint György, Bóka László, Ignó Pál, Remenyik Zsigmond) és népiek (Féja Géza, Illyés Gyula, Kodolányi János, Németh László, Tamási Áron) egymás mellett szerepeltek. Márai Sándornak kivételes helyet biztosított, s Babits, Ortutay Gyula, Cs. Szabó László, Szabó Zoltán írásai is feltűntek. <https://adatbank.sk/lexikom/uj-szellem> ↑
24. Szabó Zoltán: *Vigasztalásul útnak indulunk...* (Cs. Szabó László: *Doveri átkelés*; Kodolányi János: *Suomi, a csend országa*; Márai Sándor: *Napnyugati őrzője*; Gogolák Lajos: *Egy prágai út*; Makkai László: *Két világ határán*; Fejtő Ferenc: *Érzelmes utazás*; Németh László: *Magyarok Romániában*) Új Szellem, Prága, 7. sz. 1937. május 15. 7–10. o. ↑
25. Szabó Zoltán: *Jegyzetek egy naplóhoz*, Jelenkor, 1939. október 15. [Cs. Szabó László: *Magyar néző* c. könyvéről, Nyugat, 1939.] – kiemelések a szerzőtől. ↑
26. A Magyar Nemzet napilap hétféje, *Szellemi Honvédelem* című rovatát Szabó Zoltán 1939. április 9-től 1944. február 27-ig heti rendszerességgel szerkesztette. A kezdeményezésére kiadott azonos című, másfél száz oldalnyi füzetet a budapesti Globus Nyomdai Műintézetnél jelentette meg. ↑
27. Rába György: *Babits Mihály*. Gondolat Kiadó Bp., 1983. 312. o. ↑
28. A szerzők (a közlés sorrendjében): Lengyel Balázs, Batternay Béla, Babits Mihály, Boldizsár Iván, Márai Sándor, Frey András, Sík Sándor, Borbély Mihály, Móricz Zsigmond, Szabó Dezső, Szekfű Gyula, Kassák Lajos, Pethő Sándor, Kelemen János, Keresztury Dezső, Kunszery Gyula, Móricz Zsigmond, Tolnai Gábor, Z. Bors József, Pethő Sándor, Tamási Áron, Markos György, Illyés Gyula, Cs. Szabó László, Gogolák Lajos, Katona Jenő, Kodolányi János, Erdei Ferenc, Ortutay Gyula, Darvas József, Veres Péter, Csécsy Imre, Szabó Zoltán, Szabó Dezső, Millok Sándor, Molnár Antal, Domokos Lászlóné. Közreműködtek: Szür-Szabó József (illusztrációk), Lugosi Szabó Vladimir (parasztportrék), Sugár Kata (fényképsorozatok). ↑
29. Cs. Szabó László: *Budapest nyomában*. In: A Szellemi Honvédelem Naptára az 1940-es évre. Globus Nyomdai Műintézet. Bp. 1940. 118. o. ↑
30. Uo. 119. o. ↑
31. Uo. 150. o. ↑

32. Ablonczy Balázs: *Teleki Pál*. Osiris, Bp., 2005. 440. o. ↑
33. A 338 magyar önkéntes eljutott ugyan Finnországba, ám az 1940. március 19-én bejelentett finn-szovjet fegyverszünet miatt a magyar légió küldetése okafogyottá vált. Ormos Mária: *A finn epizód*. In.: *Egy magyar médiavezer*. Kozma Miklós II. köt. PolgART Bp., 2000. 684-688. o. ↑
34. Nem találtam nyomát, hogy a Teleki által ugyancsak mentorált Szabó Zoltán – Cs. Szabóhoz és a szintén Teleki által 1941-ben az Egyesült Államokba küldött Kosáry Domokoshoz hasonlóan – titkos diplomáciai küldetést folytatott volna, közvetlenül Franciaország hitleri német megszállása előtt. (N. G.) ↑
35. Szabó Zoltán: *Összeomlás*. Francia útinapló Nyugat, 1940. 212. o. Szabó Zoltán kortörténeti jelentőségű munkája egy francia [Sz. Z.: a L'Effondrement. Journal de Paris à Nice (10 mai 1940-23août 1940) *Exils*, Paris, 2002. 17-286. p. Traduit du hongrois et annoté par Agnès Járfás. Préface de Gyula Sipos (7-15. p.)] és egy – mindössze háromszázötven példányban megjelent – második magyar kiadásban (Sz. Z.: *Összeomlás*. Francia útinapló. *Kortárs*, Bp., 2020. 5-284. o., A szöveget gondozta és a jegyzeteket írta: A. Szabó Magda. Az utószót írta: Tokaji Nagy Erzsébet 285-291. o.) jelent meg. ↑
36. Keresztury Dezső: *Összeomlás* (Szabó Zoltán könyve). Nyugat, 1941. 1. sz., ↑
37. Nyugat, 1941. április 1., Szerk.: Babits Mihály, Társszerkesztők: Schöpflin Aladár és Illyés Gyula. Cs. Szabó László: Illyés Gyula (168-170. o.) c. írásában Illyést a folyóirat második nemzedékének képviselőjeként méltatja. Szabó Zoltán a *Figyelő* rovatban két új regényt ismertet: *ÚJESZTENDŐ*. Révai. Asztalos István regénye (172-173. o.), *OLTYÁNOK UNOKÁI*. Erdélyi Encyclopédia. Nagy István regénye (173. o.) ↑
38. Ormos i. m. II. köt. 775. o. ↑
39. Fedinec Csilla: *„A magyar szent koronához visszatért Kárpátalja” 1938-1944*. Jaffa Bp. 2015. 113. o. ↑
40. Ormos i. m. II. köt. 775. o. ↑
41. Cs. Szabó László: *A tanítványok*. In.: *Babits Emlékkönyv, negyven fényképmással*. 1941. október. Szerk.: Illyés Gyula. A Magyar Csillag előfizetőinek illetménykötetete. 84. o. ↑
42. Szabó Zoltán: *A költő és az ország* (uo.) 117. o. ↑
43. Cs. Szabó László: *Erdélyben*. [1940] Magvető, Bp. 1993. 7. o. ↑
44. Szabó Zoltán: *Balkáni útikönyv* I-XI. rész. Élet, 1936. 40-51. sz. (október 4-december 20.) kötetben: *A Vaskapun túl*. (Balkáni útikönyv). Az Élet Szépirodalmi folyóirat kiadása Bp. é. n. [1937] 5-174. o., 34 fényképpel. ↑
45. Szabó Zoltán: *Ablakok Erdélyre*. Összegyűjtötte, válogatta dr. Tasnádi Gábor. Előszó: Illyés Gyula. Biblioteca Transsylvanica. Pallas-Akadémia Könyvkiadó Csíkszereda, 2000. 5-329. o. ↑
46. Erdély öröksége. *Erdélyi emlékirók Erdélyről*. Bev.: Ravasz László, Cs. Szabó László közreműködésével. Szerk.: Makkai László. Franklin Társulat Bp., 1942. I-X. köt. ↑
47. Szabó Zoltán: *A költők és a halál*. Jelenkor, 1942. augusztus 1. 15. sz. 5-6. o. – Cs. Szabó László: *Három költő, Antológia Byron, Shelley, Keats műveiből* (Franklin Társulat kiadása, Bp., 1942.) című könyvéről. ↑
48. uo. ↑
49. Illyés Gyula: *A francia irodalom kincsháza*. Athenaeum, Bp. é. n. [1942] 13-416. o., Szerk. és előszó: Illyés Gy. (1942. augusztus) 1-9. o. ↑
50. Cs. Szabó László Montaigne, Richelieu, Descartes, Louis de Rouvroy Saint-Simon, Rousseau, Chateaubriand, Napóleon és Jules Michelet műveit fordította. ↑
51. Emile Zola: *Germinal* – részlet – ford.: Szabó Zoltán. In.: *A francia irodalom kincsháza* 332-334. o. ↑
52. Magyar Csillag: 1941. október-1944. április. Szerk.: Illyés Gyula, Társszerk.: Schöpflin Aladár ↑

53. Horváth István: *Szerkesztő a vészkorszakban. Illyés Gyula és a Magyar Csillag*. Múlt és Jövő Könyvek, Bp. 2014. 7-255. o. ↑
54. A Magyar Csillag lapjain publikál utoljára Halász Gábor, Szerb Antal, Sárközi György, Salamon Ernő, Komor András, Radnóti Miklós, Lukács László, Pap Károly, Molnár Ákos, Gelléri Andor Endre és Zsigmond Endre. ↑
55. L. 53. sz. jegyzet 13-26. o. ↑
56. Cs. Szabó László: *Három szerelem*. Magyar Csillag, 1943. III. évf. 18. sz. szeptember 15. 313. o. ↑
57. Szabó Zoltán: *Egy skandináv utazó magyar filmekről ír naplójában*. Magyar Csillag, 1943. III. évf. 18. sz. szeptember 15. 353. o. ↑
58. Uo. 357. o. ↑
59. Szabó Zoltán: *Korszakváltás* (1975) VIII. In.: Uő: 1956. *Korszakváltás*. IV. köt. Osiris, 2006., 307. o. ↑
60. Szabó Zoltán: *Játék a történelemmel Magyar Nemzet* 1944. február 27. 47. sz. 9. o. ↑
61. Akkor a Magyar Nemzet felelős szerkesztője. ↑
62. L. 59. sz. jegyzetet 311. o. ↑
63. Ma: VIII. kerület Bródy Sándor utca ↑
64. *Hűlő* 95. o. ↑
65. Székely László a *Magyar Nemzet* alapításától működött közre a kiadó munkatársaként, később a kiadói hivatal igazgatójaként. Pethő Sándor főszerkesztő sógora, akivel a Magyarságnál kezdtek együtt dolgozni. Székely László nővére, Lujza (Zizi) színésznő volt Pethő Sándor felesége. Székely 1945 után a Szabad Szó, majd az Új Magyarország kiadóhivatalait szervezte és irányította. 1956-ban, a forradalom idején Pethő Sándor fiával, Tiborral tett kísérletet a szabad sajtó tradíciójának folytatására. Köszönöm Murányi Gábor segítségét (N. G.). ↑
66. Szabó Zoltán: *Korszakváltás* [1975] in: Sz. Z.: *Terepfelverés*. S. a. r. és a bevezetőt írta: Czigány Lóránt. Az Európai Protestáns Szabadegyetem, Bern Könyvbarátai Körének (Büchergilde, Riehen, Svájc) kiadása közreműködésével készült Máté András nyomdájában, 1987. München 61. o. ↑
67. A június 14-én kiállított adatbejelentési ív tanúsága szerint a kiadói részvénytársaság igazgatóságának tagjai között özvegy Babits Mihályné (Török Sophie), Illyés Gyula, Keresztury Dezső, Örley István, Schöpflin Aladár és Cs. Szabó László neve olvasható. Schöpflin Aladár az ügyvezető igazgatói tisztséget is betöltötte. A cégvezető Gellért Oszkár volt. A többieket a dokumentum lektorokként nevezi meg. PIM V. 3.196/19n. ↑
68. Buda Attila: *A Nyugat Kiadó története*. Borda Antikvárium Bp., 2000. 147. o.
- A Nyugat igazgatósági és felügyelőbizottsági tagjait a kompaszokból ismerjük. Ezekben Szabó Zoltán neve először az 1941/42-es kötetben fordul elő. Ekkor minden zsidó származásúnak minősített személyt el kellett távolítani a cégekből. Az 1944/45-ös évben már nem volt kompasz, de azok az iratok fennmaradtak, amelyek a kiadóállalat fennmaradása érdekében keletkeztek, bizonyítandó, hogy a kiadó tisztségviselői között nincsenek zsidók. 1944. június 14-én (...) egy adatbejelentési íven szintén olvasható Szabó Zoltán neve (PIM V. 3.196/19n). ↑
69. Cs. Szabó László: *Kis népek hivatása* (1942) in: Cs. Sz. L.: *Kis népek hivatása*. Magyar Néző (Vál., szerk., bev.: Gróh Gáspár) Természet- és Társadalombarát Fejlődésért Közalapítvány – Kortárs Kiadó Bp. 2005., 110. o. ↑
70. Szabó Zoltán: *Angliai vázlatkönyv*. Az Új Magyarország Röpiratai, Bp., 1946. július, 14. o. ↑
71. Működésének hivatalos iratai – jelentések, feljegyzések stb. – a Magyar Országos Levéltárban található a Külügyminisztérium iratai között (XIX-J-1-k). ↑
72. „...Károlyi 1949 júniusának legelején mondott le Budapesten. Lemondásának indoklásául csak hajlott korát említette, és bár Franciaországban akart letelepedni, szerette volna nyitva tartani azt a lehetőséget, hogy időről időre visszatérjen Budapestre. Azt is remélte, hogy – amint emlékirataiban kifejezi magát – „személyes befolyásának

maradványaival használhat a letartóztatottaknak.” Részben személyes (budapesti), részben levélbeli (párizsi) közbelépései 1949 nyarán, mind eredménytelenek maradtak. Szakítását a budapesti kormánnyal a Rajk-per váltotta ki, amit Kállai [Gyula, Károlyi Mihály 1962-es újratemetési] beszédében említetlenül hagyott.” (Szabó Zoltán Adalékok Károlyi Mihály budapesti eltemettetéséhez In: uő. Nyugati vártán 2. köt. Bp., Osiris-EPMSZ, 2011, 317.) ↑

73. *(lat.)* megerősítem ↑
74. Részlet a folyamodvány fogalmazványából – magántulajdon – kiállítva: 2012-ben a Petőfi Irodalmi Múzeum Szabó Zoltán centenáriumi kiállításán. Kurátor: Varga Katalin. Irodalomismeret, 2013/1. 78-79. o. ↑
75. Cs. Szabó László: *Hűlő árnyékban*. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Bern, 1982. (továbbiakban *Hűlő*) 102. o. ↑
76. *Curriculum vitae*. Roma, 1949. VI. 1. – gépirat (PIM Kézirattár Cs. Szabó-hagyaték) Varga Katalin: „... az ember otthonabbul érzi magát idekinn, ha Csészeszabóval válthat jelet” Szabó Zoltán hat levele Cs. Szabó Lászlónak (1950-1951) I. rész Irodalomismeret, 2013/1., 80. o. ↑
77. *(fr.)* Végre ↑
78. Károlyi Judit (1919–2012) Károlyi Mihály és Andrásy Katalin fiatalabbik lánya, 1948. VIII. 31-én kötött házasságot Szabó Zoltánnal. ↑
79. Utalás Arany János: *Mindvégig* (1877) c. versének utolsó versszakára: *Van hallgatód? nincsen? / Te mondd, ahogy isten / Adta mondanod. / Bár puszta kopáron / – Mint tücsöké nyáron / Vész is ki dalod.* ↑
80. 1947. október 1-én kezdte meg kultúr tanácsosi működését a Károlyi Mihály vezette párizsi magyar követségen. 1948. december 20-án adta át a követségen kialakított Foyer Culturel, az alkalomra Csontváry- és Derkovits-képekből kiállítást rendezett. A modern magyar művészet bemutatására Párizsban 1949. március 25-április 24. között a Musée de l'Art Moderne termeiben tárlatot rendeztek. Utóbbi is Szabó Zoltán szervezete Jean Cassou-val közösen Csontváry és kortárs művészek alkotásaiból. ↑
81. Szabó Zoltán levele Firenzébe [1950. május 6.], közli: Varga Katalin Irodalomismeret, 2013/1., 1. 81-82. o. ↑
82. L. a 47. sz. jegyzetet. ↑
83. Varga Katalin: „... az ember otthonabbul érzi magát idekinn, ha Csészeszabóval válthat jelet” Szabó Zoltán hat levele Cs. Szabó Lászlónak (1950–1951) – II. rész Irodalomismeret, 2013/2., 88. o. ↑
84. *Doveri átkelés*. (Nyugat-európai helyzetkép). Bp., Cserépfalvi, 1937, 203 o. /Válság és új élet/ ↑
85. uo. 67-146. o. ↑
86. Tarján György (1909–1988) a BBC Magyar Osztályának vezetője 1941-1949-ben (wikiwand.com) ↑
87. Bush House: a BBC Világszolgálat székhelye. 30 Aldwych, London, Westminster negyed (www.bbc.com) ↑
88. Cs. Szabó Lászlóné Ihrig Erzsébet (1896–1968): Cs. Szabó László második felesége. ↑
89. A BBC Közép-európai osztályának vezetője, „Gregory Macdonald Rómában puhalt ki engem valamelyik hivatalos útján, költségükön utaztam le Firenzéből. Egyik magas rangú nagykövetségi beosztottjuk bérelt magánlakásán ebédeltünk. 'Azt hiszem, tudnánk együtt dolgozni', búcsúzott Macdonald a kézfogásnál. Angliában jöttem rá, hogy a magyar fülnek semmitmondó, feltételes mondat volt a fölvételem, házat építhettem rá.” (*Hűlő* 129.) ↑
90. *(francia)* megelőzlek téged ↑
91. *(lat.)* a születés pillanatában ↑
92. Gregory Macdonald (1903–1987) L. 89. sz. jegyzetet. ↑
93. SIC *(ang.)* egy jó csésze tea, helyesen: a nice cup of tea. ↑
94. Varga Katalin: „... az ember otthonabbul érzi magát idekinn, ha Csészeszabóval válthat jelet” Szabó Zoltán hat levele Cs.

Szabó Lászlónak (1950-1951) – II. rész *Irodalomismeret*, 2013/2., 94-96. o. ↑

95. Szabó Zoltán levele Londonból Cs. Szabó Lászlóhoz Firenzébe (1950?). Petőfi Irodalmi Múzeum Cs. Szabó László hagyaték 6021/566. Leltári sz.: 2011/3-5/12. Kutatásom segítéséért köszönetet mondok Varga Katalinnak és Borbás Andreának. Kiemelés tőlem N. C. ↑
96. Czigány Lóránt: *A mi Kazinczyknk*. In: „ANGOL AZ ÚTLEVELEM, DE MAGYAR A BÜSZKESÉGEM”. A „Mikes” nevében Czigány Lóránt emlékezik a száz éve született Cs. Szabó Lászlóra. *Mikes International*, Hága, 2005. november 11., 43. o. ↑

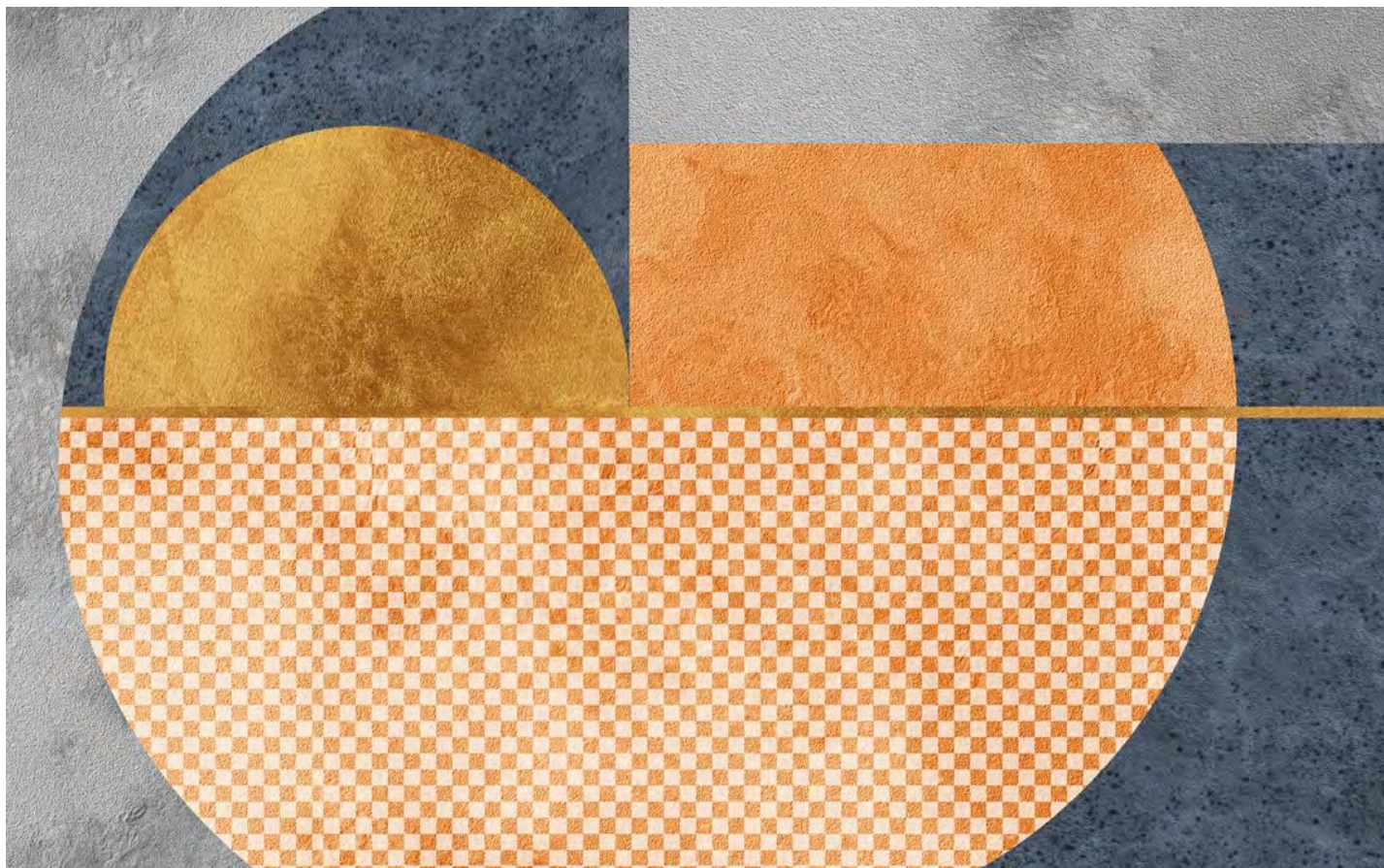
kép | adobe.com

Varga Zoltán Zsolt

LEVÉL VIDOR MIKLÓSNAK

100. SZÜLETÉSNAPJÁN

2023-05-22 | **ESSZÉ**

Kedves Miklós,

az első vers, amit olvastam tőled, a *Ha nevem után* volt.

*Ha nevem után
születésem halálom éve
zárójelbe téve*

itt maradok majd láthatatlanul

Akad talán még

ki fölidézzem

s hírt adok

arctalan árnyék

titkos sugallat

tűnődni való jelet

hagy ott

hogymár ismerjétek

épp úgy ahogy

álomban ébren

neszeltem mikor holt apám

vagy korán megszökött barátom

szólt vissza értem

Szíven ütött a könnyedség, amellyel saját halálodról beszélsz. Pedig akkor még nem tudtam, hogy pár nappal távozásod előtt írtad. Lebilincsel a vers szikársága, eszköztelensége, bűvópatakként újra és újra felbukkanó remek rímei.

Már ekkor megszólítottál, legalábbis én így éreztem: „Akad talán még ki fölidézzem”, és én felidéztelek, ha nem is az embert, mert sajnos, nem találkoztunk személyesen, de a költőt. Keresni kezdtem verseidet, vettem a Ligetnél megjelent kötetedből, a *Szigetvilágból* vagy fél tucatot, és elajándékoztam barátaimnak, akikről tudtam, hogy verseid visszhangra találnak bennük.

A következő költeményed, ami mély hatást tett rám, *A mezsgyén* volt. Írtam is róla ^[1], szikáran, ahogy te írsz. Idemásolom.

*Ha legalább álmomban betoppannál!
Másképp hogyan
tisztázzuk ami megszakadt?
Vádló mulasztás lettél*

*Mikor utolszor láttalak
lobogó gyertyafényben
hanyatt
idegenné szikkadt kis sárga arccal
te voltál s tudtam
többé nem te vagy*

*Ami azóta történt
mind nélküled kellett kiállnom
ezen a cselvető*

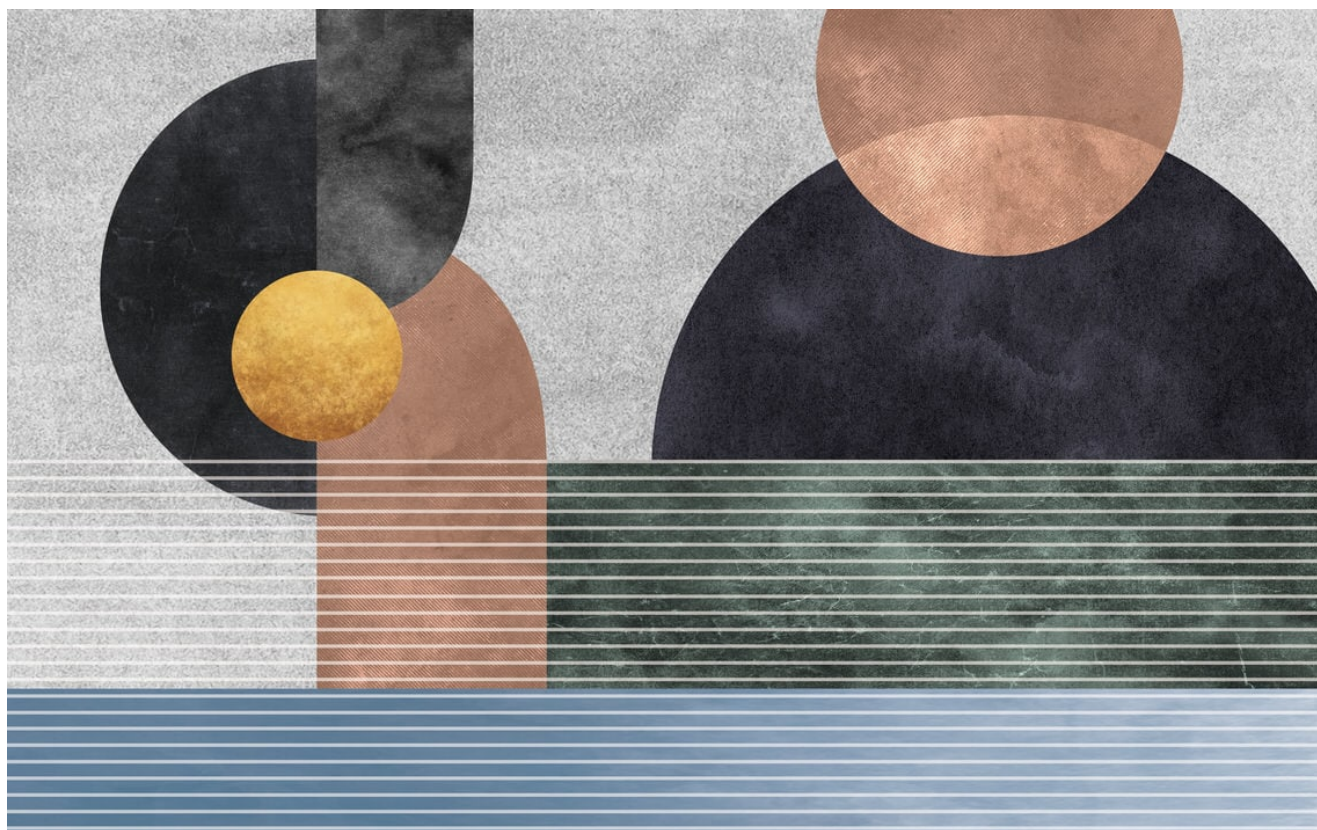
elhűtlenült világon

*Lassan belém kövül a némaság
amit lejegyzek magamnak mesélem
kificamult legendák
málló szövetét
arcok sorsvonalát
hogy idézzem eléd?*

*Ha behunyom szemem
úgy gondolok rád mint akit
én hagytam itt
mikor megjött a kórházból a sürgöny
s most szökevényként ideértem
tolvajlámpással tapogatózva
a rám szemző sötétben*

Versed azt a „vádló mulasztás”-t ébresztette fel bennem, amit tudat alatt mindig is éreztem elhunyt édesanyám miatt.

A szabad és kötött vers mezsgyéjén mozgó forma egyetlen, a halott édesanyának szóló vallomást rejt, amelyben a költő az álombéli megjelenés kéréstől a halál tényének visszajára fordításáig jut el, „úgy gondolok rád mint akit én hagytam itt”.

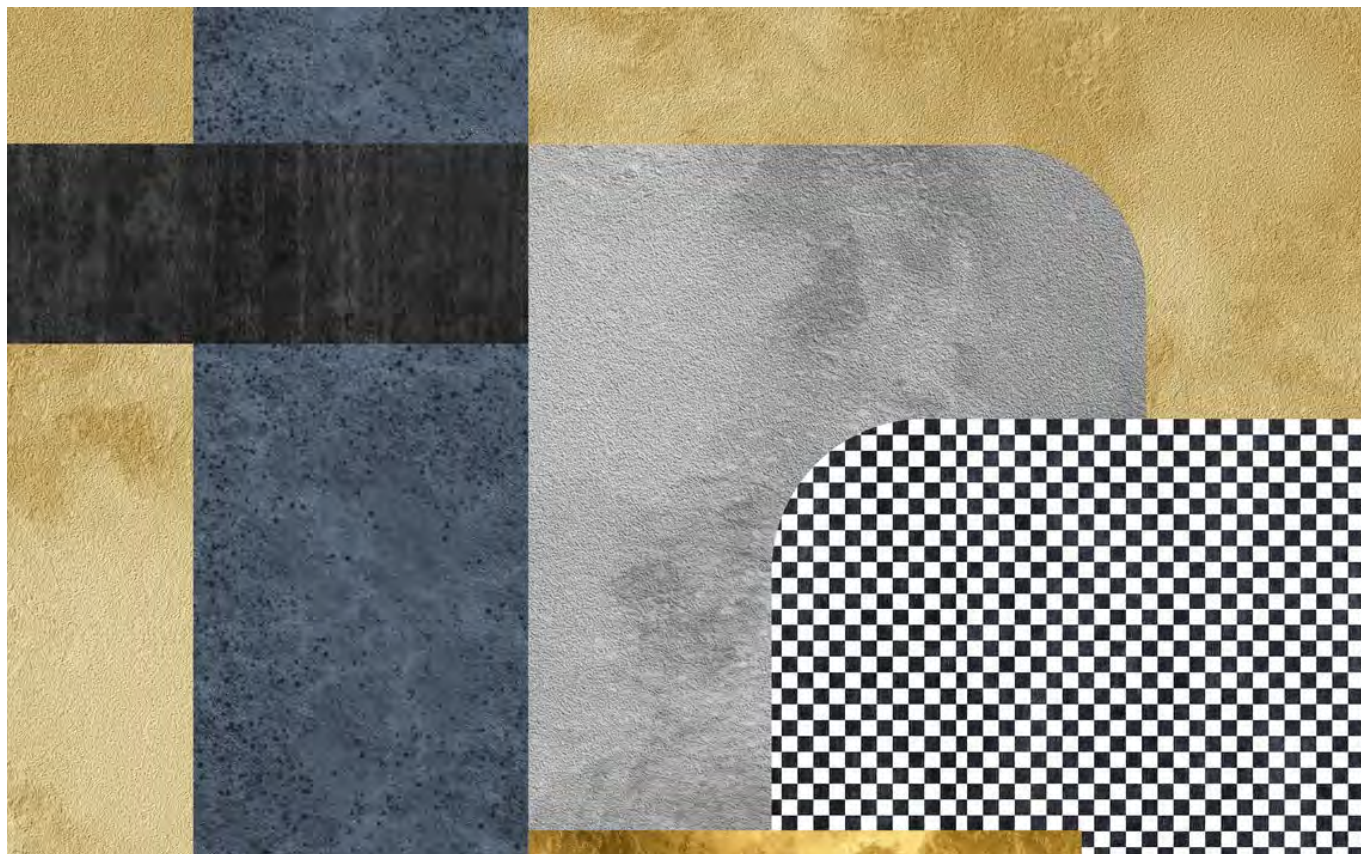
A vers szépségét szívszorító őszintesége és egyedi szókapcsolatai („cselvető, elhűtlenült világ”, „kificamult legendák” „arcok sorsvonalá”, „tolvajlámpással tapogatózva”) mellett az a képzet-együttes adja, ami az álom homályából indul, a lobogó gyertyafényben reszket, majd a behunytt szem mögötti és az éjszaka sötétjében tapogatózó lámpa fényében pislákol.

A *Látogatók* című költeményedet olvasva már határozottan úgy éreztem, hogy személyesen is szólsz hozzám. Hogy bízol benne, valakihez ellátogatsz majd verseiden keresztül.

*Mind sűrűbben állítanak be
az egykori látogatók
tán pótolni akarják
hogy oly sokáig elmaradtak
kíváncsiak mi van velem
Különös hogy magukról
semmit sem mondanak*

*leülnek csak nézelődnek tűnődőn
szóra biztatnának de én
csupa elmúlt históriáról
szeretnék beszélni velük
ami nyolc vagy huszonegy éve
azelőtt hogy ők eljutottak
sorsuk Bermuda-háromszögébe
így méregetjük egymást unszolón
most is torkomba szakad
amire válasz többé senki mástól
(Az a kihúnyt nyárvégi pillanat
emlékszel?
gyöngypárában füstöltek a dombok
s rajtuk túl ami jön)
Aztán megint a csönd
Vajon én
kihez járok majd látogatóba?*

Hozzám bizonyosan. Regényeidet, sőt az egyik ifjúsági regényedet is olvastam azóta, hogy te magad is eljutottál sorsod Bermuda-háromszögébe. Megint a számomra rémisztő halál könnyed, hűvös megfogalmazása.

Aztán megismertem az *Őszi napáldozat* című versedből halált megvető bátorságod forrását.

*Vonuló nyámaidat Napisten! megcsodáltam
búcsúzóban hogy elhagytad e tájat
s én puszta tenyerem tártam eléd
silány áldozatul*

*Micsoda mozgalom odafönn! Költöző
magasság költöző madárrajok
és mind e távozók valamikor még
visszatérnek veled együtt*

*Mióta bámulom parádétok égiek
s hogy nem únjátok el!
Évezrek pillanatai! Nagy játékok e tündökletes
múlандóságban mely néktek öröklét*

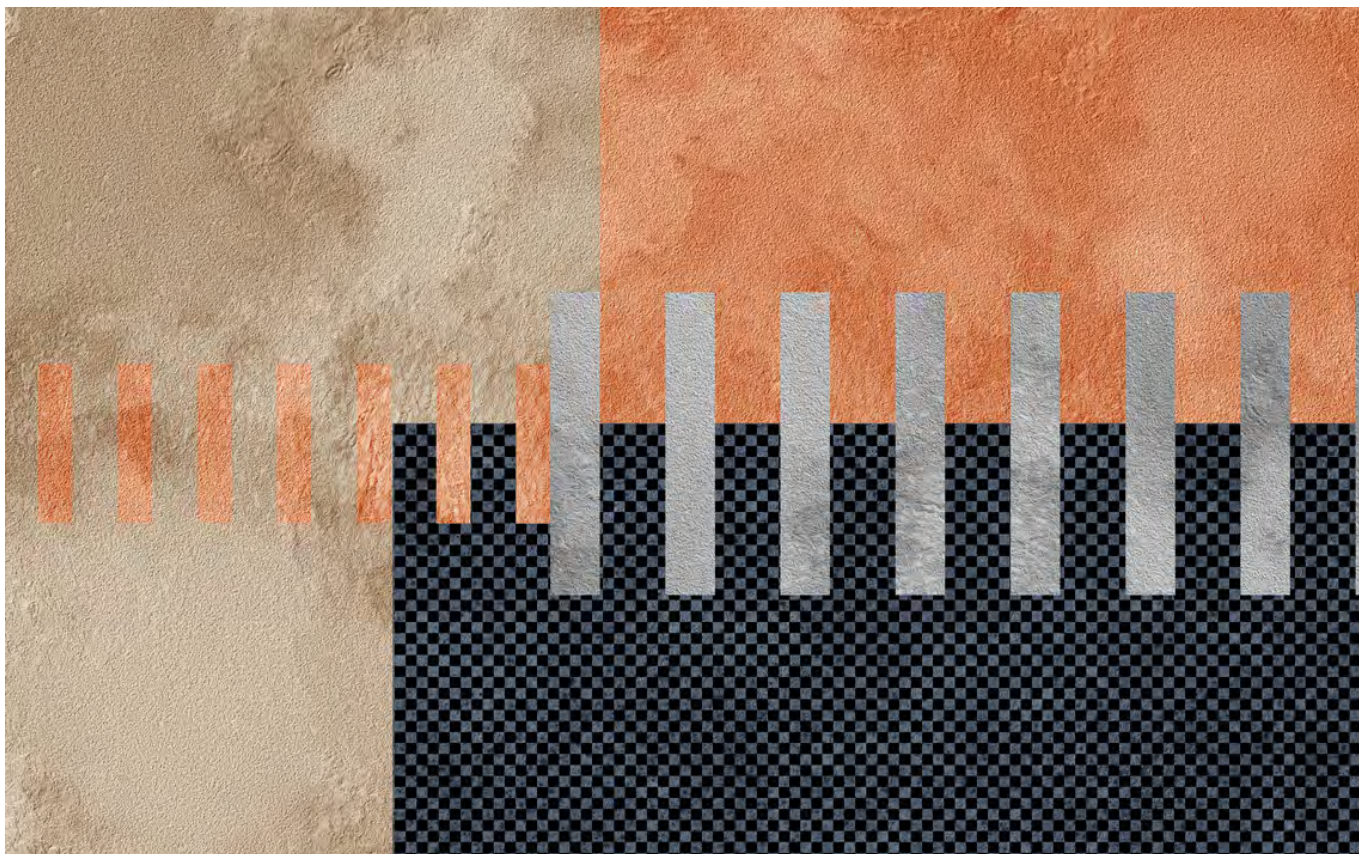
*S én rányitom szememet de már lezárnom
jut-e idő? És itt talál-e
a sarjadó évszak üstököse? Nekem lásd
tulajdon elmúlásom*

*az egyetlen bizonyosság a változásban!
Mind e szépség
örök körforgása nem ismételhető mutatvány
a végképp távozonak*

*így lesz a törvényből szabadság
így a könyörtelen
tilalomból győztes zuhanás amikor majd
eltűnhetek innét*

*hogya soha többé — ó soha többé boldog soha többé
amitől fölszikkaszt bennem a húnnyó
gyémánt fény — koporsója leszek ha
fű hajt ki számból szó helyett*

*S elmúlnak tőlem a hegyek mezők s a végtelenség
ahol Te fáradtan terelgeted
meg nem pihenő vonulásban sehová sem érő
halhatatlan nyájaidat*

Versed eszembe juttatja Kosztolányi *Hajnali részegségét*, csak amíg annak költője a mű végén eljut a keresztény Isten óvatos vallásáig, te az ókori Napistenhez, Réhez intézed szavaidat. A keresztény hit alapvetése a halálon túli örök élet, versedben épp az ellenkezője, az örök körforgásból kilépés, a „boldog soha többé” magasztosul fel.

Hiába – hogy egy másik kedves költőmtől, Birtalan Ferenctől idézzek, „vagy, míg nekem vanni kell”. Aztán majd egyszer – álomban ébren – visszaszólsz értem...

1. <https://ligetmuhely.com/liget/ajanlo-3/> ↑

kép | adobe.com

Szirmai Panni

KIRÁNDULUNK

[HÁTTAL – VÁLOGATÁS A FORTEPAN KÉPEIBŐL]

2023-05-16 | HÁTTAL – VÁLOGATÁS A FORTEPAN KÉPEIBŐL, PRÓZA

Addig megyünk, amíg oda nem érünk, nagyon egyszerű. Mondjuk azt nem hittem, hogy ennyire nehéz magamat elviselni 67 kilométeren keresztül. Jó, azért téged se könnyű. Tudom, hogy én találtam ki a túrát, ne nézz így rám. Lehet, hogy kicsit meggondolatlan ötlet volt. De olyan szép a táj! És legalább nem strandpapucsban vágunk neki az Alacsony-Tátrának. Meg nem télen. Innen azért nem teljesíthetetlen. A napi penzumot kicsit talán túlbecsültük. Nekünk már nem egy napi járóföld ötven kilométer, hiába írja a túravezető útikönyv. Nem csak miattad, nem. Én sem bírom olyan jól. Ez van, öregsünk. De abban nincs igazad, hogy hamarabb kellett volna

elkezdeni a túrázást. Éppen időben vagyunk, a nyugdíjas évek elején. Eddig is utazgattunk, igen, de az más. Társasutazás autóbuzsos városnézéssel, az nem túra. Akármelyik városban vagyunk. Tettünk szép sétákat, ez igaz. Ne rázd a fejed, te is ott voltál. Nem miattam tévedtünk el Velencében. Meg Párizsban. De igen, Párizsban egészen biztos, hogy te akartál még egyszer végigmenni a Louvre egyiptomi gyűjteményén, amikor már rég a buszhoz kellett volna indulunk... Szerintem egy kicsit megharagudtak a többiek. Végül is csak két órát vártak ránk. Rég volt, persze. Hol van az már.

nem akarok kötekedni

Te, most ugye, egészen biztos vagy benne, hogy jó irányba megyünk? Nem akarok itt éjszakázni. Tudom, hogy azért hoztuk, de fel tudod venni azt a sátrat? Negyven éve nem kempingeztünk.

És ez elég sziklás talaj... Nem akarok kötekedni, csak kérdezem. Hoztam vízforralót, igen. Van nálam kávé, sűrített tej, meg a szendvicsek. Elég kell legyen. A keksz már elfogyott, de van alma. A csutkát eldobhatod. Mert ez a természet. Nem fogom azt is cipelni.

Azok túrázók? Ott feljebb az úton jönnek, nem látod? Megkérdezhetnéd, merre kell menni. Tudom, hogy tudod, de a biztonság kedvéért. Nem németül, miért kéne németül? Hát akkor angolul. Vagy tudsz szlovákul is? Jó, megpróbálom akkor én. Elkanyarodtak. Úgy tűnik.

Mikor sötétedik? Nem kellene már ott lennünk? Most mit idegeskedsz, nem azt mondtam, hogy eltévedtünk, csak olyan jó lenne már leülni. Nem tévedtünk el, persze, hogy tudod, igen.

Mit gondolsz, még mennyit kellene ma megtennünk? Olyan sokat?! Te nem vagy normális, leszakad a lábam, én itt leülök. Nem megyek tovább. Itt letáborozunk. Akkor sátor nélkül, nem érdekel, nem bírom tovább. Nem fogunk megfagyni augusztusban. Medvék nincsenek. Vagy vannak...?

Most hová mész?! Megbeszéltük, hogy nem hagysz itt...!

Taizs Gergő

EMBEREMBER

2023-05-19 | VERS

gyerekként mindig hős akartam lenni
protagonista akiről beszámolnak a hírek
képregények könyvek filmek
a *superior* színtiszta szinonimája akinek
nincs ideje elmúlásra
ismerős ismeretlenek veregetik vállát
újságcikkek méltatják vagy becsmérlik (jogtalanul hogyne)

mondjuk tarzan pókember vagy batman
 esetleg valamelyik muskétás
 elképzelttem hogyan tudnék
 megmenteni ablakon kizuhanó hölgyeket
 deaktiválni a város pusztulásával bélelt bombákat
 felszabadítani rabigába hajtott falvakat
 hogy hihetőbbnek hasson jelenlétem
 magam készítettem egynéhány jelmezem
 (fehér atlétára festett piros-sárga S betű
 szétpattanó inggombok
 anyám rosszalló tekintete
 példának épp elég)
 miután felmértem szuperképességeimet
 pontosabban azok hiányát
 hogy nem tudok repülni falakon mászni
 szkafander nélkül holdsétát tenni
 (pedig azt még a medveállatka is)
 a felismert hétköznapiság ösztönzőn hatott rám
 miért kellene álruha és bármilyen előtag
 mint pók- majom- denevér- vagy vas-
 miért nem elég
 a hajléktalannak ebédet venni olykor
 befogadni az elárvult kismacskát
 felsegíteni a lépcsőházban elesett szomszédot
 kinyitni az ajtót mások előtt
 pótolni a kasszánál előttem álló gyerek
 üdítőjéhez hiányzó ötvenest
 megdicsérni az új frizurát
 és végül talán megmenteni magamat is

kép | adobe.com

Taizs Gergő

SZÖKŐÁR

2023-05-06 | **VERS**

Aminosavak, vitaminok, alprazolám. Fogadhoz tavirózsa
koccan. Nyelvedbe harapsz, ajkadon karmazsin
rónaság. Vízért nyúlsz, mohón kortyolod klórozott fodrait.
Olthatatlan létszomj kaparja torkodat, homokszemek lesik a zűr zavarát, el-
sivatagosodnak lágyrészeid. Mert annyi mindent lehetett volna:

zsiráfon lovagolni, körúti kapualjba húzódni esők előtt, tükröket
tűrni rendületlen. Helyette a mélypont tetőzik benned. Agyagos lét-
igék tömítenek, akár hegybéli víznyelőt. Túlnő rajtad a táj.
Kilégzés, erupció. Mi lesz a testtel a szökőár után? Megtanulsz
olvasni a jelekből. Az ördög a vízcseppekben, Isten a
nagy tengerekben. Hová is rejtenéd előlük nevedet?

kép | shutterstock.com

Lackfi János

A SEMMINEK LÁTSZÓKAT VÁLASZTJA KI

2023-05-11 | REGÉNYRÉSZLET

Krsss, itt központ, Rocky jelentkezz, krsss, vétel, krsss, központ, Rocky jelentkezem, itt minden tiszta, így járkált a börtön udvarán, ahol mindenki cigizett, meg körben a falat támasztotta, úgy meg volt támasztva az a fal, hogy biztos nem dől össze, mert nagy és

erős emberek stabilizálják, nekidöntve a hátukat. A sitten figyelni kell piszkosul, hogy senki ne jöhessen hátulról, ott muszáj, hogy mindenki mindent lásson, mert aki odabent nem lát mindent, az halott ember.

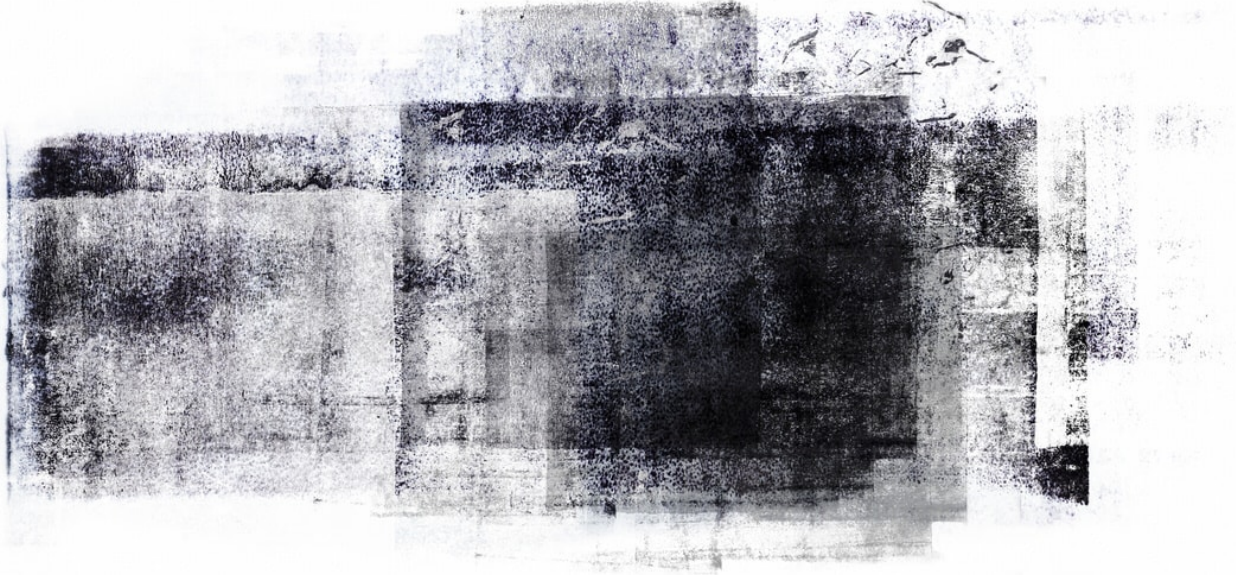
Még akkor is eshet baj, ha jól figyelünk, mert van olyan baj, amelyik szépen elindul felénk, és hiába vesszük észre, nem áll meg, már kiszúrt minket magának. Mintha pont tőlünk akarna valamit, és tudja, hogy meg is fogja kapni. Ez piszok ijesztő, mert itt nem sok mindent akarhat az egyik ember a másiktól. Csak mondjuk olyasmit, hogy el akarja intézni pengével, vagy ollóval, vagy ököllel... Vagy nőnek akarja használni, de azt a fürdőben fogja csinálni, nem az udvaron... Vagy csak meg akarja fenyegetni, szájaskodni akar, ami elég jó, mert nem azonnal lesz baj belőle... Vagy csak egy cigit akar kérni tőle, és az a legjobb, mert a fiúnak sosincs cigije...

ne szívja azt a mocskot

Rocky sportember, és az olyan nem cigizik, különben szétmegy a tüdeje és elfogy a szuflája, mondta mindig Edzóbá. A fiú nem is

cigizett soha, de Edzóbá igen, és egyszer be is szólt neki a fiú, hogy ha ennyire mondja, akkor ő minek cigizik, ne is tagadja, érezni rajta a bűdös bagószagot. Tisztára, mint a Pestabá, aki véletlenül belehajolt a baltába, amiről tényleg senki se tehetett. Azt is hozzávágta az Edzóbá fejéhez, hogy úgy csak kripli lesz belőle, mert elmegy a szuflája, és nem lehet igazi sportember, ő maga mondta... Edzóbá legyintett, bánatosan nézett a kivörösödött kutyaszemével, és azt mondta, ugyan, hagyjuk ezt, neki már lőttek, őt már leírták, belőle nem lesz már a ring királya, de a fiú semmiképp ne szívja azt a mocskot, mert belőle még lehet valaki... A fiú a szemébe nézett, és azt mondta, hogy ne becsülje le magát sosem, dobja el azt a vackot, mert Isten a semminek látszókat választja ki, hogy megszégyenítse azokat, akik valaminek látszanak. Edzóbá mosolygott, szomorú kutyaszemmel, a srác vállára tette a kezét, és bagószagú lehelettel azt válaszolta, igazán kedves tőle, hogy ilyen sokra tartja, de ő már a semminél is semmibb, egy szellő elfújja előbb-utóbb, viszont örül, hogy egy ilyen remek kis fickóval találkozhatott, ez tartja benne a lelket, egy-két tanítvány, akik miatt még érdemes... A fiú egyszer s mindenkorra jegyezze meg, hogy ő nem egy

senki, ő igenis jó, ő igenis a Rocky, és bárki bármit mond vagy csinál, ne adja fel soha. Azzal kiment, hogy tartsanak egy kis szünetet, hadd szippantson egy kis friss levegőt, aztán még bagószagúbban tért vissza.

A fiú nem is adja fel soha, nem is tudja, hogy kell azt. Feltenni a kezét, mint a filmekben, hogy a csuklójára tegyék a bilincset? De hiszen a bilincs rajta van már, kivéve a cellában, meg az étkezőben, meg az udvaron. Szóval ha kinn vagyunk az udvaron, nézegetni kell köröskörül, de nem szabad nagyon nézni egyvalakit, súgta az Imi, aki nagyon ravasz, és a fiúnak jóbarátja, mert ha valakit nagyon megbámulunk, azt hiszi, kóstonlatjuk. Főleg az életfogytosok nem szeretik, ha kóstonlivalónak nézik őket, mert akkor visszakóstonlatnak. Ha kóstonlatnak, az nem nagyon ízlik, mert erősek, és nem baj nekik, ha valaki másnak valami fáj, sőt, örülnek is neki, mert amíg másnak fáj valami, addig se nekik fáj, és ez már nem kicsi öröm, látszik a vigyorgó arcukon. Nem mindegy, hogy miattad fáj valami valakinek vagy neked fáj valamid valaki más miatt. Ezt a fiú megértette. Mindenki azt akarja, hogy másnak fájjon. Itt mindenkinek a szabadság a mániája, ezért mindenki megőrül attól, hogy nem csinálhatja azt, amit szeretne, mert az örök folyton csicskázgatják, hogy rákiabálnak, forduljon meg, hajoljon előre, és kulcsolja össze hátul a kezét, míg megbilincselik. Mert nyitják és zárják az ajtókat előtte meg utána. Mert ide-oda tologatják, mint egy talicskát. Mint

egy embertalicskát, aminek a kereke a lába és egy kupac hús meg csont zötyög benne. Nem hagyják, hogy egyik helyről a másikra menjenek, mindenki csak akkor mozoghat, ha megengedik, és csak oda, ahová megparancsolják.

nagyon kicsi lélek lehet

A fiú másképpen járkált az udvaron, mióta a Szent Jobb előtt vonult a csupafekete öltönyében, fülében fényes fekete csótány,

krsss, központ, utasítást várok, krsss, itt minden rendben, vétel. Nézegetett köröskörül a képzeletbeli napszemüvegén keresztül, nehogy valamerről berobbanjon egy őrült, aki éppen Szent István összetöpörödött jobbkezét akarja megtámadni. Errefelé sok az őrült, akik nem úgy dilinyósok, mint a fiú, mert ő a légynek sem akar ártani, azt csak eltemeti, ha felfordul. Egész légytemető van az ablakpárkányán, kicsi szálkakeresztekkel, szokott értük imádkozni. Gergely atya nem biztos benne, hogy a légynek van lelke, a fiú meg arra jutott, hogy nagyon kicsi lélek lehet, ami belefér egy légybe. Viszont a legyet is a Jóisten teremtette, bonyolult pici gép, ember ilyet nem is tudna barkácsolni, a srác órákig csodálja őket. Kicsi szem, kicsi lábak, kicsi csápok, kicsi rágók, átlátszó kicsi szárny. Csak nem szabad hozzájuk nyúlni, mert törékenyek, ezt hamar megtanulta, sokszor szerette volna barátságosan megpiszkálni őket, de megdöglesztette az egész legyet, és el kellett temetni.

Nagyon nehéz, hogy senkinek se ártson, mert néha akkor is árt, amikor nem akar. Például nem jó, ha közel lépnek hozzá, mert az ijesztő, fél, hogy összekeveredik az olyan emberrel. És ha megijed, az nem jó jel, mert olyankor fogalma sincs, mit csinál, és ez a másoknak is rossz lesz, mert a fiú túl erős, és aki vele kötözködik, annak esetleg véletlenül kijön a vére vagy az agya, pedig fontos, hogy azok belül maradjanak, bent a testében.

Körbe-körbe vonult az udvaron, közben a fülét fogta egyik kezével, az volt a távbeszélő, krsss, vétel, tiszta a levegő, és csak azt nézte, hogy senki ne közeledjen, de mégis közeledett valaki. Az Imi szólította meg, hogy hagyja már abba, mi ez az új izé, mánia, amit most csinál, mesélje el most már. Nem volt sok ideje mesélni, mert vigyázni kellett a Szent Jobbra, ide-oda kapkodta a fejét, hogy szemmel tartsa a támadókat, ha valamelyik épp most szervezne merényletet. Röviden összefoglalta az Iminek, hogy Zsoffa nénye szerint egy szép napon majd ő lesz az egyik őr, aki nagy királyunk szent mancsára vigyáz, és ez megtisztelő, tehát muszáj gyakorolni, Edzőbá is megmondta, hogy csak az működik, amit korábban kigyakoroltál, olyan ütést soha, de

soha nem fogsz bevinni, amit nem próbáltál előtte többeszer. Úgyhogy muszáj minél többször kipróbálni az őrködést, mert csak akkor fog jól menni.

Éppen ő illik bele

Ettől az Imi ideges lett, és ráripakodott a fiúra, hogy na látja, ezért kell neki egy olyan barát, mint éppen ő, mert tiszta hülyeségei vannak, már bocs, de nem érti a világ működését, így beleszalad mindenféle dolgokba, amikbe nem kéne. Sajnos a fiú börtönmúltjával, ahogy az Imi mondta, sosem fogják felvenni semmilyen biztonsági cégbe, sem Szent István jobbkeze mellé, sem egy TESCO-ba, mert oda büntetlen előéletűeket keresnek, és neki épp most van büntetve az előélete. Muszáj olyan területen elhelyezkednie, ahol az adottságaiból a legjobbakat hozhatja ki. A fiú elcsodálkozott, ő nem is tudta, hogy vannak adottságai, fogalma sincs, mire gondolt ezzel az Imi. Hát arra, hogy a srác nagy, erős és jószívű, és ebből kell kihoznia a maximumot. Az Isten ilyenek alkotta, és ha a Teremtő valakit valamilyennek akar az ő nagy szeretetében, akkor gondoskodni fog róla, hogy a világban legyen egy olyan hely, ahová éppen ő illik bele. Imi is úgy teremtették, ezzel a sokféle tudással, ami neki van, mert nagyon ért a törvényekhez, a matekhoz, az emberekhez, a pénzhez. A nagy puzzle-ban, ami a világ, pont van egy Imi-alakú üres hely, ahova bepasszol, és ami neki van kitalálva. És ez a hely most a fiú mellett van, bent, a börtönben. Éppen ezért mindig mindent, amit a srác elképzelt, előtte kérdezze meg tőle, mert akkor tud segíteni, és a barátai is tudnak segíteni. És most az lenne a legfontosabb, hogy Zsoffa nénije megnyissa azt a kisboltot, és bár Imi tudja, hogy a néni nem pont erről álmodott, mégis muszáj lenne, és a fiú beszélje rá, mert így az ő Kisbékája is megtalálhatná a helyét a világban, lehetne eladó a boltban, és akkor volna munkája, és akkor megtarthatná a babát, akit vár, és kaphatna pénzt az államtól, hogy nevelhesse azt a porontyot. A fiú hirtelen elszomorodott, mert ez igaz, a Kisbéka fél, hogy a részeges szülei ellopnak tőle minden pénzt, ezért nem akarja megtartani a bébit. Imi szerint jó, hogy említi, majd az ő barátai beszélnek a Kisbéka részeges szüleivel, nem kell félni, mert ők nagyon hatásosan tudnak beszélgetni, nem lesz semmi gond. Zsoffa néniének viszont meséljen sokat a boltról, mert milyen szuper lenne, ha a Kisbéka ülne a pénztárban, a fiú meg, miután kiszabadult, pakolhatná az árut, így kihasználná az erejét. Minden békés, szép és tiszta lenne.

A fiú megkérdezte az Imitől, nem tudna-e abban is segíteni, hogy a légytemetőt hazavihesse, ha többé nem lesz bent a börtönben. Azt akarja, hogy a legyek is vele mehessenek, és legyen helyük, ahol tud imádkozni az icipici lelkükért, amíg vissza nem talál a Jóisten hatalmas lelkéhez. Mert mi másért teremtett volna szárnyat ezeknek az idegesítő rovaroknak, ha nem akarná, hogy végtelen dicsőségében sok-sok légy röpdösse körbe, hiszen a mennyek országában már nem lesznek olyan idegesítőek, és nem pötyöznék be mindent, és nem szállnak a trágyáról az ételre és az ételről a trágyára, hogy mindent összevissza fertőzzenek, mert itt a földön ezt csinálják Zsoffa nénje szerint, aki nagy légycsapóval kilapítja őket.

nem annyira barátkozósak

Imi ráncolta a homlokát, ő még nem nagyon hallott a legyek mennyországáról, de majd szerez egy papírdobozt, a fiú abban költöztetheti a temetőjét, és ha bármi másra szüksége van, arról is szóljon neki. Orvos barátai is vannak, és egy ügyvéd barátjával együtt éppen most nézik át a srác papírjait. Nemsokára bejönnek a fiúhoz, és átbeszélnek, hogyan lehetne őt innen kivinni, mert azzal a rendellenességgel, amivel született, egyáltalán nem kéne itt

időznie, sokkal észszerűbb lenne, ha egy lábára szerelt csipogóval hazaengednék, és pakolhatna a Zsoffa nénye raktárában, biztonságos, otthoni környezetben, rendszeres orvosi felügyelettel. A fiú elámult, hogy Imi tényleg mennyi mindent tud az életről és a világról. Tudja, hogyan működik, a srác pedig egy légyről se tudja megérteni, hogyan működik, Imitől tudta meg, hogy tapadókorongos a talpa. Mármint a légynek. Az is elképesztő, milyen rengeteg barátja van Iminek, minden bokorban terem egy, ennyire barátkozós egy ember. Még a börtön előtt szerezhetett ennyi jó kapcsolatot, mert itt bent nem annyira barátkozósak a népek. Mondjuk Imi sosem verték meg, pedig kicsi és nem túl erős, erősíteni se látta még senki teli petpalackkal vagy anélkül, tuti, hogy az első tíz fekvőtámasztól kinyuvadna. Nem nagy sportbarát, de elég gyakran jönnek hozzá más rabok, meg még smaszerek is, tanácsot kérni tőle mindenféle ügyekben, mert úgy tűnik, vág az esze. Szerinte annyi az egész, hogy az ő barátainak rettentő hosszú kezük van, még a börtönbe is elér. Így szerez ő finom cigarettát és finom italokat, mert a gagyit nem bírja a gyomra, és ha már egyszer itt kell rohadnia mások helyett, ha már ő vitte el a balhét, akkor ez a legkevesebb, amit a kedves haverjai megtehetnek.

A fiú nevetett, mert megint nem bírta megállni, hogy el ne képzelje azt az iszonyúan hosszú kezét, amit valaki kidug a háza ablakán és az csak nyúlik-nyúlik a levegőben, és beér az Imi cellájának ablakán, és megvakarja a fülét, meg finom cigarettát tesz a szájába. Tisztára, mint egy rajzfilmben, a Tom és Jerryben, amiben a macska megpróbálja elkapni az egeret, de hiába erősebb meg nagyobb, az egér mindig okosabb és fürgébb nála, és a cicust általában kilapítják vagy ledarálják vagy megverik és megfőzik, így aztán ő veszít. A fiúnak tetszett, hogy akit a rajzfilmben meghalasztanak, utána felkel, megrázza magát és megy tovább. Olyan jó lett volna, ha az a négy fiú, akinek a fejéhez túl erősen koccantotta a féltengelyt, ők is csak felálltak volna, mint a kilapított kiséger meg macska, megrázzák magukat, és mennek tovább, és nem jön ki az agyuk, de jól az agyukba vésik, hogy a Kisbékával többet ne csináljanak erőszakos dolgokat, és akkor többet ő sem dühödik fel, kezében a nehéz féltengellyel, ami csak másoknak nehéz, neki pehelykönnyű.

Edzőbától még otthon kapott egy videót, amin Mike Tyson meg Muhammad Ali legszebb KO-it mutatják, és a nagy, erős ellenfelek eldőlnék, mint egy zsák, és látni a lassításban, hogy amikor egy ütés igazán betrafál, egyből remegni kezd az ellenfél álla vagy a koponyája, és kidudorodik a szeme, mintha ki akarna ugrani a helyéről. Akár egy szem gesztenye vagy egy pingponglabda. Az is jól látszik, hogy az ütés sosem egyedül érkezik, mindig jobbésbal vagy balésjobb, ahogy az Edzőbá tanította, és a kettő közül az egyik betalál, de ha csak egyesével jönnek az ütések, akkor sokkal kisebb az esély, hogy betaláljunk. A fiú végtelenszer megnézte otthon a Rockyt, Zsoffa nénje még egy fülhallgatót is vett hozzá, hosszú zsinórral, hogy Pestabá ne cseszegesse tovább, mert már unta a dumát, hogy a szív öregszik meg utoljára, meg hogy ha sokáig élsz egy helyen, akkor azzá a helyé válsz.

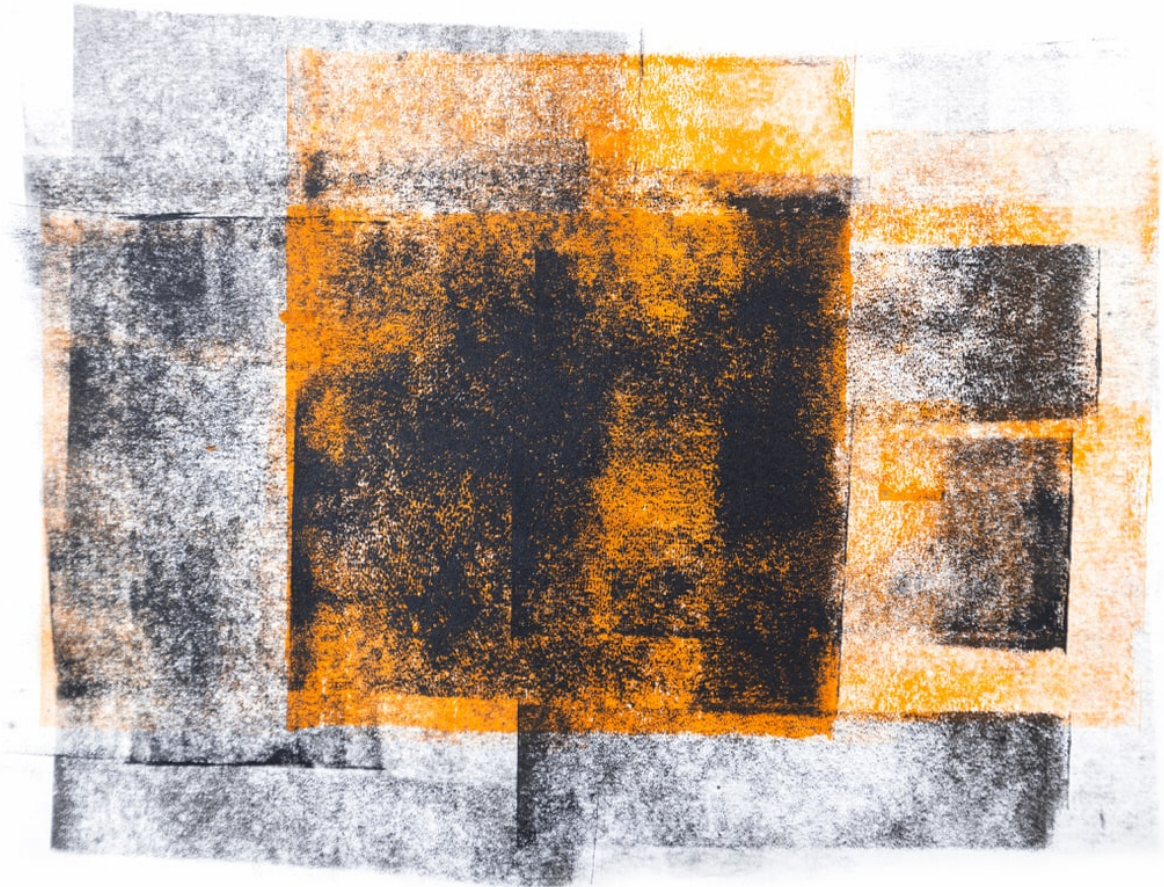
Ez aztán a sitten tényleg igaz. Évek óta élnek az emberek ezen a szűk helyen, és mindegyik tisztára olyan lett, mint maga a börtön. Amikor innen kiszabadulnak, viszik magukkal azt a valakit, akivé a börtönben lettek. És gyorsan csinálnak valami

baromságot odakinn, a szabad világban, amitől egyből vissza is kerülnek a börtönbe, ahol sokan már nem is először ücsörögnek, hanem harmadszor, negyedszer vagy még többedszer. Szinte hazajárnak, mert nincs más otthonuk.

csak a fejéből kukázza össze

Az Imi kérdezte a fiútól, hogy nem akar-e idebenn bokszolni. A börtönvezetés nagyon támogatja a sportot, és ott van az örök közt a Huba, aki bokszedző, és

indítana egy klubot, ha van rá érdeklődés. Más börtönök csapataival is lehetne mérkőzni, szippantani kis friss levegőt, persze nem kell túlgondolni, rácsos ablakú rabszállítóban viszik a versenyzőket is, tetőtől-talpig megbilincselve, de mégis egy kis változatosság, és a fiú végre nem csak őt meg a Gergely atyát meg a Zsoffa nénjét hallgatná napestig. A srác azt válaszolta, hogy Imi a barátja, és Gergely atyát meg Zsoffa nénjét is szereti, így szívesen hallgatja őket, és nem unja sosem. De bokszolni is szeret, jó lenne a börtönben is edzeni, mert már csak a fejéből kukázza össze, hogy az Edzőbá mikre oktatta. Őt kéne ide behozatni, meglátogathatná, és tartana tréninget, biztosan sokkal jobb edző, mint az a Huba, mert ő a legjobb edző a világon, és a fiú azt szeretné, ha ő foglalkozna vele, más neki nem kell, azok mind hülyék. A filmekben is mind hülyék az edzők. Imi nem hiszi, hogy beengedik az öreget edzést tartani, ilyesmikben nagy a szigor, de annyit biztos elintéznék a barátai, hogy a fiú megkérdezhesse tőle, a Hubát elég jó edzőnek tartja-e. Imi barátai közt vannak, akik bokszmeccseket rendeznek, nagyon sok pénz van az ilyesmiben, szép, tiszta pénz, amiért sokan nem hajolnak le, mert túl finnyásak hozzá. Az igazi kemény gyerekek nem ám a puccos klubokban riszálnak, hanem csupasz ököllel csapnak oda, ezek az igazán erős emberek, az ilyen harc nem kutyafüle. Ha kijutnak egyszer innen, Imi nagyon szívesen megmutatja a legdurvább gyerekeket, akik léteznek a földön, nagyon jófejek, biztos megörülnek a fiúnak, mert ő is kemény, mint a vídia, ami belefúr a falba, sőt, még a tömör betonba is.

Hogy vagy, sajtfej? Vigyorgott a fiúra Edzóbá, érdekes, hogy megöregedett, pedig annyi idő azért nem telt el, mióta nem találkoztak, mondta is a fiú, talán meseországban járt, ahol egy esztendő alatt hetet öregszenek az emberek? Azt mondta az öreg legyintve és röhögve, hogy ne is mondja, az asszony addig nyúzta, míg el nem ment a mocskok dokikhoz, akik jobban kicsinálják az embert, mint egy másfél mázsás New York-i fekete srác. És ha lehet benned találni valami disznóságot, hát a dokik fognak is találni. Edzóbában is mindenféle cuccok növekednek, amik nem odavalók, sürgősen ki kell azokat szedni belőle, ezért nemsokára felvagdaldják, mint az újévi malackát, épp csak citromot nem tesznek a szájába. Nagyon röhögött ezen, biztos látta magát, mint rózsaszín, tátogó malackát, és a nagyon röhögéstől nagyon köhögni kezdett, ami egyáltalán nem hangzott jól, olyan volt, mint mikor Pestabá fuldoklott a nyavalyás cigarettáitól, amiket elszívott, és annak is pocsék vége lett, igaz, a balta miatt. Edzóbá egészen kivörösödött az erőfeszítéstől, utána orrot fújta,

megtörölgette a kutyaszemeit, és legyintett, hogy élt már ő eleget, látta bokszolni élőben Alit, és látta Tysont, no meg pacsizott Papp Lacival, úgyhogy ez a világ nem tud neki újat mutatni.

Nem arról van szó, hogy nem akar élni tovább, de ha menni kell, hát menni kell. A temető pont olyan, mint a retyó. Nincs mese. Egy adóssága maradt csak, nagyon szeretne volna látni, ahogy a paralimpián érmet akasztanak a fiú nyakába, és ott áll a dobogón piros-fehér-zöld melegítőben, és felcsendül a Himnusz. Ha hinne a Jóistenben, egész biztosan azt kérné tőle, hogy ezt megérhesse. Vagy ha meg is halna közben, azért egy felhőn ülve mégis gyönyörködhessen benne. De annyi pofont kapott az élettől, annyiszor leterítették, és annyiszor rászámoltak már, hogy nem is tudja, higgyen-e az öreg szakállas Teremtőben. A srác bizonygatta, hogy ha úgy ízelgeti az ígét, ahogy ő szokta, akkor megjön tőle a hite is. Mindig egy kicsit kell kimazsolázni, azt forgatni magában sokáig, és akkor az elkezd nőni benne, mint a mag, és egy kicsi vesszőből hatalmas tölgyfa lesz. Ezt Gergely atya mondta. A fiúban nem nőtt még tölgyfa, mert arról azért tudna, de nyammogja az ígéket, mint a lépesmézet, és tényleg édesek. Edzőbá szerint édes pofa a srác, hasba bokszolta viccesen, és azt mondta, most nagyon komolyan a lelkére köt valamit, ez élet-halál kérdése. Kösse, csak jó erős kötéllal, hogy el ne szakadjon, ez jutott a fiú eszébe, de inkább magában tartotta, nehogy Edzőbá megharagudjon, amiért nem figyel rendesen. Koncentráció, mondta mindig Edzőbá, és ilyenkor szokta felemelni a mutatóujját, a srác meg hosszan bámulja az ujját, amire ő felmérgeződik, hogy ne idétlenkedjen, mire a fiú bandzsítani kezd, mint aki teljesen kattant, és akkor Edzőbá rászól, hogy ne legyen ementálisabb, mint amilyen. Csak ő meg a Kisbéka teheti meg, hogy a fiút dilinyósnak nevezi, mert nem bántani akarják vele, hanem így szeretik, mert így tudják, és arról senki nem tehet, ha csak egyféleképpen tud szeretni, mert máshogy nem tanították meg. Pesta bá csak úgy tudott, hogy telebeszélte a srác fejét malac dolgokkal, itt a tavasz, feláll a fasz, és századszorra is köhögve röhögött a saját poénján. Az Edzőbá meg szigorúan szeretett, de legalább bízott a fiúban, nem úgy, mint Pestabá. Pestabá igazából nem hitt senkiben és semmiben, csak köhögni és röhögni akart a világon, addig akart rajta köhögni és röhögni, amíg bele nem fullad a saját slájmjába, de talán még most is köhögve röhög a sírjában, míg a lelke fel nem

száll az égbe, vagy le nem zuhan a pokolba. A fiú sajnálta Pestabát, mert rossz lehetett mindenképpen folyton okosabbnak lenni, mert akkor az ember senkihez nem tud odabújni, nem tud valakire örömmel nézni, még arra sem, aki sík hülye, mert muszáj mindenképpen nagyobb észkombájnnak lennie, muszáj, hogy kiröhöggesse az összes embert, még magát az Istent is. Zsoffa nénye csóválta a fejét, a hitetlennél nincs szájalomra méltóbb, hiszen a mi életünk balgaság a világ szemében, de a világ cifrasága a mi szemünkben balgaság, hiszen nem mi élünk már, hanem Jézus él mibennünk.

ott lakik az erő

Edzőbá bánatos kutyaszemmel nézett a fiúra, most az a legfontosabb, hogy bunyózzon, hogy ki ne essen a formából. Edzőbá komolyan nézett rá, és felemelte a mutatóját. A Huba rendes gyerek, jó szakember, ő ismerte a Huba trénerét, aki a haverja volt, a fiú bátran hallgasson rá mindenben, úgy edzzen a keze alatt, mintha edzőbá keze alatt lenne, üssön keményen, és egyre keményebben, sose ökölből lendítsen, hanem vállból, mert ott lakik az erő. Ne feledkezzen meg a lábmunkáról, táncoljon, de mindig a stabilitást keresse, mert aki megáll a lábán, azt nem lehet kibillenteni. Edzőbá szerint minden erről szól a világon. A légy egyensúlyozik az ablaküvegen, a veréb egyensúlyozik az ágon, a vízcsepp egyensúlyozik az ujjbegyen. Minden az egyensúlyt keresi, és amikor kibillen belőle, akkor el van veszve, ezt a srác jól jegyezze meg. Nézte Edzőbá görnyedt vállát, ahogy kifelé botorkált, és arra gondolt, mekkorákat csattantak régebben az ő ütései Edzőbá pontkesztyűjén, de most egyetlen egy ilyen pofontól elszállna szegény a világűrbe, és sosem térne vissza.

Ezt a Kisbéka mondta mindig, a szomszéd lány, aki átbújt a kerítés résén Zsoffa néni kertjébe, és megkérdezte, na dilinyós, tudsz-e már akkorát ütni, hogy elrepüljek tőled oda, ahol az úrhajósok járnak, üss meg, na, üss meg, mi van, csak nem félsz tőlem? A fiú ilyenkor picikét megbokszolta a vállát, jól esett a forró bőréhez hozzáérni, a kicsi ütéstől remegett az elöl gömbölyödő pólója, a srácnak égett az arca, ha odanézett, mégse tudott máshova nézni. Na jó, azért a leburnult arcára is tudott nézni, meg az okos szemére, meg a cuki széles szájára, amit annyira szeretett. Amikor a lány vigyorgott, mert valami csibészséget mondott, akkor látszott, milyen sok ragyogó, fehér foga van, a fiú sosem értette, hogyan fér el ennyi fog egy ilyen kis békácska szájában.

hányadik apja lenne

Békácska hasában most egy icipici emberke növekszik, akinek négy apja van, de közben egy sem. A fiú megpróbálta elképzelni, mi lenne, ha ő

lenne olyan apró. Feküdt a börtönágyon, de közben benn lebegett a Kisbéka pocakjában, a puha sötétben, kérlelte, hogy tartsa meg őt, ne engedje, hogy a doktorok darabokra nyiszálják a hasában, Zsoffa nénye mesélte neki, hogyan szokott ez menni. A fiú most kisbabaként látni akarta a Kisbéka arcát, a szemét, a fogait, a karjában akart lenni, miután épségben kibújt a pocakjából. Aztán az jutott a fiú eszébe, hogy lehetne ő a picike apja? Ő aztán biztosan elfogadná. A negyedik vagy az ötödik, vagy ki tudja, hányadik apja lenne, mindegy is, csak ő lehessen az. Adna neki pénzt, hogy ne is törődjön az alkoholista szüleivel, akik mindenét elszedik és elisszák, még a családi pótlékot is. A fiú szívesen tologatná babakocsiban az apróságot a kis utca végéig meg vissza, ülhetne a parkban, és nézhetné a hintázó kicsiket, és tudná, hogy nemsokára az ő porontyuk is itt mászókázik meg homokozik majd a többiekkel.

Aztán elképzelte, hogy milyen lenne Kisbékának lenni. Tapogatja a hasát a sötétben, benne úszkál egy halacska, egyik ember a másikban, teljesen együtt ketten, ő meg a pici egy és ugyanaz, összekeverednek a sejtjeik, mint mikor misén megesszük az Úrjézust, bekapjuk az ostyát, és őáltala, ővele és őbenne létezőnk, mondja Gergely atya mindig. Mire a fiú gondolatban idáig elér, akkor már alszik is a hasára tett kézzel, mintha úszkálna odabenn egy emberhalacska, halemberke.

Részlet a szerző könyvhétre megjelenő, *Rocky* című regényéből.

kép | shutterstock.com

Benyó Tamás

EGY PILLANATRA

2023-05-03 | VERS

Háromszor is megesett velem,
hogy megszűnt
körülöttem a világ,
s vele én magam.
Nem tudom, meddig tartott –
egy másodpercig,

egy óráig, vagy tovább,
hiszen sem tér, sem idő
nem létezett.

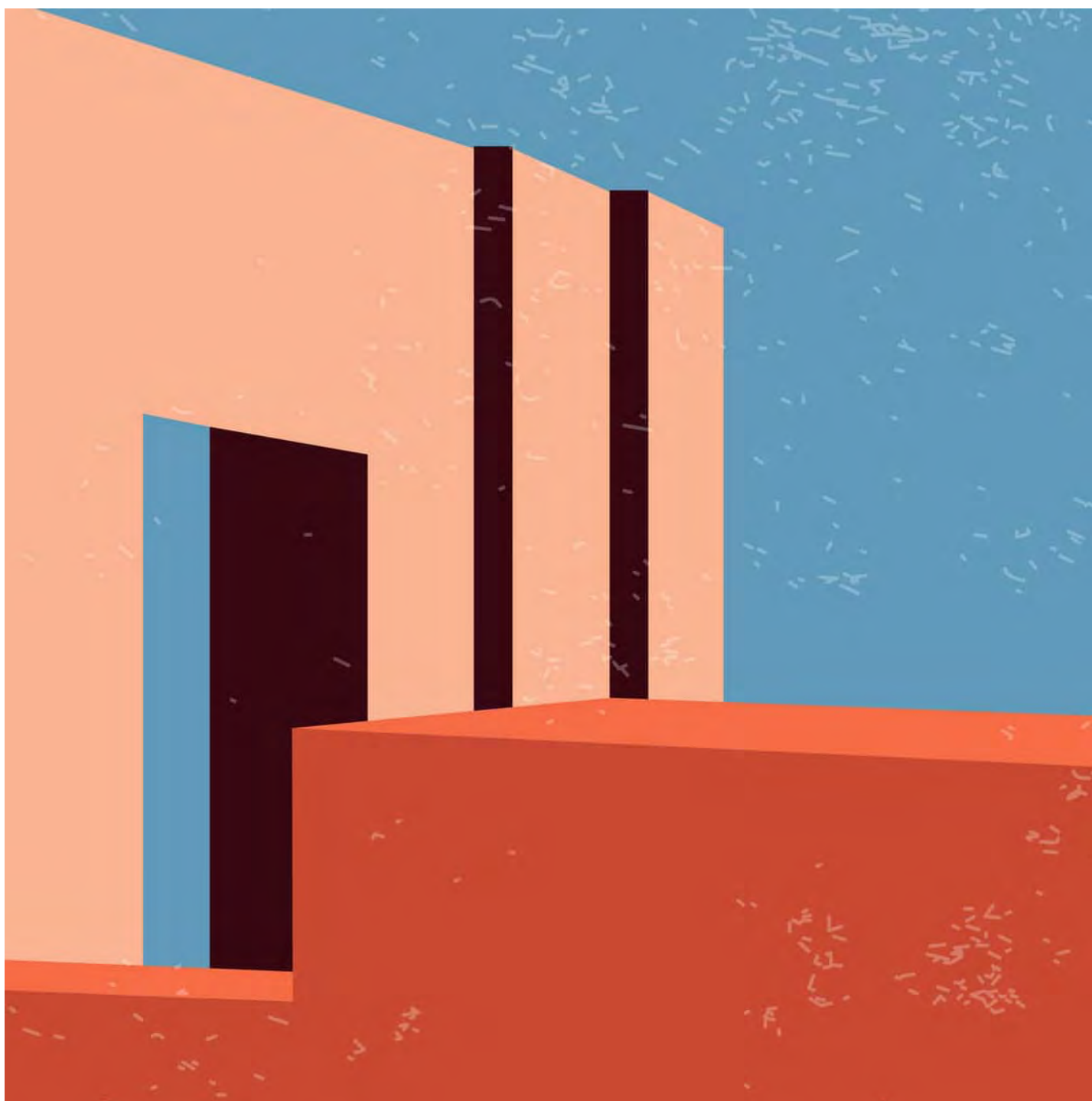
Kikerültem,
bekerültem,
felemelkedtem,
alámerültem,
majd visszánézve,
hogy felfogjam,
mi történt,
sikerült tudatosítani,
ami nincs,
s azt is, ami
van.

kép | shutterstock.com

Inczédy Tamás

AZ ŐR HÁTRAHAGYJA ÁLLOMÁSHELYÉT

2023-05-21 | NOVELLA

És most, amikor az állandó magány és nadrágszínhúzogató után végre elindulhatok ebből a sóval behintett kietlenségéből, lényem legmélyén keserűséget fedezek fel. Fáj elválnom őrhelyemtől, pedig oly sok időn keresztül és annyira gyűlöltem ezt a helyet, amit meg kellett védenem és amiért csakugyan életemet adtam volna, hogy az maradjon, ami: semmi a semmi a közepén.

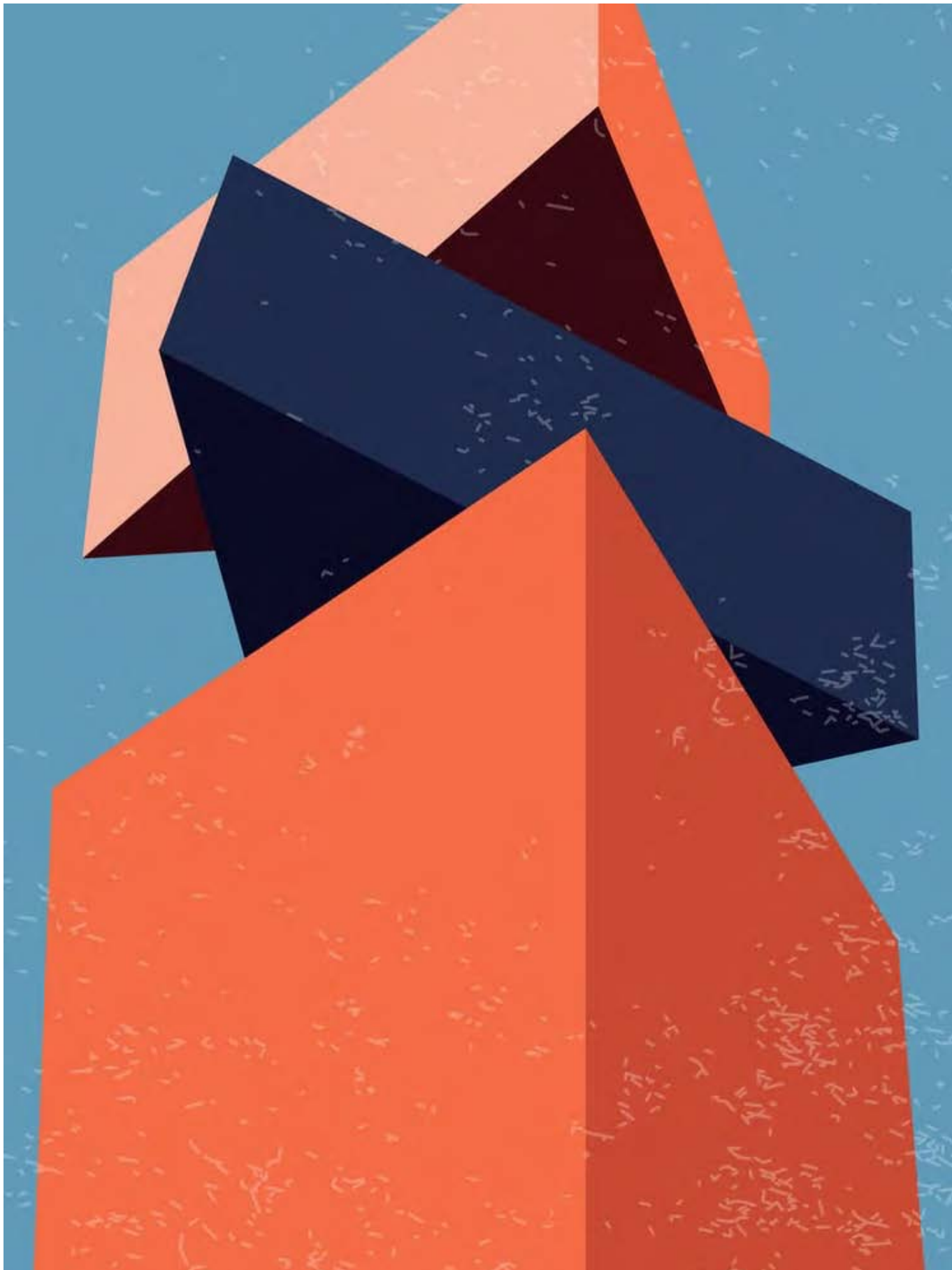
A parancsnok az újoncavatón így fogalmazott: *maguk mind egy-egy távoli provincia kies legszélén fognak szolgálatot teljesíteni, mégis véssék az agyukba, hogy ezektől az apró pontoktól függ a jövő, mert ezek az őrszolgák tartják össze a birodalmat, mint pókhálót legszélső feszítékei.* Micsoda marhaság, gondoltam vigyázzállásba merevedve.

Nem akartam idejönni, de ide kellett jönnöm. Aztán nem akartam itt maradni, mégis nagyon sokáig itt kellett lennem. És miközben a végtelenített birodalmi centit vágtam, álltam a vártán, és megvédtem ezt a pusztaságot mindazoktól, akik egyébként éppúgy nem akartak idejönni, mint én.

az isten háta mögötti semmiben

Mostanra már mindegy, hogy az első hónapok lázas dilemmázásai során melyik énemnek volt igaza. Mert akkoriban mintha szüntelenül meddő sakkjátszmát folytattam volna

önmagammal, vagyis önmagam ellen, hogy fölösleges-e itt posztolnom. Most már mindegy. Többé meg nem változtatható, hogy nekem ebben az isten háta mögötti semmiben pergett le életem egy része, hogy ennek a kietlenségnek adtam egy darabot magamból, és most nálam jobban senki sem ismeri ezt a helyet, mert mindaz, ami itt van, vagy még inkább, ami nincs, a részemmé változott.

Örökre belém ivódott mozdulatsorokat ismételve élek, éberem várom a hajnal első pillanatát, amikor a feketébe bújó horizontot keresztülhasítja a felkelő nap fénye, és én abban a pillanatban lekapcsolom a reflektorokat és komolyan véve a komolyanvehetetlent, felseprem az űrposzt számára kijelölt, szögesdróttal határolt területet, ezt a 144 négyzetmétert itt a semmi origójában.

Nem az előírás miatt takarítok, és nem is azért, hogy nagyobb rend legyen, hanem mert itt az ilyen apró rutinok tartják egyben a világot és talán egyedül az egymásutánosságok adta szükségszerűség miatt kel majd fel holnap reggel ismét a napkorong, éjjel meg a hold örökké változó sarlója, amit megcsaholhatok, aminek kerek képébe belevonyíthatom a rám bízott emberfeletti feladat okozta sérülések fájdalmát.

Mi lesz itt nélkülem holnaptól? Mi lenne? Semmi. Tehát ugyanaz, ami mindig is itt volt, de akkor hogyan lehetséges, hogy közben egész biztosan tudom, hogy holnap elvész belőle még valami, az is, ami itt sem volt.

Maguk közül mindazok, akik képesek lesznek megállni, hogy golyót repítsenek a saját fejükbe, mire leszerelnek a világ legkiválóbb űrkutyái lesznek, ezt is mondta a parancsnok az újoncavatón, és bár igaza lett, a lényeg kimondatlan maradt. A valóságban soha nem kiképzés zajlik, csupán hiánytalanul biztosítják a feltételeket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy az ember fanatizálhassa önmagát.

elviselhetetlen bűz

Míg itt voltam, fogamat hol vicsorgatva, hol csikorgatva, de maradéktalanul elláttam feladatomat, és ez a hely megmaradt semminek a semmi közepén. Pedig volt idő, hogy csak az űrbódé csúcsa látszott ki az árvízből, aztán meg a víz elvonultakor minden csatakos sártengerré változott a látóhatárig, és az ember el sem hitte volna, hogy néhány szakállvágással később meg olyan nagy szárazság lesz ebben a semmiben, hogy az elviselhetetlen bűzben kell irtózatos gödröket ásni az erre tévedő varjak csapataiból alápotyogó tetemek számára.

Eleinte nehéz volt az egyedüllét. Hogy elűsem az időt, mindenféle történeteket találtam ki és azokkal szórakoztattam magam, aztán egy időben számoltam – mindent megszámláltam –, csillagokat, porszemeket, másodperceket, és csak hosszú hónapokkal ezek után éreztem rá az örködés valódi ízére, hogy örködés közben semmi mást nem érdemes csinálni, kizárólag egyet: magát az örködést. Triviálisnak tűnik, mégsem az, mert az ember nem erre van kitalálva, nem úgy van összerakva, és egy ilyen poszton csak önmagára számíthat, de onnantól, hogy rájöttem a titok félelmetes nyitjára, nem volt sem unalom, sem éhség, sem dilemmázás. Kezemben fegyverrel fürkésztem a horizontot. Csak az őrség volt meg én, aztán már ez a kettő is eggyé forrt.

Míg itt voltam, a birodalmi zászló háromszor kopott el a póznán. Utoljára már tudtam, hogy akkor kell újat igényelni a távirón keresztül a századirodától, amikor két szín közt megindul a foszlás első jele, akkor éppen időben érkezik az új darab, hogy aztán az is szanaszét fakuljon és szakadjon az örökös szélben-napban-kietlenségben. Az elnyűtt zászlót vissza kell szolgáltatni, hogy központilag semmisítsék meg, ezzel megkímélik a kiskatonákat a kísértéstől, hogy saját zászlót égessenek, netán zsebkendőnek vagy ki tudja, minek használjuk. A legelső zászlónál még nem ismertem ezt a szabályt, és a zászlószállító tiszt szemé láttára ástam ki a régi zászlót a körlet közepéből, ahová előző éjjel temettem. Azt mondta, ezt neki jelentenie kellene, és engem akkor fél év magánzárkába zárnának, és csak azért nem teszi, mert akkor ide új katonát vezényelnek, akihez neki ismét ki kell jönnie, hogy az előírás szerint új, makulátlan zászlóval lássa el. Kérdeztem, velem tart-e ebédre. Elfogadta. Ebéd közben egy szót sem szóltunk. Aztán tisztelgett és elviharzott. Másnap nem ettem, hogy ne legyen hiány a fejadagomban.

gömbvillám

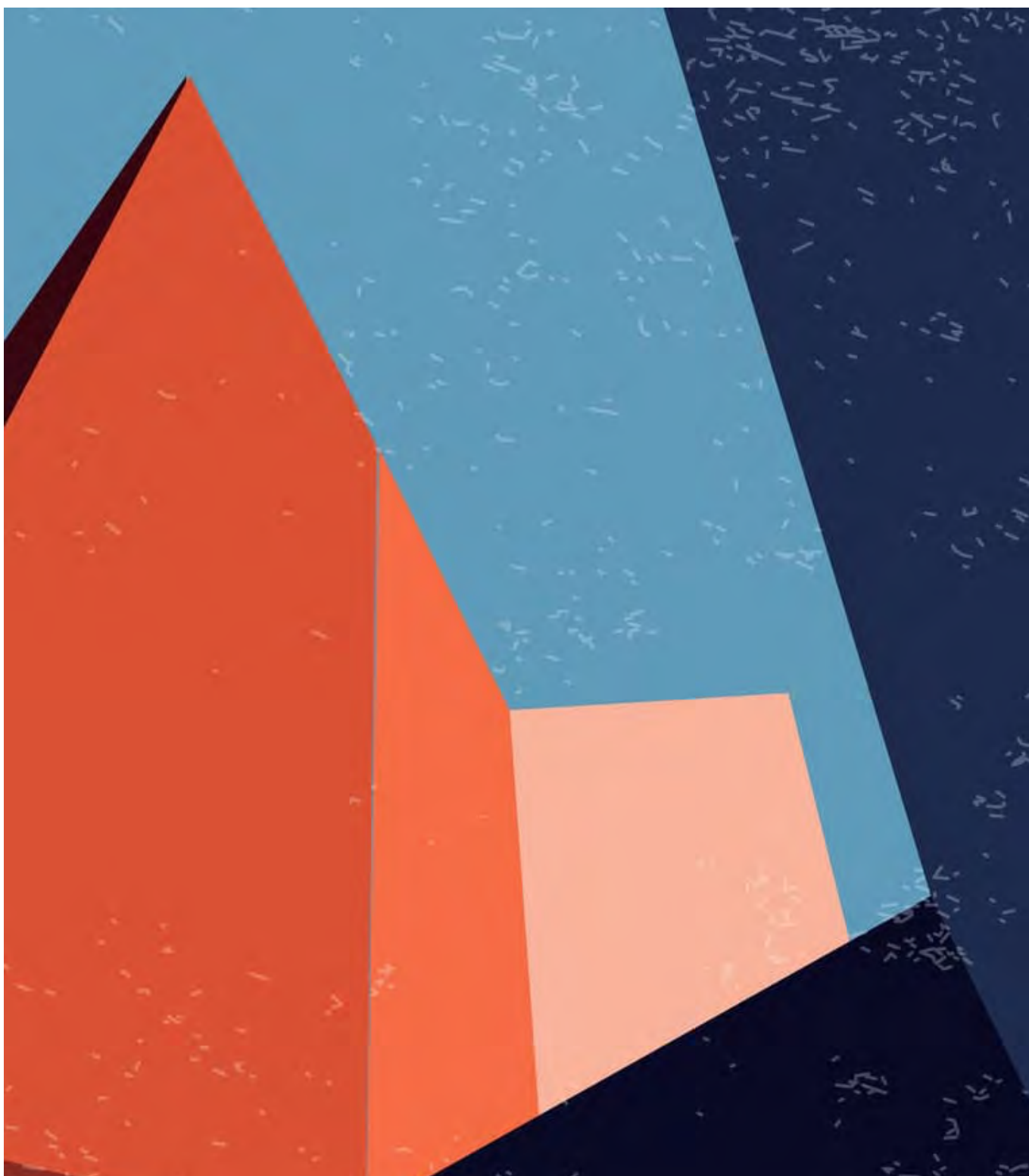
Viszonylag későn gondoltam, hogy itt a semmi közepén, a nagy egyedüllétben már réges-rég meg is örülhettem. Hisz itt nem figyelmezteti ilyesmire senki az embert. Először azon az

estén jutott ez eszembe, amikor az őrtorony ajtaján keresztül csigalassúsággal bejött egy gömbvillám. Miközben komótosan elhaladt előttem, az volt az érzésem, hogy éppúgy bámul rám, mint én őrá, mindketten azt méregettük, mi a francot keres itt a másik ezen az isten háta mögötti cudar nemlétben, és aztán ez eltartott egy darabig, de akkor a gömbvillám mintha ráunt volna a bemerevedett helyzetre, hirtelen meglódult és belevágott a távírókészülékbe. Kimúlt, gondoltam akkor, és valamiért azt is, hogy még maradhatott volna egy kicsit, és hogy értelmetlen volt így elpusztulnia. Sokáig gondolkodtam, vajon látomás volt-e a gömbvillám, de amikor üzenetet próbáltam kopogni a századirodának, kétségtelenné vált, hogy nem, mert a távíró tönkrement.

Másnap felbukkant egy teherautó. Kivégzőosztag érkezett, hogy megbüntessenek, amiért elmulasztottam megtáviratozni a napi jelentést. A kivégző tiszt kihallgatott, aztán megbizonyosodott felőle, hogy nem én rongáltam meg a távíró. Miközben az egyik katona szerelte a szerkezetet, a tiszt újabb kihallgatást tartott, aminek tárgya borotvátlanlanságom volt. Ebben vétkesnek bizonyultam, büntetésem három napi fejadag megvonása volt. A konzervkészletemből kivettek három adagot és a konzervek tartalmát a latrinába öntötték, ahová amúgy is kerültek volna, csak eredetileg az én közbeiktatásommal. Utána elmentek. Nem bántam a fejadagmegvonást, akkoriban már bőven nem érdekelt a zabálás, hisz csak az őrködés rovására megy, ahogy egyébként a borotválkozás is.

A horizonton előbb porfelhő tűnik fel. A teherautó jön, ami a váltást hozza és engem elvisz innen. Mennyit vártam ezt a percet, és most mégis érthetetlen fordulatnak tetszik, talán mert vélhetően a semmi is adott magából egy darabot nekem viszonzásképp. Nézem a koszlott zászlót, hamarosan leveszik, és új kerül helyére, helyemre pedig egy új őrszem, és mire lejár a szolgálata, már ha közben főbe nem lövi magát vagy bele nem őrül, neki is fájni fog az elválás, és ő is azt érzi majd, hogy ezt a helyet senki sem ismeri jobban, és igaza lesz, mert az már egy másik hely lesz, egy másik semmi, amiről nekem fogalmam sem lehet.

Az én semmim, amit én óvtam, ha kellett testem és lelkem kockáztatásával, az a semmi, amit egyedül én ismerek, többé csupán álmaimban létezik, és talán még egyszer, valamikor nagyon soká, amikor a családommal vagy talán még később egy nyugdíjas társasutazás keretei között ismét idelátogatok egy légkondicionált buszon, köröttem magamhoz hasonló öregemberekkel, és kinézek a busz ablakán, egy pillanatra ismét megelevenedik ez a hely, ez a semmi, amit egyedül én ismerek.

Nagyot fékezve áll meg a teherautó. A tiszt kihajol, a jelszót vakkantja felém, aztán újra, de most hangosabban, majd még egyszer, talán mert úgy nézek ki, mint aki nem hall, pedig csak azon töprengek, hogy miért ordibál, még nem is kértem a jelszót. Átengedem őket a sorompón.

A platóról leugrik a kiskatona, aki a helyemre érkezett. Újoncnak is nyegle és rettenetesen fiatalnak néz ki, szinte gyerek még. Összeszorul a gyomrom a gondolattól, hogy ezentúl egy ilyen zöldfülű vigyáz erre a helyre.

legéppuskázom

Elhatározom, hogy az ezredhez visszatérve kérvényt adok be a parancsnoknak, tegyen kivételt és engedélyezzen számomra egy újabb őrciklust. Igen, hamarosan újra itt fogok posztolni, gondolom, amikor rám ripakodik a tiszt, hogy mire várok, másszak fel a platóra, indulunk. Nagyon rég beszéltek velem így, pontosabban nagyon rég beszéltek velem bárhogy, és sért a tiszt ordibálása, megfordul a fejemben, hogy felmegyek az őrtoronyba és legéppuskázom a sofőrrel együtt, meg akkor már lelövöm az újoncot is. Meg sem büntetnének érte. Azt mondanám, hogy nem tudták a jelszót és gyanúsan viselkedtek. Még ki is tüntetnének.

Felszállok a platóra, és egy perccel később már robogunk. Egyre csak nézem a magam mögött hagyott őrhelyet, amit, ha soha nem is neveztem otthonomnak, oly sokáig mégis az életemet jelentette. Hamarosan visszatérek, gondolom, hüvelykujjam

öszönösen mozdul, a biztosítógombot ellenőrzi a fegyver markolata felett, immár teljesen feleslegesen. Vajon mennyi időre van szükség, hogy az ember leszokjon az ilyen beidegződésről? Az összesről.

Nézem távolodó őrtornyomat, a zöldfülű most mászik fel rá. Látszik, hogy nem tudja kinyitni a fülke ajtaját, ilyen időben néha beszorul, kissé meg kell nyomni a zár irányában. Mintha az újonc a távolban meghallotta volna gondolatomat, már nyílik az ajtó, látom, amint a messziségben a fiú most bemászik. Átvette hát a helyemet.

A sofőr magasabb fokozatba kapcsolja a motort, a teherautó meglódul. A menetszél hajamba csap, és akkor egész váratlanul elragad a leszerelés könnyed lebegése. Soha többé nem akarok visszatérni ide.

kép | adobe.com

Györi Orsolya

A BALETTOZÓ LÁNYOK ÉS A RÉGI SZAVAK DICSERETE

2023-05-13 | VERS

A balettozó lányok *könyvet* olvasnak – mint béna példamondat egy régi nyelvkönyvben, ahol még az *olvasnak*-hoz nem kellett kitenni a határozott tárgyat, mert eszünkbe sem jutott, hogy *könyvet, nyomot olvas*

helyett más is lehet bővítmény. Velünk együtt évül el a nyelv: *selyemharisnyák, szaténszalagok, tülljelmezek* szétfoszlanak. De a próbák szüneteibe beszökik az orosz irodalom: Oblomov feszít a tizenhárom éves

hajadon derekánál, ki csípőjéhez szorítja *ódon* könyvét. Haja fenéig ér, az is kellék. Csajkovszkij után miért ne? Meglep, hogy a lelkesedés léleképítő, téma vonz témát, messengerpittyegés sem hallik a lányöltözőben, némán,

de több remény izzik itt, mint magyarórán. Elkülönböződés: a szabadon választott és a kötelező úgy nyílik szét, mint láb spárgában a próbán. Közöttük árrés, az egyik mindig többet ér.

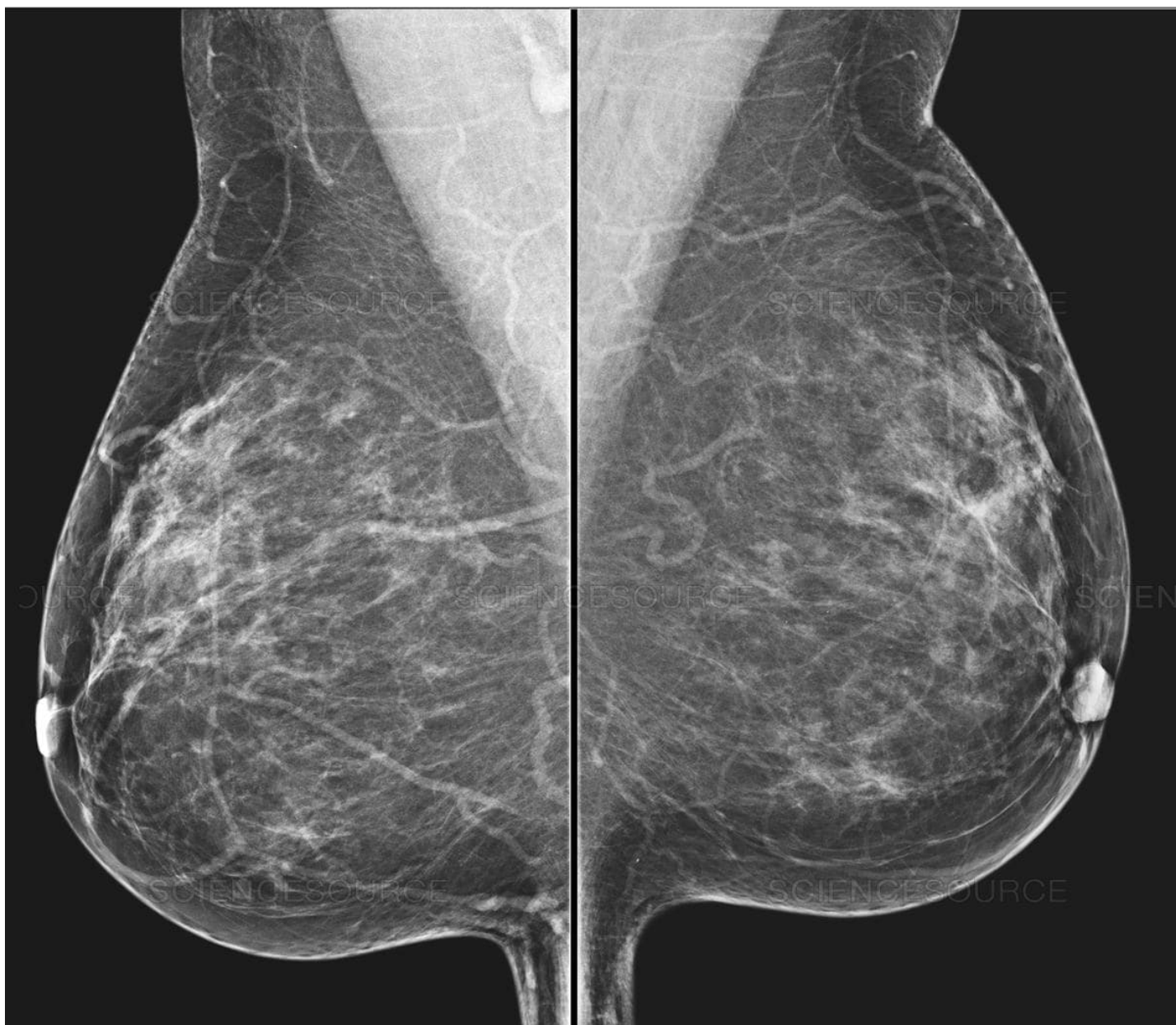
Izzadtság helyett *púder, pukedli, pipa* – Degas képek világa. De ha a saját gyereked nézed, csak-csak elhiszed, hogy ez a habos cukorszobor-koreográfia még *ártatlan*.

kép | Edgar Degas: Táncóra, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Edgar_Degas_-_The_Dancers_in_White.jpg)

Hetényi Zsuzsa

KIS MAGYAR MAMMOGRÁFIA

2023-05-26 | NOVELLA

Lengőajtó, koszos kilincs, pattintással belökni, másik lengőajtó, koszos fogantyú, alulról egy ujjal érintve. Hatalmas előtér, üveglak.

- A régi kórházépületben kell jelentkezni.
- De hiszen régebben itt volt.
- Hát, az nagyon régen volt, átköltöztek.

Visszakanyarodás, le, ki az utcára. Budapest szívében vagyok, pár lépés az egyik sugárút, ahol csinos üzletek sorához valaha nemzedékek jártak kirakatot nézni. Be a másik épületbe, másik lengőajtó, előcsarnok, újra betegfelvétel. Papír és kártya be a kisablakon, bent gépelés, kint várakozás. Papír és kártya vissza a kisablakon. Be a folyosóra, koszos és kopott fémkar a lengőajtón, és felirat: Influenzaszerű tünetekkel kérjük... A felirat már leng, ember el nem olvassa tovább. Folyosón balra végig, aztán jobbra, így mondták, fel a félemeletre, ott balra a röntgen betegfelvétel. Papír és kártya be. Járt-e már itt, és mikor utoljára. Előzmények? Itt van, de nincs a gépükben? Főleg a boríték miatt kell. Boríték nincs. Akkor új boríték kell. Menjen a folyosón tovább, majd jobbra, lengőajtó után második.

érintkezésmentes

Visszafelé esik a vécé, némi habozással a kabátujj kézfejre csúsztatásával az ember kiugratja a kilincset, belöki az ajtót. Megkönnyebbül, se ürülék, se bűz, igaz, se vécépapír, se lehúzó. Üres a kéztörlő és a folyékony szappan tartója is. Töredezett kövezet, csempe, csésze, talán még háborút is láttak. A belső ajtót némi habozás után nyitva hagyja az ember, nem éri meg az érintést. Falakhoz és tárgyakhoz viszonyított helyezkedés után érintkezésmentes félkuporgó póz, csorgás, papírzsebkendő, érintkezésmentes öltözés, most a bugytól a télikabátig kifelé tartó rétegekben.

A lehúzó fent a magasban, kurta egykori villanyvezeték, szürkén a rárakódott rétegektől. Ötletelés, hogyan is fogjam meg. A folyosó felét új műszerek üres dobozai foglalják el, nemrég érkezhettek, kilóg belőlük a szigetelés, a fehér habréteg, a

ragasztó, a cédulák. Kisebb méretű műanyag zacskót veszek onnan, mintegy kesztyűnek a vécelehúzó megragadására. Eredményes zúgás után a zacskó előbbi helyére kerül. Kézmosás fölösleges, a csap érintése nem éri meg.

A célegyenesbe fordulva a dobozok, zacskók, csövek, leszerelt radiátorok sora folytatódik.

A megcélzott ajtó előtt kétszer négy műanyag szék, egymáshoz forrasztva, egységben két narancssárga, egy világoskék és egy középzöld. A másik egységen ketten ülnek, egy keresztretjvényes városi és egy nyakban hordott készülékes kórházi páciens. A páciens eredetileg azt jelenti, szenvedő, de második jelentésében inkább türelmes, aki a várakozást szenvedni el.

Ennyi várakozó esetén nem is érdemes kérdezni, ki az utolsó, elég a köszönés. Fogas a folyosó végén, bizonytalan távolban, amihez sok bizalom kellene. Újabb kórházi páciens érkezik, széken tolják. Kerekesszéken. Sárgultfehér, csövekből forrasztott, zsúrkocsyszerű darab. A támlája és a széklap szélén szálkás rétegelt lemez, négy faláb, négy kis kerékkel, hátul hajlított fogantyú a hátsó lábak folytatásában. Tolható, gurítható, merev billentéssel irányítható, az ispotályok halál előtti stádiumának őszinte, funkcionalista alkotása. A betegszállító zsúrfiúk megnyerőek, udvariasak, halkán szívódnak fel, révutasaikat hátrahagyva a kerék nélküli, színüket vesztett székeken.

A folyosón az egyetlen olvasnivaló a dobozok és régi műszerek feliratkészlete. Siemens, Made in France, HAUT.

– Tessék derékig levetkőzni. Lépjen közelebb. Hajoljon kicsit le. Ne dugja a képbe a karját. Az állát fordítsa el. Most eressze le a vállát. A testével forduljon a fal felé. Dőljön előre kicsit. Fogja meg a másik kezével a rudat. Ne mozogjon. Nem jó, homályos lett, még egyszer. Ja, ezt itt el lehet forgatni. Ez egy új gép, most tanuljuk mi is. Most a másikat. Azt hittem, ez majd jobban megy. Ne rogyassza be a térdét. Húzza ki magát. Most dőljön a gép felé, és forduljon, ahogy az előbb, csak fordítva. És kicsit hajlítsa be a térdét. Öltözzön fel és üljön le kint.

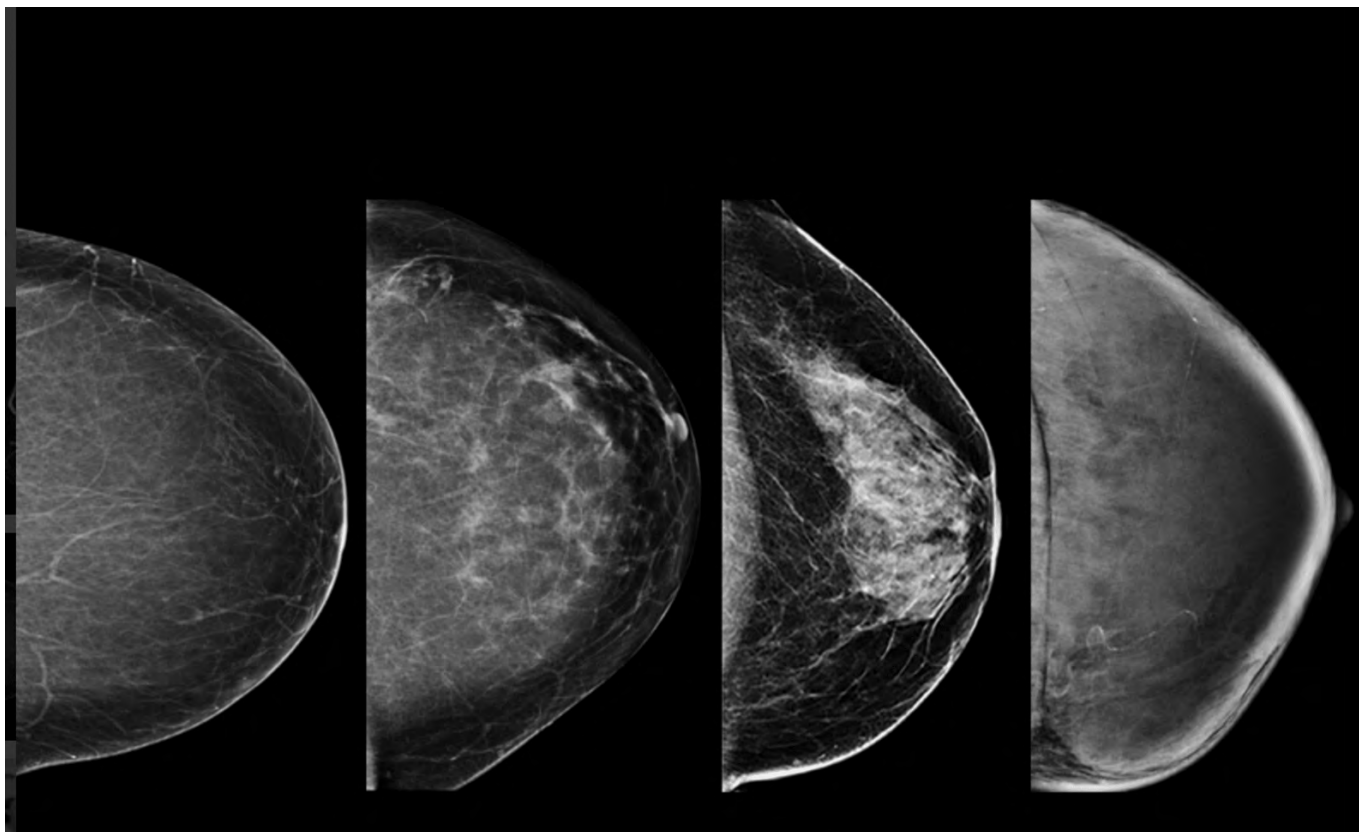
drótjaiba tekeredve

Tovább az ultrahanghoz. A nővér kijön, visszahőköl a nyakában készülékes kórházi beteg láttán. Pontosabban két készüléke is van, a hozzájuk kapcsolódó drótok, ruha alá vezető és onnan kilógó tapadókorongok kíséretében. Nem tudják azok ott fenn, mit csinálnak? – kérdezi. A készülékest nem könnyen engedik be soron kívül, de erősködik, és sikerrel jár. Drótjaiba tekeredve hozzák ki, sebtiben felkapott ruhái rétegeződnek a technikára. Mindannyian bogozgatják rajta a vezetékeket, végül sikerül.

Már másodjára rakják rám egész napra, mondja a csöves. Az első nem mért semmit. Esküszöm, ha nyerek a lottón, veszek nekik pár ilyen készüléket. Ötszázezer egy ilyen.

Várakozás, séta fel és alá. A folyosó végén görnyedve egymás felé fordul egy idős pár, meghitten falatoznak egy reklámzacskóból, vajjas kenyér, szalvéta, tea, korán indulhattak.

Az ablakon túl az utca úszó akváriuma, néma forgalom, ködös, kóválygó decemberi reggel.

– Vetkőzzön le a függöny mögött derékig. Mindent hagyjon ott. Adok lábcacskót. Adja ide a régi felvételeit. Nézzük. Ez a bal, ez a jobb. Feküdjön le. Nem, fordítva. Ez mikori? Mondtam, hogy feküdjön le. A régi CD-jét nem tudjuk beolvasni, új a gép. Ma dolgozunk vele először. Aha, ide vetíti a balt, ide a jobbat. Nem, először a bal két felvételét, aztán a jobbét együtt, összerakja. Feküdjön már le, mit nézeget. Látod, ez a kettő jön fel először. Na nézzük. Feküdjön hanyatt. Forduljon felém. Úgy, nagyon jó. Készen vagyunk. Ezt kiveszem maga alól, ezzel megtörölközhet.

A papírlapedő alsó része letépődik törölközésre, a felső része tovább húzva a következő beteg lába alá kerül. Világos, hogy az alsó testfél piszkossági foka elvileg magasabb a felső testénél, ezért a felső alól egy másik személy alsó fele alá másodlagosan újra felhasználható. Így azonban az alsó test alól kikerülő papírlapedő részlettel kénytelen az ultrahangozott a felsőtestét törölgetni. Első felsőkből lesz az alsó, ez a lánc – mindenki másodlagos frissességűt kap az alfele alá, majd törölközésre. A vizsgálatban célzott testrész a felsőtesten helyezkedik el. Övé a tiszta alátét, a dicsőség, mígnem aláhull az alsó alá, megalázva.

módszeresen

A résen lévő páciens jól teszi, ha módszeresen jár el a féltestnyi kicsiny törlő darabkával. Húbelebalázs törölközés esetén a kiszabott darab azonnal nedves és ragacsos lesz mindenhol. A körültekintő, gyakorlott és hidegvérű ultrahang látogató figyelembe veszi, mely ruhadarab vagy berendezési tárgy hol érintkezett a fehér papírszakasszal, és gondosan kikerüli azokat, majd módszeresen halad centiről centire, törölgetés közben befelé göngyölve a már nedves részeket. Így a végső mozdulatok során minden felület száraz.

Marad az öltözés, a gyors, a céltudatos. Az együtt levett ruharétegek ilyenkor gyorsabban vehetők fel, igaz, alattomos gyűrődéseik még későbbi igazgatásra szorulnak. Közben, a fél harisnyaszár és fél nadrágszár felvétele után, a másik felek levegőben tartásával megtörténik a lelet aláírása.

– Ezen a gépen fotólemez nem készül, CD-t pedig még nem tudunk írni, új a gép. Ha érdekli, fáradjon be később. Igen, januárban, mondjuk.

A folyosói kiegészítő öltözés és ruharáogatás után jobbra, balra le, balra, jobbra, lengőajtók, kilincsek, fogantyúk, alapjuktól elvált recsegő padlólapokat takarító megfáradt, ősz asszonyok után ismét az utca zaja. Már a buszon megszólal a telefon.

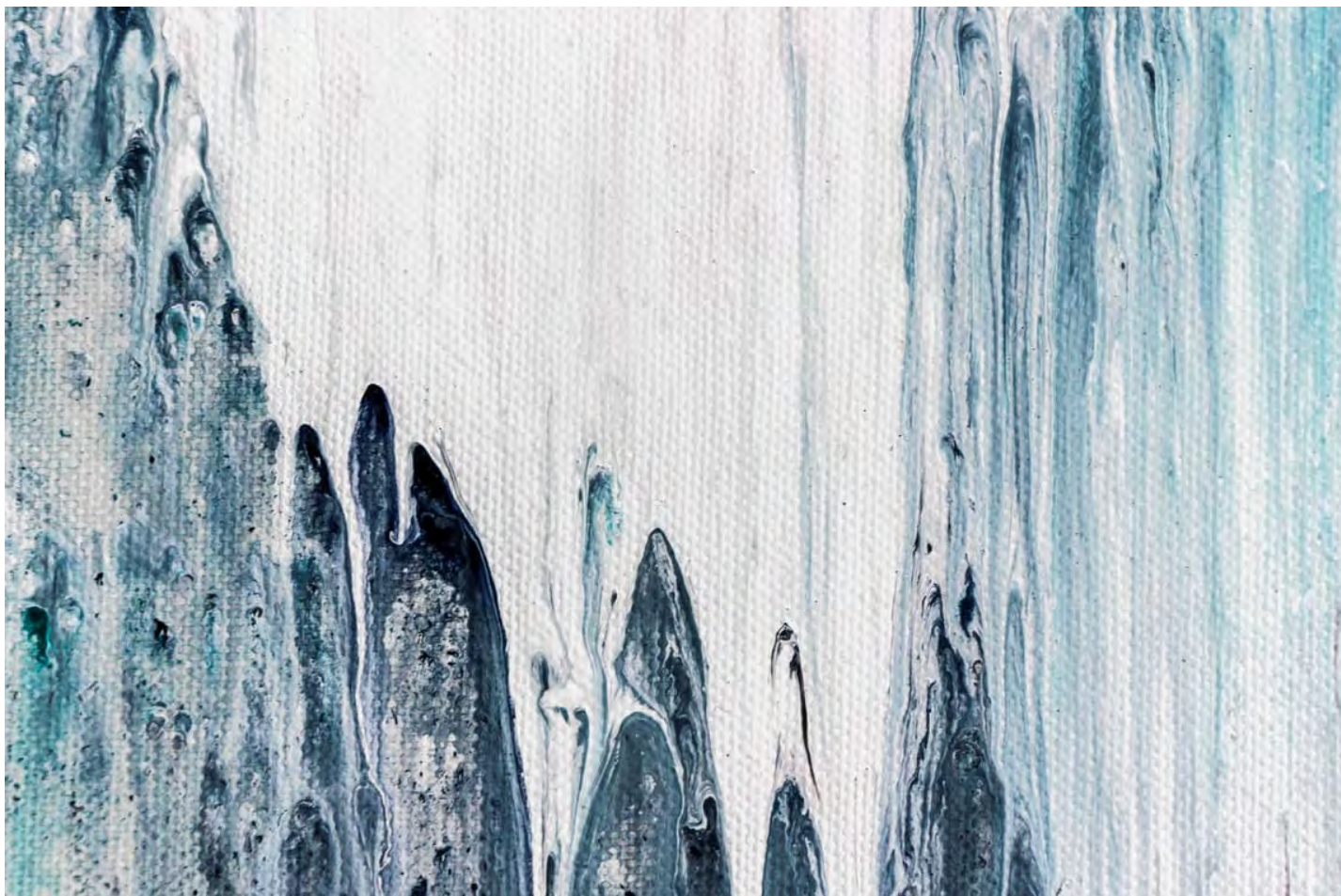
– Ugye még nem jár messze? A nagy kavarodásban nem adtuk oda az ultrahang felvételt.

kép | healthimaging.com

Fecske Csaba

TÉLI LIGET

2023-05-28 | HORGAS BÉLA MŰVEIHEZ, VERS

kivágott fenyőfákat lóbál az esztendő

Budakeszi 1990 barátságtalan tele

fejem sötét gondolatokkal a kórterem nehéz szagokkal tele

a vakító napsütésben gyémántként szikrázik a hó

az ablakpárkányon fekete-igó teteme száználmas kis tollcsomó

ágyamon a Liget téli száma barát hozta rántott hússal és banánnal
együtt a téma közöttünk a kórházi koszt a lapban „Az írástudók árulása”
szép tipográfiával versek és esszék
hogyan az igazság kitesse bár a tél goromba ordas
fölmelegszik az ember ha Babitsot olvas a szerkesztő pedig
már csak a rím kedvéért is *Horgas* én meg az ő kedvéért beköltöztem
a téli Ligetbe *a tölgyfa csöndjét megkívántam* a foglalót helyettem Euterpé fizette
a halál küszöbén remény rügyezett bennem szívem tovább dobogott
Hádész mester nem fogott fölön lábnyomom ott maradt a budakeszi hóban
de hol van már a budakeszi hó hol van
a szerencsétlen kis feketerigó füttye oxidálódott a téli hold ezüstje
meghökken az idő egy pillanatra megbízó levelét a Gazda
egy mindenkinél nagyobb úrnak visszaadta
most egy mogorva idegen értelmetlen betűket firkál a hóba
odalettek örömei erőfeszítései a múltnak de végül rend lesz úrrá a dolgokon
a Ligetben napfény tollázkodik költők és madarak rajzanak körülöttünk az élet
herseg
szérűben immár biztonságban a termés az „Összegyűjtött versek”
versebe kötött évek a nemlét sötétjéből visszafénylő élet
napok napok ugyan hova igyekeztek maradatok veszteg
hiszen ez még csak a kezdet

A dőlt betűs szövegrészek Horgas Béla *Etűdök télire* című verséből valók.

kép | adobe.com

Nacsinák Gergely András

JÖNNEK-MENNEK

2023-05-29 | ESSZÉ, HORGAS BÉLA MŰVEIHEZ

*„Szakadatlanul vonulnak:
felhők, fák, asszonyok.”*

Meg lehetne írni ezt a dolgot hosszan is – csak hogy nem igazán hiszek a terjedelemben.

Ezt a különös dolgot, az átmenetiséget a versben.

Meg lehetne írni aprólékosan, hivatkozásokkal megspékelve – csak hogy bizonyos körülmények esetén a filológiai pontosságban sem hiszek.

Ehelyett inkább csak tűnődöm. Ha élne, nyilván restelném fölvetni neki. Hogy azt figyeltem meg, verseiben mintha feltűnően sokszor köszönné vissza egy motívum, sokféle alakban, de fölismerhetőn – az átmenet motívuma. Vagy csak időről-időre

hangsúlyossá válik. A világ dolgai mindig épp érkezőben vagy távozóban vannak, és ez a két mozgás nemritkán egybeesik.

*Vékony zászlókkal jön az ősz,
és horpadt trombitákkal,
nőekkel, ágyúkkal, vonító kutyákkal;
csörtetve vonul egész éjjel
a zsákarcú kormos sereg;
nézlek s nem értem félelmedet,
nézlek s nem pattannak belőled
apró lángok, hogy kifényesedj;
csak hánykódunk, míg tart az átváltozás,
féreg és rózsza emeli bennünk
követelő homlokát.*

Az ember tehát átmeneti lény, vándorúton féreg és rózsza között, vagy talán inkább ingázva közöttük, hol inkább ez, hol amaz. Az ember vándorút, féregrózsza, rózsaféreg, is-is, sem-sem. Nem csoda hát, ha a nyelv, amelyet használunk, amikor igazán hű

önmagához – például a költészetben –, szintén átmenetté válik. És ha a vers csakugyan a szó átváltozása, a nyelv önleplezése, akkor a versnek is az átmenetiségről, vagy még inkább az átmenetiségből kell megszólalnia.

*Kanyarog a kő,
sötétedik a pára.
Ráragad a por koronámra,
szemembe hull,
tántorog a trombita hajléktalanul.
Fekete kalapos férfi, bejön a képbe.
Eltűnik, mire ideérne.
Változás.*

Ablakok, ajtók, ki-, be, az átnézés, az átlépés alkalmi; aztán séták, vonat-utak, vált(ak)ozó évszakok; és persze hullámok, amelyek visszaköszönnek, visszaverődnek mindenhol és mindenütt.

A versen átmennek a szavak.

Nem telepednek meg benne, nem fészkelik el magukat otthonosan a versben, nem ragadnak bele, nem kötnek vagy süppednek bele, mint az megtörténik a közterületeken vagy a kényelmes köznapi kifejezésekben. Nem is válnak építőkövekké, az elbeszélés habarcsává, mint a prózairodalomban, hogy létrehozzák és összefogják egy-egy regény hatalmas épületét. Nem rozsdásodnak; a versben a szavak mindig forrásban vannak, tüzet fognak és nem hamvadnak. A nyelv a költészetben valahogy mindig képlékeny marad. A versben a szavak átmenetiek.

De hová mennek át, hová tartanak a szavak?

Egyáltalán nem biztos, hogy ez megmondható. Vagy hogy mindenáron meg kell mondani. Talán csak az számít, hogy tartanak valahová, nem telepsznek meg önelégülten az emberben, olvasva és újraolvasva mindig az a benyomás – vagy inkább sejtelem – vesz erőt rajtunk, hogy jön-megy, úton van a nyelv, és vele mi magunk is, ami annyit tesz, hogy igenis van út, igenis van hová, valahová menni még. A versben úgy viselkedik minden egyes szó és sor és szakasz, nemkülönben a versegész, mintha szélrózsa volna: ahelyett, hogy egyetlen pontra mutatna – megnyugtatóan és lemondóan –, a jelentésre tudniillik, egyszerre merőben különböző irányokba, mindenfelé mutat, mindenüvé útnak indít.

*Átmegyek a kötélből vert hidakon,
látom a többiek tekintetét a tornyokon,
lehajlok a víz színére, hogy érintsem az eget*

*s elvegyülve a föld morajló kórusában,
mondom én is az éneket:
vágom a földet, gyűjtöm a nappalokat,*

*hogy gazdag legyek, de egyszerű,
ha létezésem rejtett formája befogad.*

kép | adobe.com

Vörös István

A SÖTÉT ÉS AZ ÁRNYÉKA

2023-05-31 | HORGAS BÉLA MŰVEIHEZ, VERS

*sötétség partján deszkaházban
lakom egy csillag árnyékában*

*zizeg a sötét érett rozsvetés
némává tett a kétségbeesés*

*beszéd helyett csak mutogathatok
értik a gépek felhők angyalok*
Horgas Béla: *Sötétség partján*

1

Rondó a változtatás nehézségéről

Némává tett a kétségbeesés,
beszéd helyett csak mutogathatok,
de a jel sok, a jelhiány kevés,

a félreértés tündére ragyog,

persze ez még nem rögtön tévedés,
tévedni is kivételes dolog,
némává tett a kétségbeesés,
a magabiztossággal felhagyok.

Megtámadnak lélekmenti fagyok,
a vastag kabát ehhez túl nehéz,
fölösleges eskü, szentségelés,
a jószág felháborító nagyon,
némává tett a kétségbeesés,
beszéd helyett csak mutogathatok.

2

Villanella a lakhatásról

Sötétség partján, deszkaházban,
de rögtön kint a fény alatt
lakom egy csillag árnyékában,

csillagfénybe lóg a lábam,
ha engedi a pillanat.

Sötétség partján, deszkaházban

a fényt épp belülre deszkáztam,
betartva az arányokat.

Lakom egy csillag árnyékában,

és nagy vendégség lesz ma nálam,
mert mulatozni még szabad.

Sötétség partján, deszkaházban,

deszkává, sötétséggé váltan
az örömnél vége szakad.
Lakom egy csillag árnyékában,

a csillag sorsát még kivártam,
de több idő már nem maradt.
Sötétség partján, deszkaházban
lakom. Egy csillag árnyékában.

3

Egy szonett és az árnyéka

Zizeg a sötét, érett rozsvetés –
értik a gépek, felhők, angyalok,
de nem értheti a semmittevés,
nem értheti pár magányos dolog,

a nem-értés csak feltételezés,
vannak rajta mágneses pólusok,
felhő-nyúzás és vihar-szedés,
dadogásból szabott burok.

Burok alatt megtelepítő penész,
az önmeghatározás kidob
a világból, és onnan visszanéz,

csomóra kötve párhuzamosok,
a végtelen a földre visszaszórva,
véget ért a lelki diktatúra.

+

Véget ért a lelki diktatúra,
kezdődhet az alkotmányos királyság,

mikor a sötétséget a föld alól kiássák,
nem kell parancs, nem kell kívánság,

a bizonytalanság az eget összetúrja.

Minden rossz, de ki várt mást!

Minden jó, közben hű, de unja

a mennyországi kórus-muzsikát,
habár az öröklétnek ez az útja,
a semmit nem kívánó, búsképű brigád.

kép | adobe.com